

ASZLÁNYI KÁROLY

ÖZÖNGÁZ

TARTALOM

ELŐSZÓ

ELSŐ RÉSZ

AZ ÚJ GÁZ

Egy találmány.
Munkához látok.
A ZU₃-GÁZ
Komolyabb kísérletek.
Támadás London ellen.
A szelídítő-gáz diadala és bukása.
A második amszterdami egyezmény.

MÁSODIK RÉSZ

AZ ÚJ ÁLLAM

A grófnő.
Lavandola.
Letartóztatnak.
Támadás Lavandola ellen.
Genf.
Kétféle külpolitika.
Két prédikáció.

HARMADIK RÉSZ

A HÁBORU KITÖRÉSE

A szerelem dala.
Merril Katalin.
Légitámadás.
London pusztulása.
A spanyol-brit háború.

NEGYEDIK RÉSZ

A HÁBORU.

A felelősség kérdése.
Sötétség.

ÖTÖDIK RÉSZ

A BÉKE

Quimpolle Manor.
V. Cézár.
V. Cézár bevonulása.
A koronázás.
A király őszintesége.
A király szerelmi bánata.
Indulás Plymouthból.
V. Cézár Európában marad.
„Evolúció...? Fenét!”

ELŐSZÓ

Honorville, 1957, április.

1.

E feljegyzéseimet én, Jack Millard, mint szemtanú azzal a bevallott céllal bocsájtom az Egyesült Államok közönsége elé, hogy nem fognak okulásul szolgálni. Az ember az egyetlen állat, amely nem okul. Ugyanazon a helyen, ugyanolyan körülmények közt, ugyanabba a csapdába százszor egymásután beleesik; sőt beleesik abba a csapdába is, amelyet ő állított saját magának. Távol áll tőlem, hogy amikor a honorvillei terraszról az alkonyati sugárzás pompáját bámulom: az emberiségért aggódjam! Pusztán kötelességet teljesítek, amikor személyes tapasztalataim alapján leírom az európai Második Nagy Háború történetét, a nyugat-európai civilizáció pusztulását; ezt a példátlanul egyszerű és példátlanul bonyolult történetet.

2.

Nem tartok igényt arra, hogy amit írtam, azt történelemnek tekintsek. Európa aranykorában hemzsegték a történelemírók a kávéházak mélyén. A kevésszámú európai között, aki nem pusztult el: bizonytal akad olyan, aki hivatottabb nálam megírni a Nagy Háború történetét.

Csupán személyes impreszióimat mondhatom el, mert sohase tudtam tárgyilagosan szemlélni a dolgokat és mert a véletlenek folytán magam is részt vettem abban az eleve reménytelenségre kárhoztatott akcióban, amely a háború fellángolását igyekezett megakadályozni.

Ennek ellenére röviden vázolnom kell a háború előzményeit. Irnom kell viszont Katalinról is, akinek élete éppolyan szoros kapcsolatban volt az enyémmel, mint az én életem Európa végnapjaival. Foglalkoznom kell a Népszövetség működésével, szervezetével és eredményeivel; az utolsó évek irodalmával, társadalmi s erkölcsi eltolódásaival, - mindezekkel azonban csupán azért, hogy emlékezetemet felfrissítsem. Állításaim megbízhatóságáról mindenki gondolkozzék úgy, amint jól esik neki. Az a meggyőződése, amely szerint a XX. század ötvenes éveinek zűrzavaros ideológiáját, az előbb szétkorhadott s aztán porrá égett Európát semmi sem élte túl, csak a katolicizmus, - az amerikai olvasó előtt talán kissé bizarnak fog tűnni. Élményeim alapján azonban nem tudok szabadulni ettől a hitemtől. A legtökéletesebb gyógytudomány sohase fog annyi embert meggyógyíthatni amennyit a legtökéletesebb háború elpusztít. A Tudomány vagy nem elég, vagy túl sok. A Tudás elérhető annak, aki nem keresi, de elérhetetlen a tudásra szomjas ember számára. A Kereszt talán kevesebb, de mindenki elérhette, amikor szüksége volt rá. Vannak helyzetek, amelyekben az ember méltányolja ezt.

3.

E tétel talán nem olyan kétségtelen az olvasó előtt, mint én előttem. De én rengeteg embert láttam, aki a Tudásban hitt s nem tudott vigaszt meríteni abból a veszély óráiban. Millió embert láttam, aki félt a haláltól, de egyet se láttam, aki a felebarátja halálától félt volna. A gyilkosok nem gyilkolási vágytól űzve öltek, hanem csupán abban a feltevésben, hogy őket nem ölheti meg senki. Mihelyt a legcsekélyebb veszély fenyegette őket, - azonnal a béke mellé álltak.

A romlásnak tehát csupán erkölcsi okai vannak; a hiányzó erkölcsi alapot megközelítően csak az Istenben való hit nyújtotta a történelem során. De ezen mosolyogtak a bölcsek; ők a spengleri törvényszerűségben hittek, még akkor is, ha kijelentették, hogy nem hisznek benne. Európa megérett a pusztulásra! - mondták és azt hiszem, nem azért mondták, mert valóban megérett, hanem azért érett meg, mert mondták.

4.

Szükségem volt bizonyos időre, amíg rendezni tudtam feljegyzéseimet s nyugodtabban gondolhattam vissza a borzalmak apokaliptikus sorozatára. Isten adjon erőt nekem, hogy minél több embert tudjak meggondolásra készíteni. Minden érdeknél nagyobb érdek, minden célnél fontosabb cél, minden reménynél biztatóbb remény, minden parancsnál hatalmasabb parancs a lélek tisztasága s a felebarátaink iránti szeretet.

Jack Millard.

ELSŐ RÉSZ

AZ ÚJ GÁZ

*Hanem ajánljuk magunkat mindenben, mint
Isten szolgálói; sok tűrésben, nyomorúságban,
szükségben, szorongatásban,*

*Igazmondásban, Isten erejében; az igazságnak
jobb és bal felől való fegyvereivel;*

*Dicsőség és gyalázat által, rossz és jó hír által;
mint hitetők és igazak.*

Pál II. lev. a korinthusiakhoz, 6., 4., 7., 8.

Egy találmány.

Philippe Brandan vegyész mérnök nem volt galamblélekkel megáldva: rendes körülmények között is ingerlékeny, vadkantermészetű fiatal férfinak ismerték. Ismétetlen eredménytelen kísérletei azonban végkép kihozták a sodrából. Huszonnyolc éves korára háza, laboratóriuma, autója volt s állami szolgálatban végzett, valamint magánjellegű kutatásai máris sok sikert és elismerést hoztak neki. Internacionális csengésű neve volt, bár csak kevesen tudták, min dolgozik tulajdonképpen, mik a tervei, - kísérletei és az eredmények, amiket elért; egyaránt szak- és nem közérdekűek voltak. De a külső dolgokból mindenki láthatta, hogy Brandan a maga terepén arrivált és bizonyos értelemben, nagy jövő előtt áll. Woodleby úrnak is tudnia kellett ezt, Woodleby úr azonban pacifista volt s nem akarta Brandanhoz adni a lányát. Ugy viselkedett, mintha az, aki e családias jellegű kéréssel fordult hozzá, sarki kereskedő-segéd lenne, vagy mi.

Brandan rákapcsolt és szédületes flegmával rohant a járókelők közé. Tulajdonképpen nem bánta, ha e pillanatban elgázol valakit. Később talán megbánta volna, - de most, most úgy képzelte, hogy a járókelők serege csupa Woodlebyből áll - és a Woodlebyk iránt igazán nem tudott részvétet érezni pillanatnyilag.

Megérkezett Kensington-Road 9. alatti háza elé. Ez a ház két üres telek között állt, egyemeletes volt és nevezetességei közé tartozott, hogy a szomszédos telkek egyike mellett éjjelnappal rendőrörszem sétált. Sokak szerint a rendőr tulajdonképpen Brandan házát őrizte s azok szemében, akik így vélekedtek, a Brandan-háznak bizonyos mértékig hivatalos jellege volt.

Brandan háborús gázok előállítására specializálta magát, állami megbízásra dolgozott. Találmányait, kísérleteit felsőbb helyen mutatta be elsősorban, - esetleg: csakis ott - és a brit hadügyminiszter, Nicolas Whinborg bizalmas embere volt.

Brandan eddig a hadigázok előállításának egyszerűsítése, olcsóbbátétele, a gázszállítás megkönnyítése és veszélytelenítése, valamint a gázzal elárasztott területek körülzárása szeparálása körül szerezte legnagyobb érdemeit. Hatásukban az eddigiekkel azonos, de sokkal olcsóbban előállítható gyilkos gázokat gyártott, megfelelő segítőtársakkal megkonstruálta híres gáztankját, amely veszélytelenül közlekedhetett a gáz-zónában és óriási tömeg gázt vihetett magával. Végül Brandan találta fel a módját annak, hogy miképpen lehet egy gázzal elárasztott területet úgy körülzárni megfelelő légnyomással, illetve füstfalakkal, hogy a mérges gázok ne terjedhessenek túl és innen azon a zónán, amelyen az ellenség tartózkodott.

Most azonban nagyobb fába vágta a fejszét. Új, szenzációs hatású gázvegyülék előállításán dolgozott, egy olyan gázén, amelynek erejét, lehetőségeit még maga Brandan sem látta tisztán e pillanatban.

Felment laboratóriumába, magára húzta a védősisakot és egy zárt fülkében pepecselt. De idegeit megszállta a Woodlebyvel való iménti jelene és dühében össze-vissza kevert mindent. Elzárt egy csapot és működésbe helyezte a légszivattyút. Felkelt és íróasztalához ült. Képletek, számítások és tervek tömkelegébe merült. De azon vette észre magát, hogy önmagában, a nyelve hegyén a Woodlebyvel való párbeszédét folytatja. Gorombaságokat vágott az öreg fejéhez, amikre az nevetséges frázisokkal felelt, olyan frázisokkal, amiket a Surreyi Pacifista Kör szeánszain hallani. Brandan mindjobban dühbegurult, az asztalra csapott: - Elég! - kiáltotta a képzeletbeli Woodleby felé és dühös sétába kezdett a dolgozószobája világosbarna tapétái mentén.

- Ez így nem megy tovább - gondolta, - sietnem kell a munkával. Ha ez sikerül, annyi pénzem lesz, hogy Woodleby úrnak eláll a lélegzete. Igazán nem érdemes most bosszankodással töltenem az időt, - gondolta energikusan, miközben tovább bosszankodott.

De néhány pohárka Dry Gin némileg lecsillapította és munkához látott. Félórai kísérletezés után, próbák és ellenpróbák végeztével, valami eredményre jutott, - legalább is úgy vélte. Egy hatalmas üvegketrecben egymástól elkülönített kísérleti állatokat tartott: egy nyulat, egy vércsét, egy viperát és egy görényt.

A görény fülkéjébe ekkor bebocsátotta az első tartály tartalmát: egy új, szinte a véletlennek köszönhető gázvegyületet.

Pontos számításai szerint a gáznak egy pillanat alatt végezni kellett a görénnyel. Egészen fantasztikus vegyület volt már papíron is: a legmérgezőbb és legkülönneműbb gázok speciális keveréke.

Nos, a gáz valószínűleg szét is áradt a fülkében, de a görénynek, legnagyobb meglepetésre, semmi baja sem történt. Ellenkezően: vidáman szaglászott, majd szinte csodálkozva forgolódott maga körül.

De mi volt ez a csodálkozás ahhoz képest, amivel Brandan mérnök fogadta a kísérlet ilyen eredményét! Ez a gáz, amelyben tökéletesen megbízott, amelyen legfeljebb részlet-javításokat vélt eszközölni az első élőlényen végzett kísérlet után, most a szó teljes értelmében cserbenhagyja, nem hogy ártana a görénynek, de még szinte jókedvre hangolja! Tovább figyelte a görényt, de az állatnak semmi baja sem volt. Valamelyik elem neutralizálta a többit, kétségtelen.

A görény azonban elég különösen viselkedett. Lógatta a fejét és majdnem úgy tűnt, mintha sóhajtozna. Végül egy könnycsepp jelent meg élénk, kis szemében.

- Valami könnygáz lenne? - töprengett a mérnök. De mindjárt el is vetette ezt a feltevést: alaposan ismerte a könnyeztető gázok összetételét és nem hitte, hogy ilyen mértékben tévedhetett volna.

Pontosan a képlethez alkalmazkodva, most már nagyobb mennyiségben állította elő a gázt. Most négy csövön egyidőben vezette be a vegyületet a négy állathoz és visszafojtott lélekzettel várta a hatást.

A vércse nagyokat csuklott, a nyúl két lábra állt és fejét ingatta: a vipera pedig kinyújtózott az üveglapon és valami borzongás futott végig rajta.

Végeredményben pedig egyiknek sem történt semmi baja. A levegőjüket megfertőzte a gáz, de úgy látszik, ez mit sem ártott nekik.

Brandan újra dühöngeni kezdett. Átkozott nap volt ez, minden összeesküdött ellene. Remélte, hogy Woodleby végre beadja a derekát és hogy találkozik Joannel. És itt van ez a gáz, amelyről a siker biztos tudatában már előzetesen referált Whinborgnak, amelyet ezerféle próbának vetett alá, amelynek hatása felől biztos volt: és ime: semmi hatása sincs. Még az ilyen apró állatot sem képes megölni, nemhogy egy felnőtt embert. Ez szomorú. De Brandan még mindig nem tudta elhinni, hogy tévedett.

Ez újabb két heti munkát jelenthetett. Végül elhatározta, a tudósok vakmerőségével és meggondolatlanságával, hogy önmagán próbálja ki a gáz hatását.

Kockáztatta ezzel, - ha a gáz mégis azt a hatást teszi rá, amelyet várt tőle, - hogy életével fizet a kísérletért. De, - gondolta vak, pulykadühvel, - ebben az esetben legalább bebizonyul, hogy mégis neki volt igaza! Mindenképpen tudnia kellett, hányadán áll ezzel a gázzal! És tíz perc múlva ott állt gázálarc nélkül a fülke közepén, amelyet elárasztott a ZU_3 -gáz: ott állt Philippe Brandan és nagy, mély lélegzettel szívta be az édes, nehéz illatot: ő volt az első ember, aki érezte a ZU_3 -gáz hatását, ő nyitotta meg a hosszú sort, a szelidített emberek sorát.

Délután félöt és ötóra között a fiatal mérnök különös, elváltozott hangon Bert K. Denver urat kérte a telefonhoz: egyetlen barátját, hogy az óriási horderejű felfedezést elsőnek közölje vele.

Bert K. Denver gazdag fiatalember, aki többek között semmittevéssel tölti életét. Egyetlen szenvedélye többek között a nő.

Denver barátnői mindig tökéletes szépségű, széparcú, pompás alakú nők, akik nem szeretik Denvert. Volt egy nő, aki szerette Denvert, de a fiatalember nem szerette őt. Volt barátnője, aki nem szerette és akit ő sem szeretett. Denver kifelé minden körülmények között hideg és gúnyos modorúnak látszott, - és a látszat ezúttal nem csalt. Fölényes, hűvös és csúfondáros természetű fickó volt ő, a lelke mélyéig: de tisztelte a tekintélyeket, unta az unalmat és szerette a szerelmet: bizonyos következetesség letagadhatatlanul volt tehát az egyéniségében. Ha ezekhez még hozzáteszem, hogy derűstekintetű, napbarnított arca és széles vállai vannak: akkor kimerítettem a témát. Sőt lehet, hogy az olvasót is.

Bert éppen nőt várt. Édesen álmodozott, vigyázva, hogy a szivarját minél kevesebbszer vegye fordítva a szájába. E derűs várakozás nyugalmaiba durván cserdített bele a telefoncsörgő ostorcsapása. Bert Denver felugrott, leemelte a kagylót és hallgatózott.

- Well, - mondta kisvártatva a telefonba - értem már, hogy mi történt veled. Vagy részeg vagy, vagy örült lettél, amióta nem láttalak. Ha részeg vagy feküdj le, ha pedig megörültél, akkor nem értem, hogyan emlékezel mégis a telefonszámomra?

Ezzel letette a kagylót. De ugyanabban a percben újra csörgött az átkozott szerkezet. Bert dühösen kapta fel.

- Mit akarsz már megint?!

Ezután öt percig figyelmesen hallgatott. Majd valamivel türelmesebben így szólt:

- Hát jó, átmegyek hozzád, talán még lehet rajtad segíteni.

Ezek után autóba ugrott és a Kensington-Road 9. számú ház előtt, amely két üres telek közt épült, kiszállt belőle. Jobbra, egyik telek közepén, mozdulatlan rendőrőrszem állt: virágok, fű, féltéglák és lyukas fazekak között.

Bert Denver felrohant a lépcsőn. Utközben eszébe jutott Rose Myers, a táncosnő, akit félhatra várt a lakására: beugrott a portásfülkébe és hazatelefonozott az inasának, hogy miss Myers okvetlenül várja meg őt, egy félóra, legkésőbb egy óra múlva otthon lesz.

Benyitott barátja, Brandan mérnök dolgozószobájába. Orrát édeskés, nehéz szag ütötte meg. Visszahőkölt.

Philippe Brandan íróasztalánál ült. Arcán idegen, meglepő, édesbús kifejezés ült és egy előtte heverő papírlapra göndörhajú gyermekfejeket rajzolt. Felnézett és szelíd mosollyal üdvözölte Bert Denvert.

- Phil, - kiáltotta az újonnan érkezett, - te, öregem, itt valami gázzag van.

- Ugyan - legyintett a mérnök. - Ül le, valamit mondanom kell neked.

- De, pajtás, - tiltakozott Denver, - az ördög vigyen el, a végén tényleg megőrültél?! Kiengeded a bűdös hadigázokat és megmérgezed legjobb barátodat?!

- Csak nem képzeld - mondta enyhe tiltakozással Brandan. - Ül le egész nyugodtan. Meg kell, hogy hallgass engem, nem is tudom, hogy kezdjem el?!

- Add úri becsületszavadat, - kiáltotta Bert Denver, - valamint esküdj meg, hogy nem vagy őrült.

- Nem vagyok, - rázta a fejét Brandan - majd te is megérted mindjárt, miről van szó. De hallgass végig, ne szakíts félbe kissé bágyadt vagyok, nehezemre esik a beszéd. Legszívesebben hallgatnék, lehorgasztott fejjel, ítéletnapig. Figyelj ide. Azt tudod, hogy mostanában egy új, borzalmas erejű hadigáz előállításával foglalkoztam. Ma is ilyenirányú kísérletekkel töltöttem a délutánt, amikor különös felfedezést tettem. Az említett hadigáz, amelyet ZU₃-gáznak neveznek...

- Miért? - kérdezte Denver, hogy próbára tegye barátja beszámíthatóságát. De Brandan rezignáltan, szinte szentimentálisan felelt:

- Magam sem tudom, miért... Ez a gáz, miközben újabb és újabb változtatásokat eszközöltem rajta, abban a pillanatban, amikor már tökéletesnek hittem: hirtelen elvesztette hatását. Ahelyett, hogy megölte volna a kísérleti állatokat, valami látszólag ártalmatlan, érthetetlen hatást tett rájuk. Szegénykéik, - mondta a mérnök, hirtelen ellágyulással.

- Nem értem, - kiáltott Denver, - hova tűnt a temperamentumod, erélyed, pulykatermészeted? Mi történt veled?! Olyan bánatosan nézel, mint egy öreg bacillus a mikroszkop alatt.

- Édes fiam, hallgass végig, - könyörgött Brandan. De Bert Denver energikus karmozdulattal újra félbeszakította:

- Elég volt! Én határozottan érzek valami gázzagot.

- Ne törődj vele, - csitította a mérnök. Rosszul esett neki, hogy barátja ennyire türelmetlen és kötekedő. - Ez az új gáz, - mondta megnyugtatóan. De Bert Denver felfortyant:

- Miféle új gáz? Meg akarsz mérgezni?! - Nagyot szippantott az édes-súlyos, idegen szagból és kissé elkomorodva mondta:

- Igazán nem adtam rá okot, hogy ártalmamra légy. Ellenséged vagyok-e? Bántottalak valamikor?! Vagy elszerettem a feleségedet?

Brandan ingadozó mozdulattal felállt és ünnepélyesen mondta:

- Igazán, fáj nekem, hogy ilyen gondolataid vannak. Tulajdonképpen meg kellett volna hallgatnod engem, mielőtt ítélsz.

- Én nem ítélek, - mondta Denver valami könnyű, elegáns bánattal. - Tévedsz, ha azt hiszed, hogy én ítélek. De itt valami gázzag van... érzem... Phil, édes, öreg orgonista, nem akarsz megmérgezni véletlenül?! Talán magad se tudod. Csak kérdezem, - tette hozzá engesztelően.

Csönd volt. Brandan szelíden, szinte eszelős szelídséggel mosolygott barátjára, aki lehajtotta fejét és váratlanul elkomorodott. Hol elpirult, hol elsápadt, úgy érezte, hogy szíve mint valami kemény marok szorításában összeszorul, fáj - és ez a fájdalom egészen új és különös érzés, - majdnem jóleső érzés volt.

Kis idő múltán Bert Denver úgy érezte, hogy újjászületett. Megesküdött, Brandant hívta tanuul, hogy új, szebb, jobb életet fog élni és hogy közbeszólás nélkül végig fogja hallgatni a mérnök mondanivalóját.

- Ott hagytam el, - folytatta Brandan, - hogy a gáz nem működött, - nem ölte meg az állatokat. Hozzáteszem: szerencsére. Természetesen tudni akartam, hogy mi a helyzet és magam is beszívtam a gázt. Elmondom a hatását, a magamon tapasztalt tüneteket: és te ellenőrizheted, hogy rád is pontosan ilyen hatást tett-e?! Elsősorban édes, átható, nehéz szagot éreztem, amit önkéntelenül mélyen és mohón szívtam magamba. Lassan elbágyadtam és különös, mély szelídség fogott el: nem a kultúrember finnyás, dekadens szelídsége, hanem valami, az egész idegrendszer hatalmába kerítő ős-szelídség.

- Pontosan így vagyok vele, - állapította meg Denver.

- Később már nem éreztem a gáz szagát, semlegessé vált. De a szívem, mintha valami kemény marok szorítaná össze, szinte görcsökben vonaglott: a szeretet és jószág görcseiben.

Brandan fáradtan dőlt hátra, felsóhajtott.

- És, - suttogta Denver, - mi a magyarázata mindennek?!

- Egyszerű, - felelte Brandan, - mint ahogy van könnyeztető-, csiklandó-, neveltető- és viszkeltetőgáz, úgy lehet más, ezerféle hatású, ezeken kívül. Ez a gáz, úgylátszik, a központi idegrendszerre hat. Barátom: én feltaláltam a mesterséges jószág erőszakkal szelidítő szerét, feltaláltam a békegázt, a világbékét: talán paradicsomi állapotok következnek ezután a Földön!

- No-no! - intette mérsékletre Denver, akiben még maradt némi szkepszis, - és a kormány?

- A kormány ujjongani fog! Beláthatatlan hatású lehet ez a csodaszer: talán Népszövetség és konferenciák és békéltető eljárások nélkül is fenn lehet majd tartani a nemzetek közötti békét! Talán eljön az idő, amikor a gyöngye fog győzni, amikor az fizet, akinek van miből és amikor annak lesz igaza, akinek igaza van! Amikor a kis államnak épp annyi joga lesz, mint a nagy államnak. De nem untatlak? - kérdezte gyöngéden. Bert Denver a fejét rázta:

- Ellenkezőleg, - mondta - nagyon érdekes dolgokat mondasz. Csak félek, hogy csalódni fogsz.

- Miért?! - kérdezte Brandan. De barátja csak leverten bólogatott és sötét melankóliával hangjában mondta:

- Magam sem tudom, miért... Nem, azt sem tudom, mi van velem... mintha álmodnék vagy ilyesféle.

Azzal felállt, hogy bensőséges búcsút vegyen barátjától. De olyan fáradt volt, hogy alig tudott levánszorogni a lépcsőn. Kétoldalt sötéten, nyulós foltokként meredtek elébe a telkek. Este volt már. Valahol villamos csilingelt: a szél ideért, inkább csend volt már, mint lárma. Csak egy-egy vonatfütty sírt melankólikusan, mintha valami éteri szakszofónos szólója lenne.

Másnap délután öt órakor tért magához. Semmi baja sem volt: még a feje sem fájt. Pontosan emlékezett mindenre és körülbelül tisztában volt a történetekkel. Puhasága, tegnapi gyöngesége - így, visszatekintve, gyöngeségnek érezte - teljesen eltűnt. Ismét Brandan lakására sietett.

A magános telken ott állt a rendőrposzt. A túlsó oldalon, a Brandan-házzal szemben, egy csavargókinézésű csavargó álldogált, - akiről a figyelmesebb szemlélő azonnal kiderítette volna, hogy ellenkezőleg: detektívkinézésű detektív, akiről messze lerítt a Scotland Yard sajátossága.

Denver úgy találta, hogy barátja ismét megváltozott. Brandan szemeiből újra a régi erély sugárzott, látszott rajta, hogy legalább részben visszanyerte áldott jó pulykatermészetét. És Brandan is látta a változást besiető barátján és ezzel a kijelentéssel fogadta:

- Már látom, a gáz hatása körülbelül 24 óráig tart. Elméletem szerint azonban, állandó élvezete mégis döntő hatással lesz az ember szervezetére. Ül le.

- No, én nem akarom élvezni többet. Elegem volt belőle, - nevetett Denver.

- Nem is arról van szó. Érdekel, hogy mi mindenre jöttem rá a gázzal kapcsolatban, tegnap óta?

- Elméletileg, - hangsúlyozta Denver.

- Elsősorban: a gáz olcsón és tömegesen állítható elő. Egy tonna gázzal egy hadszínteret el tudok árasztani. Egy hadsereget meg tudok szelídíteni, összezártam egy kígyót egy egerrel, rájukbocsátottam a gázt. A kígyó nem bántotta az egeret.

- Folytasd.

- Amelyik államnak módjában van a békegázt besorozni fegyvernemei közé, az eleve megnyert minden háborút. Egy hadsereget megszeli ez a gáz pillanatok alatt. A katonák eldobják fegyvereiket! És ez ellen nincs védekezés.

- Folytasd.

- A rendes gázmaszkok, - már meggyőződést szereztem róla, - nem nyújtanak védelmet a ZU₃-gázzal szemben. És speciális maszkoknak a készítésére egyelőre egyetlen ember képes: én.

- Folytasd.

- De - itt suttogóvá halkult a mérnök hangja, - különös, hogy már reggel óta megfigyelés alatt állok. A belpolitikai titkosrendőrsztály két embere lézeng állandóan a ház körül...

Brandan kikísérte a barátját. A lépcsőkön még, fantasztikus tervezgetéseivel, szinte ki-provokálta Denver ellenkezését: hogy tanácsalanságát és idegességét leplezze. Bert a maga jó ösztönével, de hiányos kifejezőkészségével, - nem tágított attól, hogy „semmi esetre ne keveredj harcba senkivel semmiért. Semmisítsd meg a gázt. Ne térd le a könnyű anyagi érvényesülés útjáról.” És Denver elmenet sem tudott biztató szót találni: talán nem is látta a találmány mérhetetlen horderejét e pillanatban, amikor az még a Brandan-házbeli bölcsőjében szunnyadt és nem bontotta ki végtelen, légnemű szárnyait. A gáz, amely nem volt érzékelhetetlenül alattomos, mint a szénmonoxyd, nem ölt roncsolt, hamvasztott, mint a marógázok, - a gáz, amely a Véletlen sülyesztőjén mint a béke angyala bukkant föl, valóban nem volt könnyen érthető, következményeiben elképzelhető dolog, olyan ember számára, aki maga is a hatása alá került. Mert a szelidítő-gáznak szemmeláthatólag elpuhító, gyöngítő, akarat-lágyító hatása is volt, a békegáz tehát csak olyan ember kezében győzheti le a világszerte terjedő háborús szellemet, aki maga nincs a békegáz hatása alatt. Valószínű ugyanis, hogy egy, a békegáz

hatása alatt megszelídült ember nem tudna megfelelő eréllyel fellépni a háborús tendenciák ellen. Olyan ez, mint a jóság, amely csupa jóságból belenyugszik a jóság vereségébe, - mint a Nagyság, amely csupa nagyságból tűri a Nagyság bukását, - olyan heroikus és meddő, mint a szerelem, amely csupa szerelemből belenyugszik önnön reménytelenségébe, belenyugszik abba, hogy a kedves mást szeressen...

Denver vállat vont és bizonyos fatalizmussal sorsára bízta barátját és a békegázt és erőteljes kézsorítással búcsúzott.

A szélesvállú fiatalember kilépett a Brandan-ház kapuján. A kapuval szemben még mindig ott ácsorgott az iménti csavargó. Denver hanyag léptekkel elébe került, egészen szorosan mellé lépett és két ujjával széthajtotta a csavargó mellén a piszkos rongyokat.

Nem tévedett: a rongyok alatt remek gyöngyszínű puplin-ing feszült. Denver szárazon felnevetett:

- Taaler De dansk? - kérdezte a meglepett fickót - Mert, ha beszélne dánul, - folytatta megvető hangszíjjal, - lenne egy tippem a maga számára. Hallom, hogy Kjöbenhavnban 17 éve keresnek hiába egy aktív kasszafúrót. Ez magának való dolog, mester. Egy kicsit segíthetne nekik, hiába keresni.

Aztán, arcán az ellenszenv kétségtelen nyomaival, távozott.

Munkához látok.

Tegnap volt harmadik hete, hogy Southamptonba érkeztem. London igazán mulatságos város egy chikagói ember számára. A londoniak azonban idegesek és titkolózók. Ma például engedélyt kértem a minisztertől Brandan mérnök laboratóriumának meglátogatására: nem kaptam. Ez a Chicago Tribune életében példátlan eset azt fogja eredményezni, hogy engedély nélkül látogatom meg a laboratóriumot. Eddigi anyaggyűjtésem hiányos, de még mindig többet tudok a dolgról, mint Steff, a Mail embere.

A boardinghouse, amelyben lakom, egy idős házaspár tulajdona. A férfi hetven éves. Huszonegy év előtt három napig nem ment be a hivatalába, mert tavasz volt s ki akarta próbálni egy találmányát Kensingtonban. Akkor elbocsájtották és Mrs. Baxter átvette a boardinghouse vezetését. Az öregúrral mindenképpen érezteti hogy miatta kell dolgoznia, bár örül, hogy dolgozhat és ő kezeli a pénzt. Igazi európaiak. Az öreg, kicsi és sovány ember, nagy fehér hajjal, és kicsi, élénk szemekkel. A felesége nem szereti, ha a vendégekkel beszélget, de Baxter szeret a vendégekkel beszélni. A vendégek elkerülik, mert sokat beszél; én azonban gyakran elbeszélgetek vele, hogy bosszantsam Mrs. Baxtert. Nem szeretem a határozott vénesszonyokat. Igen sokat esznek és beleszólnak a fiatalok ügyeibe. Legfőbb hibájuk azonban az, hogy megvetik a férfinemet, mert már nem várnak tőle semmit.

A társaság kicsi, de előnyös; amit egyébként az is bizonyít, hogy én itt vagyok.

Tizenhetedikén fent jártam a Foreign Office-ban. Az amerikai jegyzékről nem sokat tudnak, de az a véleményük, hogy se Japánnal, sem az Államokkal nem szabad ujjat húzni. Ami annyit jelent, hogy Nagybritanniára nem számíthatunk.

- Mr. Millard - mondta nekem Hufstedt ezredes - ön nagyon rosszkor jött át. Önöknél háborús csörgés hallható, nálunk csend van. Már pedig az ujságíró nem szereti a csendet, igaz?!

- Van egy shillingem a lármára - feleltem - ami előbb kezdődik el itt, mint odaát.

A Népszövetségről kezdett magyarázni, de nem figyeltem oda. Fene tudja, itt minden ember a Népszövetséggel hozakodik elő; amely fennállása óta még sosem érte el, hogy m i n d e n európai állam tagja lett volna.

- Az antifasizmus - mondta Hufstedt és beszélt vagy tizenöt percig.

- A keleteurópai blokk - mondta és beszélt, beszélt.

- A korridor, - és beszélt.

Nálunk Chicagóban könnyű bejutni a nagyfejűekhez. Az ember bent van, rágyújt a szivarra, nem várván kínálást, a nagyfejű arcába fujja a füstöt és vár. A nagyfejű mond három mondatot s ha megszakadok, akkor se mond többet.

Európában nehéz bejutni hozzá, nehéz szólásra bírni, megveti az ujságírót. De amikor elkezd beszélni, se vége, se hossza. Az egész lap tele volna azzal, amit mond, - ha odafigyelnék.

A ZU₃-gázzal nem tud semmit. A kollégák se. Kíváncsiak a módszereimre. A nagy tó mellett tanultam őket, odaát.

Hétfőn új lakó jött Baxterékhez. Giulia Titti grófné, Velencéből. A legszebb asszony, akit valaha láttam, harminc éves, elvált. Rákacsintottam a lépcsőházban, de úgy tett, mintha nem vett volna észre.

De lehet, hogy tényleg nem vett észre. A modorom nem egy európai grófnő selyemgyomrának való. De ez csak neki volna baj; ha tudná.

Az öreg Baxter elmondta a találmányát, már nem emlékszem rá. Mrs. Baxter ki akarta küldeni a hallból, de én nem engedtem. Szegény öreg szemei hálatelten sugároztak rám. Mindig magam előtt látom a ráncos kezeit.

Délután felkerestem a Brandan villát. Két álruhás detektív állított meg és igazolást kért. Igazoltam magam. A látogatáshoz azonban engedély kellett volna s az nekem nem volt. De azért megtaláltam a kellő utat és módot. Ezek a detektívek enyhe juhásztorok a mi nightcourtmeneinkhez képest.

A ZU₃-GÁZ

Woodleby a gáz hatása alatt aludt és álmodott.

Az inas belépett és azt mondta:

- Sir Nicolas Whinborg hadügyminiszter!

Brandan elébesietett és bevezette a dolgozószobájába. - Az apósom, - mondta mentegetőzve, az alvó Woodlebyre. - Jövendőbeli, - tette hozzá mosolyogva. Azután bevezette Whinborg hadügyminisztert a laboratóriumába: itt szoktak tárgyalni, - és leültette egy karosszékbe, lombikok, tartályok és csövek közé.

Whinborg hadügyminiszter apai részről dán, anyai részről skót származású volt. Ennélfogva, mint köztudomású, ő volt a legszárazabb ember a világon.

Annyira száraz, hogy életében még nem hagyta el mondat a száját, amely legfeljebb három szónál hosszabb lett volna. Kivéve, amikor letette az esküt. Annyira száraz volt, hogy hivatali és hivatalos életében még korántsem volt annyira száraz, mint magánéletében. Szikár, csontos ember volt, olyan arccal, amely egy csontkeményre fagyott holdtájékra emlékeztetett. Szemei mozdulatlanok és kifejezéstelenek voltak, mozdulatai rövidek és szögletesek. Kérdéseit is kijelentő hangsúlyban mondta. Feleségét minden szombat este nyolc és kilenc között látta vendégül dolgozószobájában, gyermekeit minden hónap másodikán. Akik nem ismerték, nem törődtek vele, - akik ismerték, szerették volna megismerni. Rejtélyes volt ez az ember a maga szűk, fagyos világában. Társasági életet nem élt. Egyáltalában nem élt életet. Csak létezett.

Most leült a karosszékbe és szinte mozdulatlan ajkakkal mondta:

- Nos.

- Kegyelmes uram megtisztelt látogatásával... kezdte Brandan.

- Szigorú titok. Köztünk marad. Vigyázni kell - mondta a hadügyminiszter szokatlan bőbeszédűséggel.

- Igenis. És minek köszönhetem a magas érdeklődést?

- A gáz, - felelte Whinborg.

- Igen. - Meg kell vallanom, kegyelmes uram, hogy kísérleteim még nem vezettek eredményre. Már azt hittem, kezemben tartom a jövő borzalmas, új hadigázát: amikor kiderült, hogy egyelőre még teljesen használhatatlan. Csak további alapos munka hozhat eredményt.

A miniszter elutasítóan intett.

- Nem azt gondolom.

- Nem a gázkísérletekre gondol, kegyelmes uram?

- De. A másakra.

- Hogy-hogy?!

- A másik gáz. Amelyik szelídséget okoz.

- Hogyan... már tudják... tudja... kegyelmes uram?...

- Tudom. Aggasztó hírek. Baj.

- Nem értem, őszintén szólva...

- Ha igaz. Amit hallottam. Beszéljen - intett a miniszter, kimerülten a sok beszéd után. Hátra-
dőlt.

Brandan úgy vélte, hogy nincs értelme halogatni a beszámolót. Tisztázódjék a kérdés: a
békegáz helyzete a brit kormánnyal szemben.

Letett a miniszter elé egy harminc köbcentis gáztartályt és a kivezető csőhöz égő gyufát
tartott. A cső végén halványzöld lánggal égett a kiáramló gáz.

- A ZU₃-gáz, - mondta Brandan egyszerűen.

- Tehát, valóban felfedeztem egy új gázt, amint azt excellenciádnak mondták. Ez a gáz nem
ártalmas az emberre, hatása azonban óriási. Körülbelül huszonnégy óráig tartó szelídségi
állapotot idéz elő abban, aki beszívja. Még nem próbáltam ki elég emberen, - lehet, hogy
sokan h o s s z a b b ideig maradnak a hatása alatt.

- Valami gázzag, - szakította félbe a miniszter.

- Tessék?!

- Gázzag van itt. Érzi?!

- Nem, kegyelmes uram. Itt mindig van valami gázzag. Nem fontos.

- Folytassa.

- Ez a gáz elképesztően olcsó. Veszélytelenül szállítható, nagy mértékben komprimálható.
Kevés gázzal városokat eláraszthatunk és megszelídíthetünk. Minden államnak módot kell
nyújtani arra, hogy békegázt gyárthasson. Ilyen módon csírájában elfojthatjuk a háborús ve-
szélyt. Azt azonban kijelentem, kegyelmes uramnak: hogy egy állam sem, tehát Anglia sem
kaphatja meg a gáz előállítás titkát k i z á r ó l a g o s a n.

- Meg kell kapnunk. Természetes. Miért ne!

- Nem. Mert akkor egyszerűen fegyverré változik az áldás. Akkor, a békegáz birtokában, ismét
Anglia diktálja a feltételeket és a konfliktusok csakúgy burjánzanak majd a hatalmaskodás és
igazságtalanságok talajából, mint most. Ha az angol kormány nem garantálja azt, hogy a
békegáz békét parancsoló erejét egy új, általános békepolitika eszközeként használja fel, akkor
átadom a gyártási titkot a Népszövetségnek.

Ekkor mondta el Whinborg életének leghosszabb mondatát:

- A Népszövetség elnöke angol miniszterelnök, a Népszövetség titkára angol államtitkár, a
Népszövetség három delegátusa angol miniszter és a többi delegátusok az angol politika
lekötelezettjei.

- Akkor megsemmisítem a gázt, - felelte Brandan. Örült, hogy túljutott ezeken a nehéz kijelen-
téseken és hogy megállta a helyét Whinborggal szemben. Hogy ezután mi jön?! Mindegy.

*

Whinborg határozott küldetéssel jött ide és eddig határozottan semmit sem ért el. Zavarta ez a
kellemetlen gázzag.

- Menjünk más szobába, - mondta.

- Kérem, - felelt szolgálatkészen Brandan. De mikor a miniszter kiment, a mérnök megfordított egy gázcsapot, a vastag cső végén, amely a dolgozószobába vezetett.

- Itt is érzem, - mondta a miniszter szenvtelenül. De a szendergő Woodleby felriadt a beszélgetésre és Brandan arcába bámult:

- Dear Philippe, - mondta kedvesen, - ki ez a sovány úr?!

- Az angol hadügyminiszter őexcellenciája, - felelte Philippe. Whinborg megfordult és kifejeztelen, éles tekintetét Woodlebyre szegezte.

- A hadügyminiszter?! - csodálkozott gyerekes mosollyal Woodleby, - remélem, nem pacifista?!

- Nem! - mosolygott Brandan. - Bocsásson meg excellenciád, - fordult a mereven álló miniszterhez, - íme valaki, aki szintén a békegáz hatása alá került. Woodleby úrra jó hatást tett a gáz.

- Tessék?! - kérdezte Woodleby és újra elaludt.

- Különös, - mormolta Whinborg, - egészen furcsa.

- Kegyeskedjék helyet foglalni, - ajánlotta a mérnök.

- Nem, - felelt Whinborg.

- Nem parancsol több információt a gázzal?!

- Nem. Mindent tudok.

És Whinborg nagy erőfeszítéssel felemelte pergamenszerű szemöldökét és az asztalba, falba, székbe kapaszkodva, köszönés nélkül kitámolygott a szobából, levánszorgott a lépcsőn és belezuhant az autójába. A soffőr elindította a kocsit.

Whinborg a menekülésszerű távozás után fáradtan dőlt hátra. Tekintete fátyolossá vált. Szokása ellenére megmozdultak az arcvonásai, gúnyosan mosolygott. Kezét lassan felemelte és végighúzta sima homlokán.

Meredten nézte a sötét házsorokat, a járókelők hangyszerű, siető mozgását. Régi dolgok jutottak eszébe és hirtelen az a különös ötlete támadt, hogy bár aznap se szombat, se másodika, se tizenhétcadika nem volt: mégis, együttesen szemlét fog tartani felesége, valamint gyermekei fölött.

Előzőleg azonban a minisztériumba vitette magát. Feltámolygott a lépcsőn és a miniszterelnökkel való kilencszavas beszélgetésében bejelentette lemondását.

A váratlan lemondással kapcsolatos találgatások közben először merült fel a köztudatban a ZU₃-gáz fogalma. De akik beszéltek róla, azok sem tudták tulajdonképpen, miről van szó. Csak végigborzongott rajtuk valami rossz és jó, megdöbbentő és vigasztaló előérzet.

Komolyabb kísérletek.

E héten, csütörtök és szombat között, két ember mondott le felelősségteljes hivataláról Angliában: Whinborg hadügyminiszter és Woodleby, a Pacifista Kör titkára Surreyben.

Ha lett volna valaki, aki egyrészt tudott Whinborg és Woodleby Brandannál történt látogatásáról, másrészt ismerte a két lemondó személyben lefolyt tünetek lényegi azonosságát: valószínűleg észrevette volna a különös összefüggést. Természetesen senki sem vette észre, rajtam és az érdekelteken kívül.

Még így is elég feltűnést keltett mind a két lemondás. A lemondások mindig feltűnést keltenek. Van bennük valami természetellenes.

A Surrey-i Pacifista Kör Dorkingban tartott vendéglőadásán tehát Woodleby úr már nem jelent meg. Betegségére és korára való hivatkozással - nem akart összetűzést - lemondott összes tisztségeiről. Azonban részt vett a gyűlésen Joan Woodleby, aki Brandan mérnök kedvéért ment el oda. Brandan már korán kinn volt és megtekintette a termet. Azután csomagját elhelyezte a széksorok alatt. Elég nagy csomag volt és egy szűk nyílásban végződő csövecske nyúlott ki belőle.

A pacifista gyűlés úgy folyt le, ahogy az ilyen gyűlések általában lefolytak. Ezen az estén azonban sok különös dolog történt. Ezeknek horderejére nézve jellemző, hogy egy kezdő ujságíró, aki véletlenül jelen volt, nagyszerű elhelyezkedést talált, valóságos karriert csinált tudósításával, amelyben pedig még egyszer sem fordult elő ez a szó: ZU_3 -gáz; csak a tüneteket írta le, a nélkül, hogy a „kórokozót” ismerte volna.

Marmaduke Flatherton volt a szónok. Vele a következő dolog történt:

Beszédet mondott a zsúfolásig megtelt terem pódiumán. A beszédet nagy lendülettel kezdte és benne vak dühvel ostromozta a brit kormány háborús külpolitikáját. Szidta a külpolitikai vezércikkek lelkiismeretlenségét, melyeknek szidalmai nyugtalanná teszik az olvasót. Dühöngött a háborús düh miatt. Túlzottan támadó jelleggel nyilatkozott a pénzügyminiszter túlzottan támadó jellegű külső pénzügypolitikájáról. Ócsárolta a pacifizmust ócsárlókat. Szilaj dühvel ostromozta a harci dühöt és brutális eszközökkel ecsetelte a katonák brutalitását. Megfenyegette a fenyegetőzőket. Teljes békeparti programot adott.

Azonban beszédének második felében többször is hátrafordult és azt kérdezte a teremszolgától, hogy: „James, nem érez valami gázszagot?!” De James nem felelt, mert mélyen aludt. Valami különösét álmodhatott, szemhéjai alól kövér könnycseppek szivárogtak.

Beszédének folyamán Flatherton mindinkább összezavarodott. Vak frázisai megfojtással fenyegették az eszmemenetét. Az alaptalan és céltalan szólamok, mint kúsza indák tekeredtek köré és ő mindinkább botladozott, elakadt, összezavarodott. Egyszerre azon vette magát észre, hogy kisfiáról beszél, aki szegény sovány és beteges, de ha sikerülne azt a kis állást megkapnia a haditengerészet egyenruhaosztályán, akkor egész komolyan Dél-Franciaországba küldené üdülni a kisfiút.

Végül sírvafakadt és amikor már mindenki azt hitte, hogy megőrült, kivitték a teremből. Sajnálkozó moraj kísérte az esetet.

Az egyik sorban különös dolgok történtek. Míg a színpadon egy pacifista családapa tragédiáját adták elő a műkedvelők, - egy idegen úr, az utolsó sorban, idős szomszédnőjéhez fordult:

- Bocsásson meg, asszonyom. Nem érdemlem meg, hogy szóbaálljon velem. Én állandóan verem a gyereket, mert nem tanul. A tanító is állandóan veri. Mind a ketten állandóan verjük a gyereket, - hát nem borzasztó?!... - és keserves, hangos sírásra fakadt.

Az idős nő elcsukló hangon vallotta be, hogy ő sem tökéletes, akár hiszik, akár nem, neki is vannak hibái. De mit csináljon? Ugy fáj a szíve, hogy ordítani szeretne. Egyébként holnap örökbefogad egy árva gyereket, mindenki meggyőződhetik róla. Címe ez és ez.

Egy sorral előtte rongyos fiatalember aludt. Biztosan azért jött be a gyűlésre, hogy valahol jól kialhassa magát. Mellette kövér úr ült, aki már jó ideje nézte részvétellel az alvó fiatalembert. Végül előhúzta aranyóráját és a rongyos fickó zsebébe csempészte. Azután így szólt szomszédaihoz:

- Nézzék kérem, itt van egy szegény, jobb sorsra érdemes fiatalember, akinek alkalmasint nincs szállása. Borzasztó látvány a mai világban. Mindenki adja oda nélkülözhető érték-tárgyát, de óvatosan, mielőtt felébred.

Össze is gyűlt egy csomó arany és ezüst. Ekkor azonban felébredt a rongyos fiatalember és meghatott hangon mondta:

- Uraim, annyira elérzékenyít az Önök jósága, hogy legalább teljes őszinteséggel szeretném meghálálni. Énnekem ezekre a tárgyakra semmi szükségem. Én álruhás detektív vagyok, akit az ilyen pacifista mozgalom megfigyelésére szoktak kiküldeni.

Az érzékenység lassan áterjedt az egész teremre. Az emberek ajándékokkal molesztálták egymást, sírtak és nevettek és elhatározták, hogy új életet fognak kezdeni.

*

Eltelt huszonnégy óra. A lapok beszámoltak már a dorkingi pacifistagyűlés különös eseményeiről. Mindnyájan megállapították, hogy valami történt, a tüneteknek alkalmasint egy, közös oka volt. De micsoda?! A legerőszakosabb riporterek sem derítették még ki semmit. Főleg az a tény tette eredménytelenné a nyomozást, hogy a dorkingi gyűlés résztvevői közül senki sem ismerte Brandan mérnököt. Joan hallgatott; így nem is derült ki, hogy Brandan résztvett a gyűlésen. Épp a legfontosabb láncszem hiányzott tehát.

De mégsem lehet egyszerűen napirendre térni egy olyan csekélység fölött, mint az a tény, hogy egy nagyjában beszámítható gyülekezet kétszáz tagja mintegy adott jelre megbolondul! Széltében tárgyalták a részleteket: az órát, kabátot elajándékozó, gyereket örökbefogadó, váratlan vallomásokba és ömlengésekbe bocsátkozó „örültek” esetét. A lapok két hétig éltek volna ennyi szenzációból, ha nem multa volna mindezt felül az, ami következett.

Elsősorban, alig telt el egy nap, a gyűlés résztvevői feljelentették egymást lopásért, a lapokat pedig rágalmazásért. Mindenki visszakövetelte, amit elajándékozott, mindenki megbánta, ami jót tett, mindenki igyekezett elfelejteni, ami történt és mindenki igyekezett jóvátenni, amit a saját érdekei ellen vétett. Senki sem tudta megérteni, hogy mi jutott eszébe, elajándékozni a holmiját, idegen emberekkel jót tenni, - senki sem tudta megérteni, hogy mi történt vele akkor este, amikor Brandan mérnök látogatást tett Dorkingban?

A lapok pedig igyekeztek azzal elintézni a dolgot, hogy a dorkingi gyűlés eseményeit tömeghisztériának minősítették. Amit az ember nem tud megérteni, annak valami régi nevet ad.

A továbbiakat Denver előadásából tudom. Ez nyílt titok; pedig nem szoktam kiadni a forrásaimat. Denver egy rokonszenves, fecsegő és előre köszön az újságíróknak, ami nem éppen angolszász vonás.

Nekem máris az az érzésem, hogy Brandant, személyileg, teljesen kiforgatta valójából ez a gáz. Mintha szenvedélyévé vált volna. Megállapítást nyert, hogy több - és egyre sürgetőbb hangú - meghívót kapott a hadügyi tárcától, amire nem reagált. Ekkor határozták el, hogy saját érdekében s valamilyen ürüggyel - őrizetbe veszik. Feljegyzéseit a Kémiai Hivatal harmincegy tisztviselője dolgozta fel.

Most természetesen Denver ellen is eljárás indul, mert segédkezet nyújtott Brandan mérnöknek a szökésben, sőt, valószínű, hogy ő beszélte rá.

A városban kezdenek beszélni a ZU₃-ról. Mr. Baxter lelkesen latolgatja az új találmány horderejét. Az emberek általában családi élceket faragnak róla és nem igen fogják fel valóságos jelentőségét. Magam sem tudnék ma még állást foglalni ezirányban.

Ma az a hír terjedt el, hogy a japán légiflotta elérte Saint Louist. Emiatt csak délután kereshettem fel Denvert. Mindent megteszek, hogy Európára koncentráljam figyelmemet.

Bert K. Denver széles vállait eltakarta a hatalmas napilap, amelybe beletemetkezett. A szoba Brandan szobája volt, amelyben most Denveren kívül még két rendőr tartózkodott. Denver ezt olvasta az ujságban:

„Philippe Brandan mérnök lakásán ismeretlen tettesek betörést követtek el. Elvitték a mérnök teljes vegyi berendezését, felforgatták a laboratóriumot és magukkal vittek bizonyos nagyértékű iratokat is. A rendőrség szorgalmasan kutat a tettesek után. További fejlemények várhatók.”

Denver gúnyosan elhúzta a száját és letette az ujságot. A rendőrökhöz fordult.

- Brandan úr mindjárt kész lesz az öltözködéssel. Megkért, hogy addig szórakoztassam Önöket. Nem tudják véletlenül, hogy mit követett el szegény barátom?!
- Nem kérem, - mondta az egyik rendőr. - Mi ezt nem szoktuk tudni. Nem is érdekel.
- Nincs másik kijárat?! - kacsintott a másik.
- Nincs, - nevetett Denver. - Zsákucca. De parancsoljanak egy szivart.
- Köszönjük alásan.
- Nem ismerik véletlenül Shumple tizedest?
- Nem ismerjük, kérem.
- Vagy Break szakaszvezetőt?
- Azt a szökét?
- Nem. Break szakaszvezető fekete. De Myrtle rendőralkapitányt csak ismerik?!
- Nem ismerjük, kérem.
- Vagy Gravesdraw őrmestert?
- A Cityből?
- Nem. A forgalmi osztályról.

- Nem, kérem. Mi csak a politikai osztályon ismerjük egymást.
- Oh, akkor bizonyára ismerik a kedves kis Brand felügyelőt?!
- Akinek az a szőke sógora van, aki tengerész?
- Nem. Ez a Scotland Yardon van.
- Az is a Scotland Yardon van!
- Az lehetetlen! Akkor két Brand létezik.
- Talán nem felügyelő? Vagyis talán csak volt felügyelő?!
- Nem. Hanem erről jut eszembe, hogy Önök bizonyára jól ismerik Smith nyomozóbiztost.
- Azt nem tudhatjuk, uram. Nálunk annyi Smith van, hogy új Smitheket nem veszünk fel, a már meglevő Smitheknek pedig tilos megházasodni.
- Miért?!
- Hogy ne szaporodjanak.

Mialatt Denver a rendőröket „szórakoztatta”, - Brandannak sikerült megszöknie. Az elfogatására kirendelt rendőrök elől gyalogszerrel, vándorfestőnek öltözve, menekült Surrey felé. Epsomban sikerült egy taxit elfognia és félóra múlva a Woodleby-házban, Joannel beszélgetett.

*

- Valószínű - magyarázta sietve - az történt, hogy illetékes helyen egy csapással akarták megszerezni a gázt és engem: megszerezni, vagy ártalmatlanná tenni. Tegnap éjjel nálam járt egy ember és bizalmasan felszólított, hogy lépjek újra állami szolgálatba és vezessem a békegáz előállítási munkálatait. Kereken elutasítottam ezt és kijelentettem, hogy az emberiséghez fogok fellebbezni. Az ember nevetett és fenyegetőzött, végül elment. Ma azután két rendőr jött értem és csak Denver lélekjelenléte tudott megmenteni az elfogatástól.

- És most mi lesz?! - kérdezte Joan szorongva.

- A békegázzal?

- Nem a békegázzal.

- Veled?

- Nem velem. Veled. Veled mi lesz?! Előbb-utóbb elfognak, - mondta erőszakolt nyugalommal a leány. - De milyen címen?! - tört ki belőle a felháborodás. - Ártottál valakinek?! Csak azért, mert útjában állsz az államérdekeknek?

- Nem én állok az államérdekek útjában. Hanem az igazi világbéke. Az igazi világbéke csak a kis államok érdeke. A nagyhatalmakat gazdaságilag tönkretenné. Abból, ami történt, tisztán látom, milyen jelentősége van találmányomnak. Külföldre szököm. Itt nincs több keresni-valóm. Mindenkinek két kötelessége van, amelyek közül választania kell: egy az állammal szemben és egy az emberiséggel szemben.

Joan szemhéjai vörösek voltak, amikor mondta;

- És egy harmadik kötelessége egy nővel szemben, akinek házasságot ígért.

Brandan azonban eltűnt.

Amikor Joannal beszéltem, megkísértem kifejtetni előtte nézetemet: Brandan tulajdonképpen hős; különb mint az átlagos ember. De a fiatal lady így felelt:

- Az én szempontomból nézve nem így áll a dolog. Háborúban minden második ember hős, például. Én nem azért szeretem Philippet, mert különb, hanem azért különb, mert szeretem! Ez különbözteti meg számomra őt a többiektől.

Talán elrontottam a dolgot azzal, hogy megveregettem a lapockáját; ez Londonban nem szokás. De a fiatal hölgy olyan bánatos volt; és én már untam az interjút.

Délután a gyarmatügyi kongresszus ülésén voltam. Tizenhat órája nem jött jelentés a Csendes-óceán partvidékéről. Nekem se volt anyagom és már azon gondolkoztam, hogy moziba megyek. Később azonban ép elég munkám akadt.

Támadás London ellen.

Ezerkilencszázötvenkettő szeptember ötödikén délután öt órakor a Kensington melletti mezőkön felrobbant egy titkos gáztartály.

Ha közönséges hadigáz lett volna benne, ha néhány ember meghal gázmérgezésben és több nem történik, - akkor talán titokban lehetett volna tartani a dolgot. Az eseményekből azonban a külföld is megtudta, hogy Anglia titkos gáztartályokkal készül a háborúra. Még hozzá, különös módon készül rá, az bizonyos.

Fél hatkor a gáz már Kensingtonba ért. Először egy városvégi fuvaros szívta be, aki azonnal a templomba rohant és izgatott hangon kért bűnbocsánatot. De percek alatt felfordult az utcák képe: az emberek nem találták helyüket, egymás iránti érdeklődésük óriási módon megnövekedett, egy hangos, vagy pláne goromba szó nem hangzott sehol.

Egy csoport gazdag kereskedő betört az árvaházba. Kihozták és elosztották egymás közt a gyermekeket. A fogházigazgató egy csomó rabot kiakart engedni, de a rabok is beszívták a békegázt és úgy döntöttek, hogy megérdemlik a büntetést: tehát maradnak.

Sokan jelentkeztek a rendőrségen és bevallották régi bűneiket. De a rendőrök maguk is a gáz hatása alatt álltak és mindenkit ridegen elutasítottak, aki azt akarta, hogy mérjenek rá megfelelő büntetést.

Valóságos járvány volt ez: a jóság, szelídség és önfeláldozás járványa. Csak az volt a baj, hogy másnap, amint a gáz hatása eltűnt, a kereskedők visszavitték az árvákat az árvaházba, a jólelkűek visszakövetelték ajándékaikat, a rabok ki akartak szökni, de a hatóságok nem engedték őket, a bűnösök pedig nem jelentkeztek a rendőrségen, de a rendőrség jelentkezett a bűnösöknél.

Amikor a környéken elterjedt a békegázmérgezés híre és a lakosság tudomást szerzett e szelídségi járványnak a magánvagyonra veszélyes tüneteiről: mindenki pánikszerűen menekült. Senki sem akart megszelídülni, természetesen; senki sem akart olyan állapotba jutni, amelyben a saját jóléte kockáztatásával siet segíteni a szegényeken.

Amikor pedig két nappal később valami rejtélyes kéz játéka folytán felrobbant a második titkos gáztartály is: Liverpoolban, - akkor az angol politikát két oldalról érte igen heves támadás: egy kívülről és egy belülről.

Ez a liverpooli robbanás különben is súlyosabb természetű volt. Legendákat meséltek egy két méter magas tengerészről, aki azelőtt a levegőbe köpött ráógumit kétszer is keresztüllötte, mielőtt földet ért és akinek számtalan gyilkosság terhelte úgynevezett lelkiismeretét: ez a fickó mindenáron be akart iratkozni a negyedik elemibe, mert a „negyedik elemiben tért rossz útra s most ott akarja folytatni, ahol akkor abbahagyta”. De hát a ZU₃ nagyszerű hatásának ezerféle megnyilvánulását nem lehet e helyen megörökíteni.

Mint mondtuk, két oldalról érte támadás e napokban a brit kormánypolitikát. A súlyosabb kimenetelű belülről jött: Hatfield demokrata képviselő biztosítékot kívánt a kormánytól arra nézve, hogy több békegázrobbanás nem történik az országban.

„Mert, mint mondotta, ez a szer, vagy minek nevezzük, megbolondítja az embereket, elmosza az enyém-tied közötti határvonalat, destruálja a polgári társadalmat és bizonytalanságot, felfordulást idéz elő. Mégis csak hallatlan, hogy az ember ma a saját házában fekszik le, - és ki van téve annak, hogy holnap felkel, megbolondul és odaadja a házát valakinek. Az urak láthatják, - mondta e híres beszédében, - hogy a lakosság menekül a gáz által veszélyeztetett vidékekről! Hogy miért? Senki sem bolond jobbnak lenni, mint amilyenek született; senki sem akar többet adni, mint amennyit könnyen adhat, és egyáltalán: vagy van egyéni szabadság, vagy nincs, mindenki olyan rossz lehet, amilyen akar, a törvény által megszabott kereteken belül.”

A másik támadás? az súlyosabbnak látszott, de úgyszólván derűtségbe fulladt. Franciaország londoni követe demarsot nyújtott át, amelyben erőlesen tiltakozik Anglia háborús készülődései ellen.

- Franciaország - hangzott az erőyeshangú okirat - tisztában van vele, hogy milyen fegyver áll a brit királyság rendelkezésére. Tudja, hogy az úgynevezett ZU₃-gázzal Anglia semlegesítheti az összes nagyhatalmak szárazföldi és tengeri haderejét. Mármost Franciaország - egyelőre a maga nevében, - hivatkozik a megfelelő kölcsönösségi szerződések tömegére, amelyek kizárják azt, hogy Anglia hadereje felülmulja a szövetkezett államokét. Ennélfogva felszólítja az angol kormányt, hogy a „békegáz” gyártását azonnal szüntesse be.

Igen ám, csak hogy egy kis malőr történt. A demars átnyújtásának napján a francia köztársaság területén, Nimes mellett, felrobbant egy titkos gáztartály, a kiömlő gáz elöntötte a várost és a lakosság szelídségi járványba esett. A környékről eszeveszetten menekültek azok, akik már hallottak az angliai eseményekről: sokan elásták vagy elküldték kincseiket, hogy ne tudják elajándékozni azokat, mások betömött füllel jártak-keltek huszonnégy óráig, hogy ne hallják az esetleges kéréseket.

Kiderült tehát, hogy titokban Franciaország is gyártja már a békegázt. De a közeli napok még más meglepetést is hoztak. Kiderült, hogy nemcsak Franciaország, hanem...

Sőt! Azon a napon, amikor Lengyelországban a kommunisták felrobbantották az első békegáztartályt, - hírül hozták a szigetország hadügyminiszterének kémei, hogy Németországban egy 1,500.000 márka alaptőkével alakult konzorcium hozzálátott a speciális ZU₃-gáz termeléséhez.

A szeptember hetedike és tizedike közötti eseményekről, mint Német Invázióról emlékezik meg a londoni sajtó. Inkább idegenforgalom volt, mint háború. Hiszen háborút maguk a németek sem akartak; a diplomáciai helyzet zűrzavaros volt. De most lehetőség kínálkozott arra, hogy egész Londont lerészegítsék a gázzal és harc nélkül szállják meg. Tudjuk, hogy túlságosan csábító lehetőségek gondatlanná teszik a politikust is. A Brandan-gáz hatása nyilvánvaló volt, de a Brandan-gázmaszk hatása nem volt nyilvánvaló. És nem számították ki kellő gonddal a gáz hatásának tartamát sem.

A riporter számára szinte megoldhatatlan feladat leírni e három nap történetét annak a számára, aki nem élte át. A támadást nem készítették elő, hadüzenet se volt. Ezt utólag azzal magyarázták a németek, hogy hadüzenetre nem volt szükség, az csak háborút előzhet meg; a ZU₃-gáz gyakorlati alkalmazása azonban humánus akció volt.

A Zeppelinek megjelenése Croydon felett leírhatatlan megdöbbenést váltott ki a lakosságból.

A Baxter-házban éppen a közös étkezésnél ültünk. A beszélgetés Chikagóra terelődött. A japán légiflotta már Chikagót is veszélyezteti. A japán-német szövetség nyilvánvaló volta mellett különösnek tűnt, hogy Chikagóban csaknem kétmillió német él.

Az olasz grófné, akit már említettem, bizonyos érdeklődéssel tekintett fel, amikor arról volt szó, hogy én Chikagóból jöttem.

- Vannak ott rokonai? - kérdezte.

- Nincsenek - mondtam. - Kanadában van egy tucat. Nőtlen vagyok.

Ismét rákacsintottam, amire rémült és elutasító tekintettel válaszolt. Nem tudok leszokni az ilyesmiről.

Pedig gyönyörű nő, az biztos. Bronzvörös csillogású haja, tejszínű bőre, világosbarna, mandula metszésű szeme, legelsőrangú alakja van. Azért jött Londonba, hogy megnézze a múzeumot. Ezek az arisztokraták! Vajon mit szólna, ha megkérdezném, miért vált el a férjétől?!

Megpróbáltam néhányszor kiprovokálni, hogy rámnézzen; de ha megtette, akkor a torkomat reszeltem és nem tudtam, merre forduljak. Nem tudom, kifejező-e, ha azt mondom, hogy tekintete édesen sugárzó volt?! Ez a helyzet. Amikor térdemmel hozzáértem a térdéhez az asztal alatt: odébbhúzódtam. Kétségtelen, nem ismerem az itteni módszereket. Látom, hogy végtelenül kifinomult nő, a szerelmi és dekoratív hatások tökéletes ismerője, akivel szemben igazán faragatlan fickó vagyok. Ezért nincsenek is terveim vele. Volt már olyan newyorki házmesterlányból lett showgirl, aki túl nehéz diónak bizonyult a számomra.

Szerencsére nem értem rá hosszasan töprengeni ezen; óriási rivalgás hallatszott fel az uccáról. Mr. Baxter remegni kezdett; nyilván ugyanúgy remegett 1914-ben. Mrs. Baxter bezárta az ablakokat. Én a szobájába kísértem az olasz hölgyet.

Az ajtóban szemben állt velem és kezét nyújtotta. Olyan parfümjé volt, mint a júliusi erdő esti illata.

- Ne haragudjon, Madame - mondtam neki, a jobbkezét lóbázva - ha néha bizalmaskodónak tűnök fel maga előtt. Ez azért van, mert nálunk odaát nincsenek olyan nők, mint maga.

- Mint én? - kérdezte tágranyílt szemekkel!

- Mint maga - feleltem. - Zárja be az ajtót és ablakot, öreg fiú; én nem érek rá megmenteni, mert ott kell lennem, ahol a lárma van. De majd gondolkodok magára.

Odaadtam volna egy havi fizetésemet, ha csupa barátságból megveregethetem a hátát, mert gyönyörű háta volt, akárhogyan néztem. De a sors úgy akarta, hogy a fizetésemet nélkül is oda kelljen adnom; e kívánságom pedig ingyen teljesüljön.

Nem éppen ujságíróhoz méltó, hogy érzelmi kitöréseinek teret adjon, de nem tudom megállni, hogy azt ne mondjam: ilyen az élet. És soha többé nem felejthetem el azt a tekintetet, amellyel rámnézett, mielőtt betette az ajtót. Percekig olasz grófnak éreztem magam, anélkül, hogy demokratikus meggyőződésemet tiltakozott volna ez ellen.

Elsőnek az a kisfiú vette észre, aki a Themse partján haladt a Tower Bridge felé. - Mama, - kiáltott fel a kisfiú - milyen jó szaga van ma a ködnek. Érzed?

- Nem - felelt az anya, aki a piaci árak kalkulálásával volt elfoglalva.

- Te nem érzed, hogy milyen szaga van a ködnek? - kérdezte a kisfiú.

- Nem, - felelte az anya szórakozottan.

- Én érzem, - állapította meg a kisfiú. - De milyen szag ez? - firtatta tovább. - Nem is tudtam, hogy a ködnek is van szaga.

Ekkor azonban már különös hangok hallatszottak nyugati irányból. Moraj, távoli láрма, ágyúlövések. Keleten nemsokára feltűnt az első német Zeppelin.

Ez a Zeppelin egészen magas régiókban maradt.

Mint kiderült, London keleti városrészeiben óriási bombák zuhantak a dűlőkre, telkekre és udvarokra: mindig megfelelő helyre. Ezek a bombák nem robbantak. Félig belefűrődtak a földbe, úgy, hogy félórai munkával lehetett volna kiásni őket, - ha valaki hozzájuk mert volna nyulni. De voltak, akik látták, hogy a leesés pillanatában egy tenyérnyi billentyű nyílik ki a bombák tetején, - és nyitva marad.

Nem, ezek a bombák nem robbantak. Ezért jó időbe tellett, amíg a város minden részén elterjedt a hírük. A támadás ünnepnap előtt történt: egészen váratlanul. A Zeppelin kétszáz-nyolcvan bombát dobott le és mielőtt lepuffanthatták volna, fölényes nyugalommal távozott.

Szóval a nyitány napja volt ez. Az a nap, amikor a kötelességtudó londoniak katonazenés körmenetekben éltették a háborút. Rule Britannia! - hangzott mindenfelé. - A nagy réztrombiták tölcseirein rotyogva tört elő az indulók lelkesítő sablonja. Olyan volt az efféle körmenet, mint egy vidám temetés. Vagy kétségbeesett lakodalom.

Délután öt órakor már zavarosabb képe volt a városnak. Katonaszág lepte el az uccákat. A hadügyminiszter az összes lapok megjelenését betiltotta. A német léghajótámadásról nem volt szabad tájékoztatni a közvéleményt.

London külső részeiből befelé özönlött a lakosság. Valahogyan elterjedt az a hit, hogy a külső részekből hadszíntér lesz és hogy a védőrség csak a belső kerületekben tud védelmet nyújtani. Valósággal zsúfolásig megteltek az uccák, idegen emberek kérdezték egymást, magyaráztak és értesítéseket cserélgettek. Volt egy pillanat, - amikor valósággal egész London megnémult és megborzongott, páni félelem bénította meg a nyelveket. Az a pillanat volt ez, amelyben a délnyugat felé áramló enyhe szél először sodorta a City uccáira a békegáz édes, nehéz illatát.

Joan és zsörtölődő apja, rozoga Fordjukon Londonba indultak. Richmondban már csak lépésben hajtottak a velük egy irányba haladó járművek és gyalogosok tömege miatt. Maryland-Cornerben Woodleby úr hatalmas orra remegni kezdett és Knightshall Circus után, Whitehall már a teljes bizonyosságot hozta: minden tele van békegázzal! Woodleby úr eleresztette a volánt, mert a tömeg amúgy is London felé tolta a kocsit és Joan felé fordult. Érzékeny hangon mondta:

- Meg tudsz nekem bocsátani, szívem?

- Miért, papa?

- Brandan miatt.

- Megbocsátok, papa. De hiába, Brandan nincs itt többé. És ha itt lenne, akkor te megint dühöngnél. Ma így beszélsz, holnap úgy.

- Igazad van. Borzalmas arra még csak rágondolni is, hogy viselkedtem eddig. De abban tévedsz, ha azt hiszed, hogy visszaesem. Ez az érzés örök. Nem is lehet másképpen. Ez az érzés nem most született. Előbb volt, mint én.

- Hiszen úgylát hiába, - sóhajtott Joan. - Orra hegyén könnyed vörösség lett úrrá, szemei elhomályosultak. Arra gondolt, hogy mindez hiába. Philippet csak csoda hozhatja vissza. De mi hozhatná vissza a csodák korát?!

Miután autóval lehetetlen volt tovább menni, Woodleby úr rábízta a Fordot egy idegen nőre, aki mosónőnek látszott, de lehetett takarítónő is és aki dühös tekintetét és összenőtt szemöldeit megcáfolva, boldogan vállalkozott a kocsi megőrzésére akár ítéletnapig.

Egy jó félóra telt el, amíg a Trafalgar Squarere értek. Egészen különös érzés volt ebben a tömegben szorongani. Ez a tömeg nem könyökölt, nem lökdösött, nem káromkodott és nem tolongott. E tömeg alkatrészei, az emberek, összeölelkeztek és mindenki igyekezett megkönnyíteni a mellette állók életét. És mégis elkerülhetetlen volt, hogy Joant elsodorják apja mellől. Woodleby úr eltűnt a tömegben. Joan olyan intenzíven érezte az egyedüllétet, ahogy csak rengeteg ember közt, zsúfolt nézőtérre, vagy nagygyűléseken érezheti az ember. Joan sírva fakadt. Idegen fiatalemberek igyekeztek megvigasztalni, de Joan megköszönte a vigaszt, - nem kért belőle.

És a fiatalemberek belenyugodtak ebbe, nem került rendőrré a sor. De nem is kerülhetett, - hol voltak a rendőrök?! A rendőrök készen várták a pánik kitörését, de a pánik nem tört ki. Mindenki jó volt, senki sem félt.

Jellemző a közhangulatra, hogy amikor a Nelson-szobor előtt Hatfield képviselő - micsoda kontraszt! - megpróbált beszédet mondani a békegáz ellen, - nem hurrogták le, csak megmosolyogták és szelíden lebeszéltek róla, hogy folytassa. A jószág ugyanis általában és úgy, ahogy a békegáz előidézi emberekben: önnön érdekei ellen, önnön céljai kárára is jó, - a jó ember nem gyűlölheti a rossz embert és nem tartja fel az ellene törő rosszindulatot. Ez túlságosan kényszerfokvőnek tűnik ahhoz, amilyen kevésbé elterjedt igazság. Joan tovább hányódott, szegény, elszomorodott lélek, hétmillió szelíd ember tengerén.

Illetve, nem egészen hétmillió. Meg kell emlékezmem Dinamo Eggson személyéről, aki a londoni alvilág egyik vezéralakja volt mindmainapig. Dinamo Eggson kenguruképű, keszeg fickó, akinek olyan balkezes ütése van mint a villanyáram vagy villámcsapás. Ez a jónevű úriember éppen ma töltötte be háromhónapos szolgálati idejét a fegyházban, ahonnan csak azért nem szökött meg, mert előbb beteg volt és pihenni akart. Amikor kiengedték örömeiben eleredt az orra vére. Az intézeti orvos valami vattát tett mindkét orrlyukába. A vattának erős szaga volt és belülről csipte Dinamo Eggson orrát.

Dinamo Eggson kiment az utcára és elbámult azon, amit látott. Az emberek mind, mind megőrültek. Némelyik utca üres volt, más utcákban egy gombostűt nem lehetett leejteni. Rengeteg ember sírt és nevetett és énekelt és csókolózott, és ölelkezett - és csak igen kevesen viselkedtek úgy, mint egyébkor.

De Dinamo Eggson még nem értette miről van szó. Akkor kezdte csak sejteni, hogy valami alaposan megváltozott, amikor meglátta azt a lovasrendőrt az Edwardstreet sarkán. A lovasrendőr előtt a nyeregben egy gyerek ült, mögötte pedig egy özvegyasszony. A lovasrendőr nem táncoltatta életveszélyesen a lovát, hanem egy mézeskalácsot tört darabokra, hogy a gyermek megehesse. Dinamo Eggson tágranyílt szemmel nézte mindezt és azon tépelődött, hogy ő örült-e meg, vagy csak a társadalom? Holott a java még ezután jött.

Dinamo Eggson egyébként nem volt tépelődő természetű. A filozófiát látásból sem ismerte és általában úgy vette a dolgokat, ahogy jöttek. Ez megmagyarázza azt is, hogy miképpen tudott oly bámulatos közvetlenséggel alkalmazkodni London új, változott képéhez, - anélkül, hogy e változás okait kutatta volna.

A tömegbe vegyült és próbaképen kiemelte egy alpolgármester-külsejű úr zsebóráját. Az úr odanézett. Eggson szolgálatkészen visszasüllyesztette az órát eredeti helyére. Az úr azonban bátorítóan mosolygott, mielőtt továbbment.

Eggson nagyot nézett. Ez a szerencsétlen mosolyog? De miért? Talán detektív? Eggson vívódott magával. Utána eredt. Melléfurakodott. Ujra kiemelte az órát. Az úr barátságos mosollyal nézett rá és azt mondta:

- Na mi az, öreg fiú?! Rég nem evett már pudingot, mi?! Hehe-he, he.

Azzal tovább ment, óra nélkül. Ilyen rokonszenvesen viselkedő károsultat még nem látott Dinamo Eggson. Természetes, hogy vérszemet kapott. Tovább ment.

*

Először letarolta a Trafalgar Square-beli tömeget. Miután minden zsebe tele volt már, felfogadott egy kóbor labdaszedőgyereket, aki nagy zacskóban vitte utána az órákat, újjról lehúzott gyűrűket, zsebből kiemelt pénztárcákat és kézből kitépett ridikülőket. Dinamo Eggson büszkén lépdelt, - úgy érezte magát, mintha egy megőrült társadalom egyetlen épelméjű tagja, kiemelkedő vezéralakja, királya, vámszedője és tiránnusa lenne. Vadonatúj, remek felöltő feszült rajta, kemény kalap. Szájában szivar. Nem, Dinamo Eggsonra nem hatott a békegáz. De sőt, nem is tudott a létezéséről. Miért?!

Ezután aratta azt a sikerét, ami a benne diszelgő meglepedést valóságos hatalmi tébollyá változtatta.

Amikor ugyanis befordult a zsákmány-vivő gyerek kíséretében egy mellékutcába: nem Mc. Cormick jön vele szemben?! De.

Mc. Cormick, az átkozott detektív, Dinamo Eggson halálos és legveszélyesebb ellensége, aki állandóan a nyomában volt, aki életét úgyszólván a Scotland Yard és Dinamo Eggson között élte le! Mc. Cormick jött vele szemben és elégedetten nézte Eggson duzzadt, mit, duzzadt! - monstrozus zsebeit és a gyereket, aki olyan volt, mint egy öszvér.

Dinamo Eggson már arra gondolt, hogy revolver hiányában megfutamodik és hátrahagyja a tömött gyereket. De Mc. Cormick már elébe lépett és barátságos mosollyal üdvözölte:

- Remélem, Dinykém, már te is jó útra tértél? - de ezt olyan hangsúllyal kérdezte mint egy óvónéni. Eggson úgy érezte, hogy nevetnie kell.

- Nem látod, - vigyorgott - már viszem v i s s z a a zsákmányt a paliknak.

De Mc. Cormick megértően mosolygott és azt mondta:

- Nagyon jól teszed, Dinykém - és nyugodtan továbbment.

Dinamo Eggson e pillanatban már teljes határozottsággal érezte, hogy Londonban egyetlen úr van és az ő.

Szállására igyekezett, amikor egy sarkon valaki elébe állt. Ennek a valakinek más arc-kifejezése volt, mint amelyet az őrült tömegben látott Eggson. Magas, jóképű fiatalember volt és határozott hangon kérdezte:

- Mit visz maga itten?!

- Mi köze hozzá? - kérdezte Eggson goromba fölénnyel. Az ismeretlen csodálkozva nézett rá. A szemeit figyelte és az arckifejezését.

- Mondja csak, - kérdezte az ismeretlen, - nem érzett valami gázzzagot?!

- Nem én - kiáltott dühösen Eggson, - de hagyjon tovább menni, hallja-e?!

- Csakugyan? - akadékoskodott amaz. - Semmit sem érzett?

- Semmit, - felelte Eggson és elindult. De az idegen elállta az útját, merően nézte, majd meglepett mozdulattal Eggson orrához kapott s kirántotta a két vattacsomót.

Kirántotta, megnézte, megszagolta. Felnevetett és futásnak eredt velük.

Dinamo Eggson e pillanatban, hirtelen, érezni kezdte a gázzzagot. Súlykos édeskés szag volt, és Eggson érezte, hogy ugyanakkor elernyednek az izmai és egész testében elbágyad.

A következő sarkon Philippe Brandan megállt. Mégegyszer megvizsgálta a vattacsomót, aztán eldobta.

- Megtaláltam az ellenszerét - gondolta őszinte örömmel.

Joan gazdátlanul hányódott a forrongó utcákon. De micsoda forrongás volt ez?! Csöndes, lassú és szelíd forrongás. Áhítatos sürgés-forgás, játékos jókedv, gondtalanság. Minden felbomlott, az emberek elhagyták lakásukat, a családok szétszóródtak. Joan kétségbeesetten keresett valami támpontot. Teljesen feloldódott az élete: a gáz már végzetes hatással volt rá. Tagjai fájtak, feje zsebongott, szemei kápráztak. Át és átjárta a minden ellenállást felőrlő szelídség, minden akaratot megsemmisítő megnyugvás és minden erejét elemésztő jóság.

Éppen egy üres, szinte kihalt utcába fordult be, de alig néhány lépés után összeesett. Elterült a kövezeten.

Arra ébredt, hogy erős, átható szagot érez és valami csipi az orra belső falait. Felnyitotta a szemét és Brandan mérnök mosolygó arcát látta maga előtt. Philippe egy nagy csomag vattát és egy színes folyadékkal telt üveget szorongatott a kezében. Szemeiben az öröm és fájdalom könnyei ragyogtak.

- Én szabadítottam Londonra a németeket - mondta - de most meg fogom semmisíteni a gázt, amit én alkottam a semmiből.

Az akarat talán nem idegek kérdése. Mert Philippe Brandan akarata legyőzte az idegeit. És csakhamar kiderült, hogy Európát nem lehet megszelídíteni.

A szelídítő-gáz diadala és bukása.

A német hadvezetőség pontosan betartott programmal foglalta el Londont. Miután a békegázbombák elárasztották a fővárost és környékét a ZU₃-gázzal, miután a szelídség feltartóztat-hatatlanul terjedt mind a polgári lakosság, mind a kaszárnnyák népe között: sőt a jótékonyági egyesületek és feminista klubok vezérhölgyeinek hangulatában is bizonyos enyhe változás volt konstatálható, - az első után megjelent a további kilenc Zeppelin is London fölött: ezek azonban néhány kör után már nyugodtan leszálltak valahol Dover és London között és földre tették az egyes és kettes számú gyalogos hadosztályt és egy tüzérezredet.

Az egész német hadsereg békegázmaszkokkal felszerelve vonult London felé.

Winkle hadügyi államtitkár, Brent hadügyminiszter, O'Brien városparancsnok és Haymarson miniszterelnök sürgős tanácskozásra vonultak vissza. Mindnyájan a békegáz hatása alatt álltak. Gázmaszkjuk nem volt megfelelő. De hogy ők szelídek voltak, az kisebb baj volt, mint hogy a teljes londoni haderő szelíd volt. Egyetlen katona nem nyúlt a fegyveréhez. És a német hadsereg London felé menetelt!

Valamelyik magántitkár bocsánatot kért, be kellett jelentenie, hogy egy Brandan nevű úr mindenáron beszélni akar a kegyelmes urakkal. Philippe Brandan, mérnök.

Az urak összenéztek! A hazaáruló! Akiről immár kiderült, hogy ő adta ki a ZU₃-gáz előállításí módját Franciaországnak, Amerikának, Németországnak, Japánnak, Svájcnak, Lengyelországnak, Olaszországnak és Belgiumnak! Aki egyedül felelős azért, hogy London ilyen szégyenletes módon német kezekbe került. A ZU₇, X₂XIII és a ZU₉ gázok feltalálója!

De Philippe Brandan már ott állt előttük és nyugodtan mosolygott. - És csodálatos - az urak sem tudtak haragudni. Tudták, hogy okuk van rá, de nem tudtak. Akaratukat leigázta a ZU₃-gáz.

- Uram, - szólt Haymarson miniszterelnök, - nincs időnk arra, hogy megvádoljuk önt. Ön odaadta a békegázt Németországnak, - bizonyára úgy vélte, hogy helyesen cselekszik. De mit szól a történetekhez és történendőkhöz? A német hadseregnek nem árt a békegáz: megfelelő gázmaszkokkal közelednek. Lelkére veszi ön a vérengzést, ami itt következik?!

- Nem lesz vérengzés, - mondta Brandan nyugodtan.

- De hogyan képzei?! Egyenlőtlen fegyverekkel küzdünk. Mi szelídek vagyunk, a németek ellenben védekezni tudnak e szelídség ellen.

- Nem tudnak védekezni - ismételte Brandan. - Én megmondtam a kegyelmes úr elődjének...

- Ne nevezzen kegyelmes úrnak, - mondta szelíden Brent hadügyminiszter, - nevezzen egyszerűen Charlienak.

- Megmondtam tehát, - folytatta Brandan, - hogy nem akarok egyenlőtlen fegyvereket. Nem adom a gázt Angliának, mert abból háború lesz. Én nem akarok háborút. Önök nem mentek bele. Most mégis nekem lett igazam. A békegáz minden állam számára biztosítja a békét, a békés nyugalmat és fejlődést. Katonaság nem kell. Mert nézzék csak, ha egy állam kicsiny, akkor kevesebb gázt kell gyártania. Csak annyit, amennyivel támadás esetén előnthei a területét. Ez olcsóbb és biztosabb, mint a katonaság és nem nyújt igazságtalan, előnyöket a nagyobb és gazdagabb hatalmaknak.

- Ez mind szép, - mondta Brent - de ön feltalálta a gázmaszkot is, amely semlegesíti a békegáz hatását!

- Nem találtam föl. Készítettem ugyan Amerikának és Németországnak egy új gázálarctípust, ez azonban nem véd meg a ZU₃-típusú gázok ellen.

- Lehetséges volna? - kiáltott Haymarson, - hát nem próbálták ki az amerikaiak és németek?

- Az amerikaiak kipróbálták és abba is hagyták a gyártását. A németek munkálatait én vezetem és én magam próbáltam ki a maszkokat. De azok nem tökéletesek. Hogy úgy mondjam, teljesen rámbízták magukat. Az első komoly esetről ki fog derülni, hogy a német gázmaszkok nem védik meg a katonát a szelídségi járvány ellen. Az ellenszert másfél órával ezelőtt találtam fel. És ezennel felajánlom a Brit Birodalomnak.

- Ön tehát azt mondja, - rikoltotta Brent, - hogy mire a németek Londonba érnek, éppolyan szelídek lesznek, mint a mieink?!

- Ökörsütés lesz, - mosolygott Brandan - népiünnepély és fáklyászene. A békegáz ellen csak egy módon lehet védekezni, ezt a módot pedig egyelőre csak én ismerem.

Bert Denver pompásan berendezett lakásán várta a nőt. Egy szmirnaszőnyegen hevert, amely a kedvenc kerevetét borította be. Édesen álmodozott Bert, vigyázva, hogy minél kevesebbszer vegye szivarját fordítva a szájába. Bert másodszor került a békegáz hatása alá és most még inkább érezte mindentkiforgató, varázsos hatását, mint az első ízben. Bert bejárta a felfordult várost, látta a néger jazzbandet, amint tomboló, üvöltő csetepatéja édes keringővé enyhül, - látta a soffőrt, aki ingyen utaztat szegény, öregasszonyokat és látta a kikent-kifestett flappert, aki öreg, takarítóné-édesanyjával sétál karonfogva és könnyek közt vallja be ballépéseit a mindent megbocsájtó öreg hölgynek. Nem csoda, ha Bert K. Denver szentül hitte, hogy Rose Myers, habár kissé különös temperamentumú lány és kissé túlünnepeelt táncosnő: most szelíd és enyhe derüvel lép majd be és anyáskodva simogatja meg Bert forró homlokát.

De Rose durcás képpel jött és kezdettől fogva rosszkedvűen hallgatott. Majd, hogy valamit mondjon, követelte, hogy szakítsa meg az érintkezést Anna Cateatonnal, akivel már háromszor látták együtt. Bert szelíden elmagyarázta, hogy Anna szegény lány, akivel együtt nevelkedett, szülei elhaltak és most nincs más barátja, csak Denver.

De Rose tovább duzzogott és kis rózsás homlokát ráncolta. És Bert kénytelen volt belátni, hogy Rose Myers esetében ez már a szelídség jele volt. Bert visszaemlékezett rá, hogy hogyan viselkedett Rose más alkalomkor: tányért és kezét tördelni, párnát, zsebkendőt, haját tépni pillanat és szeszély dolga volt nála. Intrikus, gyűlölködő, vad, szeszélyes, megbízhatatlan és gonosz kis lány volt Rose Myers és ime a gáz hatása annyira megváltoztatta hogy már csak féltékeny, rosszindulatú és kötekedő.

Igy például ahelyett, hogy Bert kedvében járna, az ablakhoz megy és minden ok és cél nélkül kibámul rajta. És egyszerre felsikoltott: gyere-ide, siess! - kiáltja és Bert odamegy...

Lenn az utcán dübörögve vonul a német nehéz gyalogság. Zárt, sűrű sorokban, fegyveresen. Mindenkin gázmaszk van kivéve egy tisztet, aki már levette és lóháton ülve, valami könnyaszatos fényképet csókolgat.

Nem sokkal hátrább, egy katona kiválik a sorból és a falnak vágja fegyverét. Rose remeg, reszket, didereg a félelemtől. De Bert figyel: látja, hogy a sorok lazulnak, összefolynak, a zárt rendek felbomlanak, a katonás léptek meglágyulnak és bizonytalanná válnak.

- Ne félj, - mondja Rosenak, - nincs semmi baj.

Nem is volt semmi baj. A követések ablakaiban pyjamás urak álltak és csókot dobáltak a népnek. Minden, amit a tömeg tett, feleslegesnek tűnhetett egy normális idegállapotú szemlélő előtt. De nem volt ilyen. Ekkor éreztem először és utóljára magam is a ZU₃ hatását.

Tulajdonképpen valami romantikus hajlam volt, amit éreztem, nem is szelídség. Cseppet se voltam akaratgyöngye, csak fizikailag bágyadt. Nem is az idegrendszeremben éreztem elváltozást; a szívem sajgott. Az a mód, ahogy bármilyen látványra, gondolatra, vagy eseményre dobogni kezdett: a pubertás korának heveségére emlékeztetett. Tiszta romantika volt; de heves együttérzés is a többiekkel. Vajjon a romantika ez is jelentette?! Lassan megszoktam és akkor már nem volt olyan feltűnő.

*

Ha más kézzelfogható eredményt nem is hozna a békegáz: azt az élményt semmivel sem lehet megfizetni, amit a megszálló német sereg felolvasása s a londoniak közé való békés elvegyülése jelentett a szemlélőnek.

A német gyalogság fegyverét, gázálcát elszórva, csapatostul, kisebb csoportokban, énekelve járta az utcákat és vendéglőket. A londoniak sehol, semmiért nem fogadtak el pénzt, a németek viszont csak hosszas unszólásra nyugodtak bele, hogy ingyen kapják a szükséges ennivalót.

Egy gépfegyverosztály lámpákkal, fáklyával, lampionnal járta az utcákat s a német himnuszt énekelte. Egy kövér londoni úr kitartóan loholt mögöttük, hogy megtanulja a himnusz dallamát és szövegét. Amikor már úgy érezte, hogy eléggé tudja, bement a National Museum dísztermébe, ahol rendkívüli gyűlést tartott a Piccadilly-beliek Szegényfelruházó Egylete és az egybegyűlteket megtanította a német himnuszra.

Egy kézigránáthajító század ellenben betévedt a német törzstisztek vendéglőjébe, ahol éppen egy francia riporter születésnapját ünnepelték az egybegyűlteket. Itt nagy dal-, hang-, ital- és szópazarlás következett, általános jókedv, a szokott ajándékozási láz és szeretetnyilvánítások. Egy tábornok sírógörcsöt kapott.

Egyáltalán: a helyzet az volt, hogy ahol valamit, valakit ünnepelni lehetett, ahol valami öröm volt, ahol valakivel szemben szép és nemes viselkedésre nyílt alkalom: oda tódult a nép. Emberek, akik egész életüket egyazon kerületben éltek le, lakás és iroda között, most bejárták a várost, valami kalandot, alkalmat keresve, amely módot nyújt rá, hogy kifejezést adjanak érzelmeiknek, hogy levezethessék a bennük dagadó jószágot és szelíd indulatokat.

A villamosok össze-vissza közlekedtek. Ha egy öreg ember kijelentette, hogy a város másik részén lakik, akkor a vezető egyszerűen odavitte és a többi utas sem tiltakozott. A kalauzok nem merték a jegyet kérni s az utasok nem mertek jegy nélkül utazni. Kölcsönös kínálgatással, udvariaskodással és bóközönnel telt meg a levegő. Mindenki német katonákkal akart barátkozni. Egy nagykereskedő az üzlete ajtajában állt és délután óta szünet nélkül vette fel az új és újabb alkalmazottakat, amíg az utolsó fillérje el nem fogyott. Ekkor mintegy négyezer kifizetett alkalmazott hátrahagyásával, szegényen, sírva, de boldogan távozott. A következő utcában egy lelkészt állított meg és neki akarta ajándékozni a Nelson-szobrot, miután mint mondotta, egyebe már nincs.

Brandan kissé fáradtan és megzavarodva, Joan száját csókolgatta egy, Haymarket közelében levő vendéglő fapadján.

Már félórája egymás iránti szerelmükkel töltötték az időt és tulajdonképpen véletlenségből vették észre Woodleby urat, aki egy asztalon ült és hattagú társaságot szórakoztatott.

Woodleby úr a békegáz, a rengeteg gin, whisky, puncs és cocktail együttes mámorában kipirult és megdagadt arccal, barátságosan intett feléjük. - Átültek a társasághoz, amely társadalmi különbség nélkül, egyszerűen mámoros és dagadt urakból és hölgyekből állt.

- Nos Phil, öregem, - kérdezte Woodleby úr - hát megjöttél? Nagyon, helyes. És... hogy úgy mondjam, ha megengedik, - fordult a társasághoz - most, őszintén szólva, mik a terveid?

De választ sem várva, hozzátette:

- Vagy mit is akarok mondani.

Aki azt hiszi, hogy a békegáz-mérgezés állapotában hentergő, megszedült társadalom képes lenne bizonyos társadalmi problémák megoldására, - az alaposan téved. A „bizonyos társadalmi problémák” legszembetűnőbb tulajdonsága éppen az, hogy csak egyetlen, kissé körülményes úton oldhatók meg: az emberiség kiirtásának útján. Ha tehát a társadalom teljes egészében egy békéltető gáz hatása alá kerülne és annak hatása alatt maradna is: akkor sem történné más, mint hogy a háborús nyavalyák békés nyavalyákra cserélődnének. Dehát arról sincs szó, hogy a békegáz hatása állandósulhat. Ellenkezőleg.

Hajnalban, a friss tengeri szél elősegítette az amúgyis esedékes, általános kijózanodást. Mindenki csodálkozva eszmélt rá, hogy idegen emberek karja közt van, idegen helyen, mindene hiányzik, vagy pedig zsebei tele vannak idegen tárgyakkal. Most hasonlított csak igazán megvadult hangyabolyhoz a város! Senki sem tudta, merre van előre, sokan nem voltak képesek hazatalálni. Ha pedig hazataláltak, akkor idegen, csókolódzó, alvó férfiakat, vagy nőket találtak otthonukban.

Amikor néhány német vezérkari tiszt magához tért és néhány pohár snapsszal kihajtotta magából a maradék jószágot is: kiderült, hogy harcászati szempontból a helyzet teljesen reménytelen.

Az angol és német katonaság teljesen összekeveredett. Annyira, hogy sokhelyütt tömegesen horkoltak egy rakáson és nem lehetett tudni, melyik kar, láb, vagy fej német és melyik angol?

Az utcákon német és angol fegyverek, gázmaszkok, konzervek heverték össze-vissza. Az ágyúk, gépfegyverek és kézigránátok a város minden részén pezsgővel leöntve, széthányva, szétszedve, kiürítve heverték egymás hegyén-hátán. A takarodóra egy lélek sem jelentkezett, ha pedig jelentkezett, akkor léleknélküli testnek bizonyult, aki már azt is elfelejtette, hogy németül tud-e, vagy angolul?!

Ilyen körülmények között összeült az angol és a német hadvezetőség. Előrelátható volt, hogy a békegáz hatásának elmúltával általános verekedés fog kezdődni, amely mindkét félre csak káros lehet. Sürgős megegyezést kellett tehát létesíteni, ami sikerült is olyan értelemben, hogy Anglia és Németország között háromheti fegyverszünet jött létre.

A háromheti fegyverszünet lejártá előtt, mint köztudomású, Amszterdamban megkötötték az úgynevezett Második Amszterdami Egyezményt, amelynek értelmében minden nagy- és kishatalom garanciák mellett kötelezi magát a békegáz gyártásának beszüntetésére és arra, hogy netalán háború esetén a „békegázt” nem fogja fegyvernemei között szerepeltetni. Ezt a megegyezést Amerika és Japán is aláírta és a ratifikálás napját Internacionális Népszövetségi Ünneppnek nyilvánították.

Négyhónapi békegáz-akció után, tehát visszajutott a világpolitikai helyzet oda, ahonnan elindult. Visszanyerte egyensúlyát, nyugodtan nézett újabb, rendes háborúk elé. Ez is valami!

Sokkal nehezebb volt a londoni lakosságot megnyugtatni: azt a több millió embert, aki nem csak újságokból ismerte, hanem a saját bőrén is tapasztalta a békegáz hatását.

A bepiszkított bútorokat, a lakások otthonos rendjét helyreállítani, az elajándékozott holmit részben visszakapni: ez még csak ment valahogy. De a lakosok zömében, mint névtelen, határozatlan fenyegetés, élt a jobb jövőtől való félelem, az embernek saját rosszasságába vetett megnyugtató hite nem tudott helyreállni, mindenki sokáig félt még attól, hogy egy szép napon ismét személyi és vagyoni biztosságát támadja meg majd a tisztultabb erkölcsök erőszakos uralomrajutása.

De lassan azért helyreállt a rend. És a legközelebbi választásokon újra Whinborg lett a hadügyminiszter: Whinborg, aki életében egyetlenegyszer mondott ki három szónál terjedelmesebb mondatot: akkor is egy vis major, a mérgezés hatása alatt.

A német megszálló csapatok kivonulásából, a Második Amszterdami Egyezmény körülményeiből önként következett a békegáz sorsának az a távoli, kissé leverő perspektívája, amelyet itt sietve felvázoltunk. Túlságosan sietve, hiszen sokkal fontosabb dolgokról kell még beszámolnunk elég részletesen. Itt csak a Második Amszterdami Egyezmény szövegét adjuk pontos másolatban, ami a további Egyezmények rendkívüli láncolata szempontjából lényeges.

A második amszterdami egyezmény.

Ratifikáltatott: 1952; október 7.-én, Anglia, Németország, Franciaország, Belgium, Hollandia, Magyarország, Lengyelország, Litvánia, Finn-, Lett- és Észtország, Jugoszlávia, Csehszlovákia, Bulgária, Törökország, Románia, Monaco és Navarra igazolt képviselői által.

Első paragrafus. Fenti államok képviselői, kormányaik nevében kijelentik, hogy a ZU₃ típusú, u. n. Brandan-féle gázok gyártását és alkalmazását embertelen cselekménynek minősítik, mert ezek a gázok az egyént szabad akaratának érvényesítésében és cselekvési szabadságában korlátozzák.

Második paragrafus. A fenti államok képviselői, kormányuk nevében kötelezően kijelentik, hogy a ZU₃ típusú, u. n. Brandan-féle gázok előállítását, ill. termelését azonnali hatállyal beszüntetik és a jövőben azt minden rendelkezésre álló eszközzel megakadályozzák.

Harmadik paragrafus: Az egyezményt aláíró hatalmak nem támadhatják meg az egyezményt aláíró hatalmakat a ZU₃ típusú, u. n. Brandan-féle gázokkal; azokat harcászati eszközül fel nem használhatják; háborús bonyodalom esetén sem légnemű, sem cseppfolyós állapotban nem ex- és nem importálhatják, azoknak szállítására nem vállalkozhatnak.

Negyedik paragrafus. Az egyezmény 3. paragrafusa ellen vétők a Népszövetség Ellenőrző Osztályának 17-es Bizottsága döntése alá vetik magukat.

Ötödik paragrafus. Az egyezményt aláíró hatalmak jogosultak a Brandan-féle ellenszerrel, az **acephossulnatrojodilbimagnesicarbo**-val preparált gázmaszkok korlátlan mértékű gyártására.

Hatodik paragrafus. Az egyezményt aláíró hatalmak bármelyike jogosult kölcsönért folyamodni a Népszövetség Defenzív Osztályának 17-es Bizottságához oly céllal, hogy a speciális, Brandan-féle **acephossulnatrojodilbimagnesicarbo**-val preparált gázmaszkokat kellő számban állíthassa elő.

Hetedik paragrafus. Az egyezményt alá nem írt hatalom ZU₃ típusú, u. n. Brandan-féle gázzal történt támadása esetén a Solothurn-i Kölcsönös Segélynyújtási Egyezmény 1943-2729. számú klauzulájának 7. és 16. cikkelye, valamint a IX. Locarnoi Egyezmény C) aláírtának 1941. évi pótzáradéka érvényes. Vitás esetekben a Népszövetség Tizenhetes Bizottsága dönt.

*

MÁSODIK RÉSZ

AZ UJ ÁLLAM

És látta az Ur hogy megsokasult az ember gonoszsága a földön, és hogy szíve gondolatának minden alkotása szüntelen csak gonosz.

Megbánna azért az Úr, hogy teremtette az embert a Földön és bánkódék az ő szívében.

És mondta az Úr: Eltörlöm az embert, a kit teremtettem, a földnek szívéről; az embert, a barmot, a csúszó-mászó állatot, és az ég madarait; mert bánom, hogy azokat teremtettem.

Móz. 1. E. 6., 5., 6., 7:

A grófnő.

A közlekedés és hírszolgálat meggyorsulása eredményezte azt, hogy az ember életében levő ú. n. semleges időközök kiestek s az idő gyorsabban látszik mulni. Persze, nem a tudományos idő múlik gyorsabban hanem a bergsoni tartam. A világeseményeket este a rádió mellett le-tárgyaljuk, átéljük és megemésztjük. Reggelre új világesemények befogadására érett meg a hangulat.

A tél hirtelen köszöntött be és már senki se beszélt izgalommal a ZU₃ gázzal. Volt valami megnyugtató abban, hogy az államok ismét egyszerű és polgári gázok gyártására és tökéletesítésére fordították figyelmüket. Október végére az Egyesült Államok nyugati partvidékét elpusztította a Nagy Japán Háború és Shoemaker elnök az Új Bevándorlási Törvénnyel és Gyarmati Egyezményrel vásárolta meg a békét. De Európa nem okult. Míg Fauch Benjámint, a bázeli egyetem tanára, soha nem várt tökélyre fejlesztette a magnéziumos rákgyógyítást s ezzel évenként, mondjuk, kétmillió ember életét mentette meg, - addig Kölnben Bergmann, Nimesben Toupé mérnök olyan gázokat állítottak elő kátrányból és itatóspapírból, amely egy óra alatt tízmillió embert képesek elpusztítani. Ezzel nemcsak a kétmillió rákbeteg gyógyulását tették kétségesse, de elpusztíthatták a gyógyítót is, szérumával egyetemben. Azonban az egyezmények tömege biztosított minket arról, hogy a gázok csupán diplomáciai tárgyalások háttéréül szolgálnak, senki sem gondol komolyan az alkalmazásukra.

Fenyegetésnek szánták tehát őket, de vajjon megijed-e tőlük valaki, ha úgysem használják őket az esetleges háborúban? Ez olyan kérdés, amelyre egyetlen diplomatától se kaptam kielégítő feleletet.

Pedig ezidőben egész délelőttöm, napról napra a Downing Street s a követségek közt telt el. Ugy terveztem, hogy decemberben Svájcba utazom.

Miután a Chikago Tribune-től két hete semmi átutalás nem jött - nyilván a zavargások miatt - kénytelen voltam elfogadni a Telegraph ajánlatát. Ezért kell annyi interjút csinálnom. Az amerikai lapokat s azok közönségét okvetlenül érdekli Jack Millard riporter véleménye az eseményekről. Az európai közönség azonban interjüket akar. Ha a neves drámaíró meginterjuolja a neves futballistát, az európai közönség arra kíváncsi, amit a futballista felel. Ez nyilván azért van, mert az európai közönség szaturálva van művelt és bölcs gondolatokkal; az ellenkezőre éhes.

Amikor a grófnéval komolyra fordult a dolog, már kétszer voltunk a Highland-Bárban; mind a kétszer rövid ideig és kínos hangulatban. De a műsor jó volt és harmadszor is elmentünk. Eredeti tervei szerint már régen elutazott volna Londonból, szemmel láthatóan bosszantotta, hogy nem utazott el és hogy én tudom, hogy semmi oka se volt a további itt tartózkodásra.

A páholy vörösbársony függönyét összehúztam s vártam, hogy rendreutasítson. De nem tette; szemöldökét vizsgálgatta féltő gonddal a kezükreben.

A külvilágtól teljesen el voltunk zárva itt. A bár lármája távolról és szűrten érkezett füleinkhez. Nem tudom, tisztában volt-e vele, hogy ebben a helyzetben pénzért vásárolható nőkkel szokott üldögezni az ember.

- Pénteken Genf-be utazom - mondtam neki, - ezt akartam ma közölni magával.

- Igen? - felelte - én is itt akarom hagyni Londont. Csakhogy én hazamegyek.

- Velencébe?

- Igen. De maga Londonban akart maradni.

- Én oda megyek, ahol legnagyobb a felfordulás.

Az igazság az, hogy délelőtt Quincey-Horton nagykövetünknel voltam kihallgatáson.

- Millard - mondta nekem rövid bevezetés után a nagykövet - magának abba kell hagyni egy időre az újságírást. A kormánynak hajszálpontos információk kellenek a genfi ülésszak hangulatáról. Értem ezalatt minden egyes résztvevő hangulatát, minden egyes kérdés pontos állását bármelyik órában. Maga, mint újságíró, könnyebben oldja meg ezt a feladatot, mint egy akkreditált diplomata. És még egyet, Millard: egy európai háború megmentheti az Egyesült Államokat. Európai háború esetén Japán azonnal megtámadja Oroszországot. Ismerjük a receptet.

Ezt mondta nekem a nagykövet, de én nem mondtam el Giulia grófnőnek; nem vagyok beszéd-szerű természetű.

Kézitáskája a térdén feküdt; szemeim kirajzolták térdét a fekete selyem alatt. Most hirtelen úgy éreztem magam, mintha háborúba mennék holnap s ez a nő a menyasszonyom lenne.

Észre is vehetett valamit.

- Miért néz így rám? - kérdezte. Nem kapott választ; felállt.

- Segítse fel a kabátomat; menjünk haza, - mondta.

Egészen más világba kerültünk. Végtelenül magasan és szélesen feküdt a köd London házain. Az ívlámpák kísértetiesen halója a házak sötét tömege alatt, mint egy természetellenesen hideg dzsungelben törtettünk előre. Karonfogtam Giulit és magamhoz szorítottam a balkarját; csipőink összekoccantak, amint siettünk. Mindenfelől, de nagyon gyöngén, autó- és hajókürt bűgött. Az uccák feketén, nedvesen csillogtak és valahogyan minden óriásinak tűnt. Lépteink kopogása úgy visszhangzott, mint egy leírhatatlanul nagy, nedves üvegházban. Egy sarkon rendőr állt; fejét behúzta, gumibotjáról víz csepegett.

Ismét a maguk kicsiségében biztonságot találó emberek voltunk, a Baxter-panzió folyosóján. A grófné megállt az ajtóban és kezét nyújtotta. Én azonban be akartam menni hozzá, és ezt meg is mondtam neki. Riadtan nézett rám. Gyönyörű volt így. A hatalmas prémpellerinben szélesnek és erősnek tűnt a felsőteste; deréktól lefelé azonban vékony és formás volt; a szűk selyem szoknya mindenütt pontosan követte hosszú lábszárainak vonalát, csak a boka felett hullott szét bőven, mint egy talapzat.

Mintha igen finom pára lepté vonta be máskor olyan fényes szemeit. Hirtelen belépett az ajtón és betette maga mögött.

- Jack - mondtam magamnak - most majd komoly munka és veszélyek következnek. Ilyen szép nőt még sose csókoltál; már, ha a szépség alatt kultúrát is értesz. Egy európai gentleman ilyenkor sarkonfordul, hazamegy és hidegvizes lepedőbe csavarja magát. De te nem vagy európai gentleman.

Ledobtam a sárcipőimet és beléptem a szobába, amelynek bútorzata sokkal finomabb és drágább lehetett, mint az enyém. Empire szalón volt és jobbra nyílt ajtó belőle.

Kopogtam és bementem. A hálószoja is üres volt. A baloldali tapétaajtó nyilván a fürdőszobába vezetett.

Levettem a kabátomat s egy székre dobtam. Azután leültem az ágy szélére, szemben a tapétaajtóval. Cigaretta-t kotortam elő balzsebemből és rágyújtottam. A gyufát először a parkettre dobtam; azután azonban ünnepélyes érzésem támadt; felszedtem, hogy hamutálcába tegyem. Az azonban nem volt; tehát zsebredugtam a használt gyufaszálat.

Igy ültem ott sokáig, mint egy vadász a lesen. Gondoltam, kényelmetlen érzés lehet a grófnénak: kijönni az ajtón és kötelességszerűen sikoltani. Holott nyilván tudja, hogy itt vagyok. Hacsak fajankónak nem néz.

Amikor kilépett az ajtón, tudtam, hogy ilyen pillanat kevés van az életben. Szinte meg akartam állítani az időt, olyan szép volt! Csipkepongyola lengett karcsú, magas testén, keblei csaknem szabadok voltak. Arca olyan volt, mint a legnemesebb porcellán s bronzvörös haja a szándékolt rendtelenségnek bűbajos kompozíciója...

Meg kell mondanom, hogy ami az én földi porhüvelyemet illeti, az egy jól megtermett, de arcban az átlagosnál lényegesen csúnyább amerikai telekügynök benyomását kelti az elfogulatlan szemlélőben. Meg is mondtam.

- Madame, örökké hálás leszek ezért az élményért, de ne várja tőlem, hogy viszonzni tudjam bármivel. Semmi hasznos tulajdonságom nincs azon kívül, hogy erős vagyok; de mit ér a testi erő egy költeménnyel szemben?!

Ezekután az enyém lett.

Nem igen aludtunk éjjel. Hol sötétben, hol világosban, egymás mellett heverésztünk s egyik cigaretta-t a másik után szívtuk. Nem tudom, mit szól majd Mrs. Baxter, ha meglátja a rengeteg csutakot... a parketten. Hajnaltájban felkönyökölt az ágyban. Rózsaszínhabos kis melleit néztem és eleinte nem is hallottam, mit mond.

- Jack Millard, maga tegnap óta a kormány szolgálatában áll. Ne csodálkozzék, hogy tudom; az a mesterségem, hogy tudjam, ami a követségeken történik. Többé nem találkozhatunk, mert ha találkoznánk, el kellene lopnom a titkait.

Elég világosan magyarázta meg. De csak hálás lehettem a figyelmeztetésért. És különösen azért, hogy csak most figyelmeztetett és nem előbb. Magamhoz szorítottam meztelen testét s közvetlen közelből néztem a szemébe, amely fátyolos, mély és nagyon nagy volt.

Hónapok múltán megtanultam, hogy Európa tele van kémekkel, hogy minden kém két másik kém figyel meg s a megfigyelőkre hat elhárító esik s hogy az államoknak saját kémeik olyan megterhelést jelentenek, mint a fegyverkezés. De ha igaza van Sir Robert Moztryngnak, aki szerint a kontinensen 500.000 kém működik, akkor se tudok rossz érzéssel gondolni Giuliára, akinek életét és indítóokait nem ismerem, - mert amint Hume, a nagy angol filozófus megmondta: a legbágyadtabb érzés is tízszerre erősebb, mint a legerősebb gondolat.

Lavandola.

A Második Amszterdami Egyezmény véglegesen tisztázta a szelídítő-hatású gázok alkalmazásának kérdését; de ez korántsem nyugtatott meg mindenkit. Utóvégre a Népszövetség 1925-beli határozata a mérges gázok használatát is eltiltotta. - elméletben. A német-angol konfliktusnak utóezzései is voltak. Különösen a külföldiek, akiket Londonban ért a gáztámadás, emlékeztek meg borzongva élményeikről. A németek hősi lelkülete is irtózott a különös véget ért támadás emlékétől. - Súlyos hibát követ el az a politikus - írták a lapok, - aki a szelídítő-hatású gázok védelmére kel; mert a szelídség nagy tömegben és korlátlanul: a társadalom felbomlására vezet.

Még a Második Amszterdami Egyezmény megkötése előtt a német hivatalos helyhez közelálló Germanisches Tagblatt 1925 szeptember 14-iki száma a következőket írta: (Egbert Höffke aláírással.)

A legfelsőbb német hadvezetést arra az álláspontra juttatták a londoni események, hogy hasonló nemzetközi blamáznak újabb német hadsereg nem tehető ki. A német katonát feláldozzuk a Haza oltárán, ha kell, de nevetségessé tenni nem hagyjuk.

A szombaton aláírt angol-német fegyverszüneti szerződés lehetővé teszi, hogy a kampányban egyedüli vesztesnek mondható angol hadügyi- és külpolitika számot vessen a felelősséggel, amellyel a brit birodalom világpolitikai jelentőségének tartozik és ha mással nem, népszavazással döntse el: kocatúristákat, vagy fegyelmezett hadsereget, - gyilkos fegyvereket, vagy parfümöt állít-e szembe követeléseinkkel, - amelyektől a német nép és kormány sürgető igazának tudatában nem fog tágitani. Számunkra sem felemelő tudat, hogy komoly faktorok helyett ajándékozási lázban örvengő betegek bírálják-e el javaslatainkat.

Egyébként londoni hadosztályaink kiheverték a gázmérgezést és sajnálkozva, bosszúért lihegve gondolnak vissza a történetekre.

*

Közben tömeges lemondások és állandó komplikációk után ismét Whinborg lett az angol hadügyminiszter, aki december tizenhetedikén tíz centiméter magas, csillogó karácsonyfát küldött Von der Brant német miniszterelnöknek. A németek felháborodva fogadták ezt a különleges gesztust. Hová jut a világ - dörögték a vezércikkek, ha a felelős diplomácia ilyen laszcivitást és ilyen temperamentumot enged felburjánózni a nemzetközi érintkezés terén?! A formák elolvadtak, de a puskacsövek kemények még. Genfben arattak a karikatúristák.

Ez volt a helyzet a dalmát háború kitörése előtti napon. Whinborg hadügyminiszter kezelés alatt állt s napról-napra többet nyert vissza régi tulajdonságaiból.

Időrendben a következő történt. A Népszövetség XXVII. albizottsága október negyedikén kimondotta, hogy Vencelli- és Pa-Fr-Gecsj hegyek, valamint a Lisz folyó között elterülő földdarab huszonhetedikén éjjel tizenkét órától kezdve önálló államnak tekintendő s Lavandola néven a Népszövetség XI-ik B. bizottságának oltalma alatt áll.

Lavandola állam kétszázegy lakósa fáklyásmenettel ünnepelte a huszonhetedik éjszakát s nemzeti ünneppé nyilvánította. A nép között még egészen langyos térképeket árusítottak, amelynek hátlapján az új nemzeti himnusz volt olvasható.

Ökörsütéssel egybekötött népszámlálás következett, majd még az éjszaka folyamán megalakult a kormány. A kormány felruházta magát a cárválasztás jogával és azonnal megválasz-

totta cárnak I. Lorenzot, aki ezen a néven azóta is uralkodik. Amint a cárt cárnak kikiáltották, a cár visszavonult termeibe s kinevezte a kormány tagjait. A kormány azonnal tisztelgett előtte s a cár megköszönte alattvalói hűségüket, miközben a főtérről a nép üdvözlője hallatszott fel.

Kora délelőtt megjelentek az európai hatalmak követei és átnyújtották megbízólevelüket I. Lorenzónak. Valamivel később érkezett Cheeslehurst amerikai követ, akivel a cár hosszasan elbeszélgetett a demokráciáról.

*

Néhány hét múlva a Népszövetség titkárságához befutott az északi államok kollektív jegyzéke, amelyben tiltakoznak a Lavandolát illető határozat ellen és kijelentik, hogy Lavandola önállóságát nem ismerik el, mert az az Egyes Alkotmányokat Felülvizsgáló És Ellenőrző Bergeni Megállapodás tizenhetedik cikkelyébe ütközik. Ugyanis: a lavandolai kormánynak addig nincs joga államfőt választani, amíg az államfő ki nem nevezte a kormány tagjait. Viszont az államfőnek addig nincs joga kinevezni a kormány tagjait, amíg a kormány az államfőt meg nem választotta. Az északi államok képviselői tehát visszavonják képviselőiket Lavandola fővárosából, a hasonló nevű Lavandolából s mindaddig nem fognak képviselőt küldeni a Népszövetség üléseire, amíg a fenti jogsérelem orvoslást nem nyer.

A Népszövetség bizottságot delegált az ügy kivizsgálására. Közben november lett és I. Lorenzo immár sérelmesnek találta az északi államok eljárását, - amelynek értelmében a dán Menetjegyiroda például nem adott ki Lavandolába szóló jegyeket - és népszavazást rendelt el annak eldöntésére, hogy legyen-e háború vagy sem?

A népszavazás Európa legnagyobb megdöbbenésére bebizonyította, hogy Lavandola lakosainak legnagyobb része - mintegy százhetven ember - háborúpárti.

Nyüsemin tábornagy és Ksiaplev külügyminiszter, akit a Balkán eszének neveztek Genfben - huszonegyedikén éjjel Párizsba utaztak. Másnap reggel közölték a lapok, hogy a Népszövetség azonnali leszerelést kíván Nyüsemin tábornoktól, aki telefonon beszélt kormányával és elrendelte, hogy a hetven éven felüli, de káplári rangon aluli katonákat azonnal szabadságolják, viszont a hadsereg többi részét vonják össze a dalmát határon, tekintve, hogy Svédország titokban mozgósított és a nagyhatalmak minden szimpátiája Lavandola mellett áll.

A szomszédos államok vezetői sürgős konferenciára ültek össze Chamonixban. Az olasz flotta Pola előtt gyakorlatozott. Vad tempóban követték egymást ultimátumok, pástorlevelek, bojkottok, mozgósítások és nagykövetek oda- és elutazásai. Ugyanekkor pedig a világpolitika középpontjában, a brit szigeteken egymást követték a robbanások, az emberek egyrésze ZU₃-gáz gyártását, másrésze a németekkel szembeni megtorlást követelt.

MacLane miniszterelnök karácsonyi ingyenvásárokat rendezett a kaszárnyák valamennyiében. A francia nagykövet, Dupaton, a Downing Street közepén, föbelőtte magát. Közben lázas fegyverkezés folyt, - mint 1914 előtt. 1936-ban, 1942-ben és 1949-ben! - amelyet Philippe Brandan, - immár Lord Mattogail-Brandan Philippe - irányított.

Ezekben a napokban a kontinens minden pontján beszüntették már a Gamma-gáz titokban történő előállítását, - fegyverek zörögtek s az utolsó háború győztese ordítva rázták öklüket a fegyvertelenek felé. Feltámadt a farkas és a bárány meséje. Egy napon egy csendes amerikai úr szállt partra Southamptomban. Szivar lógott a szájából, amit talán még odaát gyújtott meg s aztán hagyta elaludni.

Mr. Rapier gumicipőfűzőt viselt, hogy megtakarítsa a ki- és befűzés fáradságait. Ugyanígy volt az irodalommal is: semmit sem olvasott, nehogy kételyei támadjanak, hogy két könyv közül melyik az igazi. Látott egy példát maga előtt: a gazdag O'Connel esetét, aki negyvenhatesztendősen könyveket kezdett olvasni és aztán halála napjáig képtelen volt abbahagyni az olvasást. Rájött, hogy egyre több hiányt fedez fel önmagában.

Mr. Forest Rapier a gyakorlat embere volt és ha az üzleti lehetőségek olyan irányban nyíltak meg, hogy az olvasást is szükségessé tették, akkor Rapier olvasott.

Három hónapja tehát naponta olvasott tíz európai újságot. Alaposan kiolvasta őket s így nem lehetett tudni, hogy tulajdonképpen mi az, ami érdekli őt. Karácsony előtt szállt hajóra és bár nem mutatta, erősen felcsigázott várakozásokkal szállt a partra.

A hajón megismerkedett egy hölgygel, akit spanyol származásának is gondolhatott. Senki sem tudja, hogy áll Rapier a nővel. Nem voltak hangos nőügyei és nem követett el bolondságokat nők miatt. Tudott fiatal nőket érdeklődéssel szemlélni és értett ahhoz, hogy lenyomja az árákat. De tény, hogy Virginia Tafft szebb volt az eddig látott nők valamennyiénél és foglalkozása - és személye is - azonos volt Giulia Titti grófnővel. Csak a neve nem volt azonos tehát.

Szép volt, amikor a nyugvószékben ült s félbalról a tenger vöröslött mögötte. Szép volt, amikor cocktailt ivott s a matt selyem megfeszült, a magas bárszéken ülve, derekán és egyebütt. Szép volt, amikor táncolt: Rapier megállapíthatta ezt mert mindig másokkal táncolt, ő csak nézte. Puskapor folyik az ereiben, állapította meg kissé bárdolatlanul Rapier s végül is majdnem akarata ellenére, megismerkedett a nővel.

Néhányszor együtt ittak, de egyikükre sem hatott különösképpen az ital. Rapier gondosan ügyelt rá, hogy semmiféle találkozót ne beszéljenek meg s a hajón töltött utolsó nap úgy telt el, hogy még messziről sem látták egymást.

A megérkezés napján Rapier, anélkül, hogy a nehéz autót kipihente volna, néhány gyors ügyét intézte el s beült a Milan halljába. Londonnak ezen a részén sohase látszott meg az emberek viselkedésén, hogy más is van a világon, mint szórakozás és üzlet. De ezúttal zavarodottak és kényszeredettek voltak. Rapier kíváncsian nézett körül és megpillantotta Virginia Tafft csinos pofikáját, tíz lányira tőle, egy hatalmas karosszékekben.

Odament hozzá, és meghívta vacsorára. Bifsztek a la Pemlico és sok whisky után végre megoldódott Rapier nyelve és elmondta, hogy ő az amerikai kormány kiküldötte és a gamma-gáz ügyében jött át a Szigetre. Titkos megbízólevélről és instrukciókról is tett néhány homályos célzást.

Nemsokára Virginia mégis feladta a harcot a mértéktelenül fogyasztott alkohollal szemben s szép szemei elkezdtek keresztbe állani.

- Vigyen fel a szobámba - gügyögte Rapier fülébe - mert szédülök.

Rapier, nyilván tévedésből, a saját szobájába vezette fel Virginiát, lefektette a diványra és egy percre kiment. Amikor, hirtelen visszatért, Virginia a szoba közepén állott és összehúzott szemekkel nézett a sarokba, ahol egy nagy utazóbőrönd állott. Teljesen józannak látszott.

- Ki akartam menni - dadogta a nő - de nem tudom hova és nem tudtam kimenni.

- Te átkozott kém - suttogta Rapier és megszorította a lány karját, hogy az felszisszent - mit gondolsz, kivel van dolgod?!

Azzal kibálta a folyosóra és ledobta a lépcsőn.

Visszament, bizonyos elégedettséggel az arcán. Leült a divány szélére és sziszegve dörzsölgette a lábszárait. Ez jólesett, egész napi járkálás után. Hirtelen óriási dörrenést hallott. De senki sem mozdult és az uccán sem álltak meg az emberek.

Rapier kiköpött az ablakon és lefeküdt. Sir Philippe Brandant a Milan halljában agyonlőtte egy szelidítőgáz-párti volt katona. De Rapier nem volt kíváncsi a dörrenés okára; elaludt.

Ebben az időiben, mint említettem, riportjaim már nem jutottak el az Államokba. Nem is írtam riportokat; csak ötletszerű feljegyzéseket. De ha Chikagóban ráértek volna Európával törődni, az Ostrowsky-étterem csaposa azt kérdezte volna:

- Megértem az európai háborút, csak azt nem értem, miért pont Lavandola miatt akarják felfordítani a szekeret?

A Szentszövetség csupán egyben különbözik a későbbi Népszövetségtől. A Szentszövetség Napoleon ellen alakult, a Népszövetség azonban önmaga ellen. A Népszövetségnek nincsenek kifejezhető céljai. Gyermekkoromban volt egy eredeti játékdobozom, aminek fenekén fémgolyó volt. Ha a dobozt mozgatták, a golyó ide-oda gurult. Gyakran kérdeztem magamtól: mi értelme van mozgatni a dobozt?! Amikor földrengés jön, úgysis megmozdul; ezt semmi erővel megakadályozni nem tudom.

Csakhogya Európát nem szabad egy chikagói csaposlegény szemén át nézni. Itt rengeteg finom árnyalat van. Lehetetlen Európát két táborra osztani; háború pedig csak akkor törhet ki, ha két front áll egymással szemközt. Három már sok. Már pedig Európában a következő árnyalatok állnak egymással szemben:

Demokraták, fascisták, szélsőjobboldaliak, mérsékelt jobboldaliak, fehérterroristák, vörös-terroristák. Az 1939-es Kongresszus Alapján Álló Szindikalisták, Iparreformpártiak, vörösök, liberálisok, centumpártiak, pánszlávok, pángermánok, blokkisták, antiblokkisták, Európai Egyesült Államok-pártiak, humanisták, relacionalisták, frankofilok, marxisták, antiintellektualisták, militaristák, pacifisták, katolikusok, reformátusok, luteránusok, szombatosok, baptisták, zsidók, hegelianusok, materialisták, anarchisták, pravoszlávok, anglikánok, szabadkőművesek és újevangelisták. Igen nehéz itt két egységes világnézeti frontot alakítani, annál is inkább, mert csupán egytizedét soroltam fel az előforduló variánsoknak. Sokkal célszerűbb volna Európa lakosainak számából faktoriálisok segítségével megalkotni a lehetséges variációkat.

Ami a politikai egységet illeti...

Németország egyetért Japán kolonizációs törekvéseivel, nem ért egyet Japán exportpolitikájával; egyetért Angliával a svéd-, nem ért egyet a nyugatafrikai kérdésben. Anglia helyesli Franciaország népszövetségi politikáját, elítéli belpolitikáját; előmozdítja az Abessziniai Elégedetlenek Pártjának működését, súlyosan nehezíti azonban, hogy Olaszország előmozdítja az egyiptomi Független Nacionalista Párt működését, Franciaország kormányának 14 tagja tizennégyféle külpolitikai állásfoglalás híve. Lengyelország megnemtámadási egyezményt kötött Oroszországgal, amelynek 7. paragrafusa értelmében köteles vitás esetben megtámadni Németországot, amellyel megnemtámadási egyezményt kötött, amelynek éle Oroszország ellen irányul.

Ilyen körülmények között az európai helyzet nem nyújtott reményt arra, hogy az érdekeket két részre lehessen osztani s így a megoldatlan gazdasági és politikai problémákat háború oldja végre meg. (Mi más?!...) Ezért látszott úgy, hogy Lavandola ügye kapóra jön.

Mert Lavandola ügye talán végre két részre oszthatja Európát. A Népszövetség kényszerhelyzetben volt. Lavandola önállóságát ki kellett mondani. Lavandola eddig Dalmáciának egy

kicsiny része volt. A dalmát népszavazás Lavandola önállósága ellen döntött. Olaszország követelte Lavandola önállósítását. A Népszövetségnek választani kellett Dalmácia és Olaszország között és természetesen, Olaszországot választotta, mint egyik legrégebbi tagállamát, amely huszonnégy óra alatt elsöpörhette Svájcot és a Népszövetséget a Föld színéről.

Egy nem éppen hideg, koratéli estén érkeztem a lavandol fővárosba, Lavandolába. Az állomásépület előtt egyetlen bérkocsi várakozott s hosszú, kanyargó úton döcögött végig velem. A szállónak - Hotel Brfomani - három szobája volt, amelyek közül mindegyikben nyüzsgött a poloska, de skorpió, a portás esküje szerint - csak kettőben volt.

A tél olyan itt, mint északon a viharos tavasz. Esett az eső és végigfolyt az ablaküvegen. Kinéztem a főtérre, amelyet egyemeletes házak szegélyeztek. Feltűnt, hogy minden felírás és cégtábla új volt. A függetlenség első napjaiban minden felírást lavandol nyelvűre cseréltek ki. Három ember ácsorgott a főtéren, az egyik kalapját tartotta maga fölé esernyőnek; a másik kettő vitatkozott.

Meglehetősen egyedül éreztem magam ezen a helyen; de elhatároztam, hogy meginterjúolom a cárt; én leszek az első ujságíró, akinek ez sikerülni fog. A Daily Herald vagyont ígért ezért. Azonkívül pedig a genfi amerikai kiküldöttet is formálnom kell itteni benyomásaimról.

Le akartam feküdni, mert késő este volt, de az ágyra pillantottam s minden álmoságom eltűnt.

Felöltömbe bújtam s lementem a főtérre. Egyszer csak elállt az eső s a levegő, csodálatosképpen, ákácillattal telt meg. A Subari-hegy sziklái lenyúltak a keskeny sikátorok közé s az árkokban rohant lefelé a sok kis, vad hegyi patak. A párás levegő könnyebbé vált. Néhány percnyi séta után eljutottam a Gufr Peik elé; ez volt Lavandola kaszárnyája. Elsősorban katonai állam lévén, a kétszázegy lakos közül százötven katona. Hatalmas, fehér épület volt a Gufr Peik, amely nagyobb területet foglalt el egymagában, mint a város többi épületei összesen. A hatalmas kapu előtt őrszem állt, faköpenyeg alatt.

A komor, nedves falak mentén, tovább sétáltam a csakhamar elhagytam a kaszárnyát. Sziklás, kanyargó hegyi ösvényen haladtam, amely alig észrevehetően emelkedett. A Pa-Fr-Gecs-j hegység felől vízpára és korhadt fa illata hömpölygött lefelé. Hatalmas, szürkésbarna síkok zárták el a kilátást. Mintegy húsz perce sétáltam kényelmesen; és örömmel konstataáltam, hogy étvágyam megjött.

Egy fordulónál megtorpantam. Hatalmas fenyők közt apró faház állt és egyszerre csak szuronypár meredezett előttem.

- Kuli mastrfa! - kiáltott rám egy katona, aki pipacsszínű nadrágot és sárga zubbonyt viselt. Hosszas magyarázkodás kezdődött, amelynek eredményeképpen kiderült, hogy ez a határ. Miután útlevelem a szállóban hagytam, vissza kellett fordulnom.

*

Mulatóhely is volt Lavandolában, de csak másodosztályú. Itt még az este megismerkedtem a Küzj nevű nemzeti étellel, amely bárányvérben főtt lóhúsdarabokból áll s a Pi nevű itallal, amely erősebb, mint az izlandi pálinka.

Néhány órán át elszórakoztam egy igen fiatal nővel, aki feketére festette a fogait és időnkint felemelte a szoknyáját, ami meggyőzött arról, hogy nem szégyenlős természetű és viszont a fehérenemű viselését fölösleges elővigyázatnak tartja. A lámpában, amely a mennyezetről lógott, karbid égett és ezért bűdös volt. Szerencsémre éjfél tájban megérkezett az angol konzul, Mr. Fitthall, akitől sok érdekes és fontos részletet tudtam meg Lavandoláról.

Letartóztatnak.

Mr. Fitthall vérbeli angol klubszónok volt, aki kellő és hatásos szüneteket iktatott előadásába s e szüneteket „Pi”- és whisky-ivással töltötte ki. Megtudtam tőle, hogy a lavandolai viszonyok sok tekintetben azonosok más, nagyobb európai államok belviszonyaival.

A lavandol honvédelem megalkotója s a hadsereg legfőbb vezetője Nyüsemin tábornok, aki Ksiaplev külügyminiszterrel egyetemben a cárt is kézben tartja. Befolyásuk végtelen nagy; ők teremtették meg azokat a kapcsolatokat, amelyeknek végeredményben az állam megalakulása köszönhető. Sikerült államkölcönt szerezniök, amely elég magas volt - 250.000 L, - ahhoz, hogy a szükséges beruházások s a népoktatás problémáit megoldja.

A cár a Subari-hegy déli lejtőjén épült kastélyban lakik, amelyet a lakosság számához képest óriási, 25 főnyi testőrség őriz éjjel-nappal.

A lakosság nagy része burhonita. Burhon pátriárka volt az, aki 1907-ben megjósolta, hogy Lavandola önálló állam lesz s akit ezért keresztre feszítettek.

A lavandolai parlamentnek tizennégy tagja van. Mindenkori elnök a cár maga. Hat miniszter és hét képviselő van; a földművelők, katonák, stb. képviselői.

Az országban egyetlen párt van, az antiszemita-párt, amely még akkor alakult, amikor a jelenlegi fővárosnak tizenhét zsidóvallású lakosa volt. Ma már csak egy van, azt is maga I. Lorenzo hozatta az országba, az antiszemita-vezérek kérésére. Ezt a zsidót Klein Márknak nevezték, fűszerüzlete volt s egyben önmagát képviselte a parlamentben.

Fitthall elmondotta, hogy a lavandol nép igen fejlett politikai érzékkel rendelkezik, amit az is mutat, hogy nem múlik el hét tüntetés és népgyűlés nélkül. Előfordult, hogy maga a cár is résztvett ilyeneken és a saját kormánya ellen nyilatkozott.

Minden népgyűlés után beverik Klein Márk ablakait és Ruskapl rendőrminiszter másnap államköltségen új ablakokat vágat Klein Márk kirakataiba, hogy legyen mit beverni. Az üzletét ilyen tüntetések alkalmával megjelölik:

- U f r a v h n y ü g a c z i z r i k! - felírással látják el, ami azt jelenti, hogy ne vásárolj zsidónál. A humánus érzésű angol olvasó megnyugtatóan közlöm azonban, hogy lévén ez az egyetlen fűszerüzlet Lavandolában, végül mégis ott vásárolnak. Sőt. Előfordult, hogy Márk igen elkeseredett az állandó tüntetések miatt és bezárta az üzletét. Egy hétig nem lehetett sőt kapni Lavandolában.

Fitthall lefordította nekem a G i z g a p N y u r l legújabb számának vezércikkét, amely a lavandolai zsidókérdésről közölt érdekes elmefuttatást.

- A lavandolai zsidóság - írta ez a szélsőséges lap - valóságos állam az államban. Mert míg a lakosság többi része állandó széthúzások közt sinylődik, addig a zsidóság egységes. E véleményünkben nem ingathat meg az a tény, hogy egyetlen zsidó él csak közöttünk.

Ksiaplev, aki nem tagadhatja, hogy a nyugati liberalizmusok emlőjén nevelkedett, egyízben már hozzá akart járulni ahhoz, hogy Klein eltávozzék az országból. Szerencsére résen voltunk. Hallottuk Klein legutóbbi interpellációját, amelyben azt ajánlja: járuljon hozzá a parlament 1 zsidó nőnek bevándorlásához. Átlátunk a szitán! Klein Márk meg akar nőszülni! Jellemző, hogy a parlament 13:1 arányban leszavazta...

Fitthall elmondotta, hogy ezután Klein azt ajánlotta, hogy zsidó ember feleségül vehessen burhonita nőt; de ezt is leszavazták. Ilyenformán Márk továbbra is önmagára van utalva.

- A cárhoz nehéz lesz bejutnia - vélte Fitthall - de én is rajta leszek, hogy sikerüljön.

Már hajnalodott, amikor elváltunk a bár előtt. Hideg szél fújt; bal fülem fájni kezdett. Elindultam a szálló felé.

Még nem értem el odáig, amikor őrkjárt jött szemben velem. Két szuronyos katona volt, a már említett piros és sárga egyenruhában. Amikor már csak egy lépésnyire voltak tőlem, mind a kettő kiköpött. Természetesen óvakodtam viszonzni ezt az inzultust. Ekkor az egyik megfogta a karomat és újra kiköpött. Vállat vontam. Ekkor kiabálni kezdtek, megbilincseltek s a börtönbe vittek.

A börtön vastagfalú, alacsony épület volt, egyetlen nagy helyiséggel. Tetején fű nőtt, vasrácsos ablakain befútt a szél. Kilenc rab volt itt, mint utólag megtudtam, mind gyanús külföldiek. A legtöbbje bocskort és turbánt viselt, de volt köztük kecskebundás is. Amikor megláttak, kiköptek maguk elé és ebből megtudtam, hogy ez itt a nemzeti köszöntés.

Délben egy alacsony, fekete emberke látogatott meg: dr. Filgrams Pur, az egyetlen lavandolai ügyvéd, és egyben igazságügyminiszter. Ő fog védeni s mint legfőbb bíró, az ítéletet is ő mondja ki felettem. Beszélt valamit angolul s én elmagyaráztam neki mi történt.

- Rendben van - felelte - nem nagy dolog az egész; csak hogy a mi törvényeink szerint minden évben kétszer van tárgyalás csupán; a legközelebbi öt hónap múlva lesz, addig vizsgálati fogságban kell maradnia.

- De nekem négy nap múlva Genfben kell lennem! - kiáltottam - holnap pedig a cár fogad...

- A cár?! - kérdezte megilletődve. - Nos, majd gondolkodom, mit tehetünk...

- Forduljon Mr. Fitthallhoz - kiáltottam és mérgemben utánaköptem, ami szemmel láthatóan jólesett neki.

Volt a börtönben, egy cigánykülsejű ember, akit két évre ítélték, mert ostornyelet lopott Kleintől. Az ilyesmit nem szokták szigorúan venni, de aki zsidótól lop, az súlyosabb büntetést kap. Hogy miért, nem tudom; nyilván nem csak vásárolni dehonesztáló zsidótól, de lopni is.

Délután ismét eljött dr. Filgrams és kivezetett a börtönből.

Autóba ültünk.

- A cár őfelsége várja önt, - mondta szeretetreméltóan. - A beszélgetés nem tarthat tovább, mint harminc percig. Amikor őfelsége színe elé lép, vegye le kalapját; ez nálunk így szokás.

- Nálunk is, - nyugtattam meg. - Egyéb instrukció nincs?!

- Ne kérdezzen semmit, amíg a cár fel nem jogosítja erre. Amivel kínálják, fogadja el.

Néhány perc múlva megálltunk a nagy, tornyos épület előtt s szuronyos katonák sorfala közt felmentünk a márvány lépcsőkön. A leggyönyörűbb fekete márvány síkokon lépkedtünk, amelyek azonban tele voltak dobálva narancs- és banánhéjjal.

Hatalmas, márványoszlopos teremben álltunk meg; szökőkutak csorogtak mindenfelé! A miniszter tapsolt. De nem jött senki. Ekkor vállat vont.

- Menjen arra előre - mondta végül - és az oszlopok közt meg fogja látni a királyt. Akkor menjen oda és hajoljon meg háromszor.

Ő ellenben megfordult és elment. Az oszlopok közt sokáig tévelyegve, végül is megpillantottam egy másik, kisebb és még díszesebb teremben, a cárt, amint márvány trónuson ült, feleségeitől körülvéve.

Háromszor meghajoltam s őfelsége kegyesen intett, hogy foglaljak helyet lábainál, amelyek egy langyos, jóillatú vízzel tele ezüst lavórban nyugodtak.

I. Lorenzo háreme sok tekintetben emlékeztet a régi, török háremekre. A hölgyek arcát sűrű, fekete fátyol takarta, testüket azonban semmi. Igen bölcs berendezkedésnek találtam ezt; mert hiszen a nő arca az, ami egyéni és elsősorban az egyéniséget kell óvni tisztátalan szemek elől!

A hölgyek édesen csicseregtek és játszadoztak és meg kell vallanom, eleinte nem is gondoltam az interjúra; azt a karcsú és virgonc hölgyet figyeltem, aki egy szökőkútra ült s a könnyei folytak a nevetéstől.

- Nos - mondta a cár kifogástalan angol kiejtéssel - mit akar tudni, Mr. Millard?!

- Felség, - feleltem - valószínűnek tartja-e, hogy Lavandola önállóságának elismerése európai háborúra fog vezetni?!

- Nem tartom valószínűnek, - felelte a cár - egészen bizonyosnak tartom! Lavandola azonban meg fogja tudni védelmezni határait.

- Felséged elítélendőnek tartja a mérges gázok használatát?

- Elítélendőnek tartom. Azért van a Népszövetség, hogy elítélje. És azért vagyunk mi, hogy használjuk.

Ekkor kiemelte lábait az ezüst lavorból s megengedte nekem, hogy megtörölgessem őket, a márványkockán heverő kendő segítségével.

- Még egy kérdést, felség! Mi történne, ha e szép hölgyek egyike levenné az álarcát?!

- Megölném a hölgyet és önt is, kedves Millard.

Ekkor ismét háromszor meghajoltam felé. A cár dedikált fényképét ajándékozta nekem, amely azonban nem családi körben ábrázolja, sajnos.

Dr. Filgrams Pur az autóban várt. Egyenesen az itteni postahivatalhoz hajtattam, ahonnan leadtam az interjút Londonnak. Mint később kiderült, nem az én szövegemet továbbították, hanem egészen mást; Filgrams rendelkezése szerint. De ez már nem is bizonyult lényegesnek.

Támadás Lavandola ellen.

Egy éjszakát mégis a Hotel Brfomani ágyában kellett töltenem s hogy nem a l v á s s a l töltöttem, azt mondanom sem kell. Még lefekvés előtt csöngettem a szobapincérnek, de nem jött. Éjfél után, amikor már csaknem elálmosodtam, - kopogtak. A szobapincér volt, aki, mint mondotta, csak most értesült valakitől arról hogy csöngettem.

Mondtam neki, hogy nem tudok aludni és félek, hogy a karbidlámpa kiég; szerezzen valami idegcsillapító port.

Elment s én hátrahanyatlottam az ágyon. Szinte látomásszerű élenkséggel értettem meg hirtelen, hogy mennyire egyedül vagyok; mert az emberek gazdasági és világnézeti marakodása hidegen hagy. Ez a lényeg! aki nem képes teljes szívvel résztvenni a marakodásban, az kívül áll az emberi társadalmon. Másszóval undor fogott el. Ha a jövőre gondoltam, apokaliptikus zürzavart kellett várnom. Vajjon, hol van valami, amiért élni érdemes?! Talán egy nő, aki iránti szerelmünk mértéke az, hogy mennyit tudunk megbocsájtani neki?! Pénz, amelynek csupán a megszerzése s nem az elköltése érdekli már az embereket?! Vallás, amely tízezerféle van s elsikkad köztük az Isten, akiben hinni kellene?! Hallgassunk a nacionalistákra s ahány boldogtalant boldoggá, ugyanannyi boldogot boldogtalanná tettek?! S nem ezt tették-e valamennyien?! Az öröm nyilván mennyiség lett a Földön s nem örülhet mindenki! Tökéletesen kihozott a sodromból Európa; de miért tette ezt önnön fiaival?! Hogyan m e r é s z e l n e k háborúról beszélni; azt hiszik, a gyilkosság nagyobb bűn, mint a tömeggyilkosság?! Igen, ezt hiszik. Aki tíz dollárt lop, az tolvaj; aki egymilliót, az pénzügyi génusz.

Ugy gondoltam, hogy zavaros - bár őszinte - gondolatok ezek; de nemsokára olyan helyről hallottam, csaknem pontosan, a saját szavaimat, ahonnan legkevésbé vártam: az új genfi templom, a Marienkirche szószékről, Bonaventúra Da Liani apát szájából.

Igy hánykolódtam s odakünt hajnalodott. Este elutazom erről az átkozott helyről, mert minél tovább maradok itt, annál bizonyosabb, hogy egy csepp vízben az Ember minden gonoszsága megfér.

A szobapincér pedig bróm helyett egy lányt hozott magával s otthagyta. Óriási posztókendőbe burkolózott a lány: az asztalra telepedett s valamilyen olajos magokat rágcsált. Közben félve és mégis szemtelenül tekintgetett rám: óriási fekete szemeivel. Amikor látta, hogy bosszankodom, vállat vont s ettől a mozdulattól leesett a kendő a vállairól; derékig meztelen volt.

Ekkor lent a főtéren váratlanul kigyúltak a lámpák; hangzavar keletkezett. Felöltöztem s lesiettem a térre. Egyszerre megtelt emberekkel; vad futkosás vette kezdetét. Távoli bűgás hallatszott. Az ég fekete volt, de egy szörnyű, fényes-szürke törés látszott a szurokszínű kárpiton.

Fitthall kapta el a karomat.

- Hova siet?! - kiáltottam rá, de egyre fokozódott a lárma s nem értette meg. A parlament épülete felé vonszolt.

- Nem tudja?! - lihegett a szűk és sötét kapualj alatt. Nem tudtam. Alacsony, feketefejú emberke rohant el mellettünk s felfelé szökdelt a lépcsőn. Filgrams lehetett.

- Görögország csatlakozott a skandináv olaszellenes blokkhoz és két legnagyobb flottaegységét útnakindította, Bimina felé.

- Miért?! - kérdeztem álmosan.

- A görög porcellán és üvegipar legnagyobb piaca Dalmácia volt. A görög-olasz ellentétek ismeretesei. Az új államalakulat, Lavandola, elzárta a kereskedelmi utat a dalmát városokhoz.

Görögország tönkremegy, ha az iparosai tönkremennek. Viszont Olaszország nem lehet megkellő támpont nélkül a dalmát tengerparton. A görögök fel akarják használni ezeket a napokat s az olasz adriai flotta távollétét...

Nem kellett megmagyaráznia, mire akarják felhasználni... Mert ebben a pillanatban két infernális csattanás következett egymás után. Világos lett. Kirohantunk a térre. Olyan hirtelen történt a dolog, hogy szemben velünk egy ház teteje eltűnt s a szobák meztelen falakkal meredeztek; egy nagy, szőrös, meztelen férfi fél-öntudatlanul mászott ki az ágyból, felesége pedig vad ideggörcsökben rángatózott ugyanott. Bimina halászfalú - Lavandola egyetlen kikötője - felől vakító világosság emelkedett. Ujabb csattanás és fénycsóva, - a parlament dörögve és ropogva omlott össze. Fitthall homlokát csak egy kő, egy éles, de kicsiny kő találta s azonnal összeesett. Nem is vérzett túlságosan; lehajoltam és vizsgálni kezdtem. Másfél perc múlva meghalt.

Ekkor Bimina felé rohantam s láttam a sárgáslilas ködben az épülő hullámtörőket s a félíg-kész Admiralitást. A következő csattanás földhözvágott. Dörgött, bűgött, ropogott, harsant a Bimina előtt álló két cirkáló ágyúparkja. Egy időre elvesztettem eszméletemet.

*

Fáztam. Kinyitottam a szemeimet és világos volt: természetes szürkület. Feltápáskodva elindultam Lavandola felé; de sokáig jártam körbe és nem találtam. Csak, amikor kiléptem az ecetfák közül, láttam végre, hogy a föld színével tették egyenlővé. Görög katonák álltak egy kőhalom tetején s hét összekötözött lavandolai lakosra tüzeltek. Ezek maradtak életben; de nem sokáig. Csaknem egyszerre esett össze mind a hét; köztük volt Klein Márk is. Kómikus módon egymás karjaiba dőltek.

Engem is agyon akartak löni; de tisztjeik ismerték a diplomáciai útlevét jelentőségét. Délután háromkor már felszedték a horgonyt. Lavandola államból s népéből semmi sem maradt, csak Nyüsemin tábornok és Ksiaplev külügyminiszter, akiket Genfben ért a borzalmas híradás. Ott álltam Lavandola hült helyén; hideg szürkességben; a szél vadul fűtt és félreismerhetetlenül vérszagú volt...

*

Három és fél órai hegymászás után mindenemből kifosztva értem Zorra nagyközségbe, amely már dalmát területen van s ahonnan megsürgönyözhettem a történeteket. Innen egy autófuvarozó a fővárosba vitt, ahol ruhát és pénzt kaptam a követségen.

Megtudtam, hogy híradásommal elkéstem már s a két görög cirkáló, amelynek legénysége meghódította Lavandolát, nem tudott befutni Salonikiba, mert az olasz flotta előbb futott be oda; Athént porrá lötték, Salonikit megszállták s a bosszúhadjárat további eredményeit óráról-órára közli a világsajtó.

Miközben a szálló halljában ácsorogtam, kilenc olasz kétfedelű üldözőbe vette a menekülő lakosságot Pyreus és Athén között. Míg az emeletre felértem, kétszázezer ember pusztult el légi- és tengeri harcokban; köztük olaszok is, bőségesen. És félóra múlva mégis elnyomott az álom, amelyre nagy szükségem volt már. A lepedő fehér és lágy volt, a szoba meleg; odakünt szakadt az eső, bent a légfűtés duruzsolt. Egy kép a szembenlevő falon Beethovent ábrázolta. Már félálomban a Cis-moll szonáta első tételét hallottam, a lágyan, egyenletesen gördülő triolákat... Persze, ez is Európa volt valamikor... újra és újra felrémlt fülemben az elmúlt éjszaka éles csattogása... azután ismét a lágy cis- és fis-moll akkordok... és aztán fegyvert fogtak rám és én is fegyvert fogtam rájuk... már nem tudom, kikre. De a puskacsövek fuvo-lákká változtak, az Ur intésére.

Genf.

Az ezerkilencszázötvenkettedik év vége felé Genéve, - amelynek lakossága időközben 560.000 főre növekedett! - az európai politikai élet középpontja volt. Csaknem száz év telt el már a vöröskereszt-egyezmény óta, amely a Háborúk Szellemét először próbálta megrendszabályozni. Azóta sok minden megváltozott itt; elsősorban az egyezmények hangja. Az új háborúk után, - ami egészen természetes - nem igen marad sebesült. Senki se várhatta, hogy éppen a háborús technika ne fejlődjék. Különösen 1941-től kezdődően - amióta a League minden tagállama állandó képviselőt tartott Genfben - óriási fejlődésnek indult a város. A február elsejei, u. n. Népszövetségi Bálokra Európa társadalmi elitje gyűlt össze Genfben. Amerikai és japán milliommások hihetetlen összegekért vásárolták meg a jogot, hogy az évente háromszor megtartott Népszövetségi Vacsorát a világ legnevezetesebb embereivel egy teremben költhessék el. A Rhone baloldalán egyre épültek a szállodák és mindegyik pompásabb volt az előzőnél. Az új Békepalota, a Tower of Nations és a Hotel Pamplemont bábéli pompája kellemes izgalommal töltötte el azt, aki repülőgépen érkezett a város fölé. Az újjáalakított Institut Genevois „Népszövetségi Múzeum”-a lehetővé tette, hogy az idegenből érkező ember órák alatt megértse, miért van minden európai szépségnek és káprázatnak halálszága.

Az új bencés kolostor a Mont Blanc északkeleti oldalán akkorának látszott a város felől, mint egy fehér és merev mutatóujj. Ez volt a nagyhírű Da Liani apát lakóhelye, akit a világsajtó gyakran Daliani-nak írt. A Quai du Lac minden délben bemutatta a világ legszebb és legelegánsabb dámáit; az urak kiszálltak a tizenkéthengeres versenykocsikból s elmerengve nézték a tő változó alapszínű tükrét. Ugyszólván minden nap ünnep volt; Genfet a civilizáció gyűjtőlencséjének tartották, amint az évszázados semlegesség csendjében kellett magát.

Ez pedig csak a multa vonatkozhatott. Mert Genf külső képéről nem lehetett többé levakarni az izgékony oroszokat, akik frakkban is kezükbe fújják az orrukat és nem nyugszanak, amíg ezt a szokásukat nyugaton is meg nem honosítják; ordító délamerikaiakat, akik szavazati joguk révén dühösen védenek és támadnak álláspontokat, amelyekhez semmi közük s amiket nem értenek. A genfi kávéházakban százezrek életéről folyik a szó. A Pont des Bergues fejénél szerelmesek helyett kémek és merénylők találkoznak. A Kémiai Intézet a bejelentett új gázokat regisztrálja. Naponta átlag, kettőt jelentenek be. A Népszövetség u. n. Állandó Bizottsága köteles két héten belül dönteni, hogy az új gáz gyártását megengedi-e?! Ha megengedi, ez annyit tesz, hogy a gáz összetétele nyilvánossá lesz, tehát minden állam gyárthatja, aminek nincs értelme: a bejelentő fél ez esetben eláll a gáz előállításától. Ha azonban az Állandó Bizottság megtiltja a gáz előállítását, akkor a bejelentő állam nekilát a nagybani gyártásnak. Természetesen f o r m a i l a g titokban; ezt mindenki tudja, - ilyenkor a reciprocitás elve érvényesül. Gyakran két olyan állam között, amelyek engesztelhetetlenül rossz viszonyban állnak egymással - bámulatosan szoros megegyezések létesülnek, amelyeknek az a céljuk, hogy a két állam egymással szembeni fegyverkezésének zavartalanságát biztosítsák.

A Saint-Gervais felett különös, gombaalakú tornyok meredeznek; óriási füstszívók ezek, amelyek az égési termékeket visszaszívják a föld gyomrába. Éjjel légi világítótornyok gyanánt tündökölnek.

Három napja már, hogy nem vagyok ujságíró többé. Moor elnök sajátkezű levelében nevezett ki az Egyesült Államok genfi követségi sajtóattaséjává s kért meg, hogy a követünk által kifejtendő okokra való tekintettel f o g a d j a m el a megbízást, ami sokkal nagyobb és nehezebb feladatot ró rám, semmint gondolnám.

Az okok, amelyek miatt rám esett a választás - ugyanúgy okai voltak annak, hogy el kellett fogadnom a feladatot. Megmondtam azonban a követnek, hogy magánéletemben nem akarok feltűnő változást; főleg nem azt a diplomatikus merevséget, amelyről tévesen hiszik, hogy megvéd a kémektől.

Ebben a helyzetben érthető és menthető, hogy a lányról, akiről most szó lesz, még hetekig azt hittem, hogy kém, vagy legalább is ujságíró. Éppen ezért váltam védtelenné vele szemben, amikor kiderült, hogy egyik se.

Amikor kiléptem a tóparti platánok alól s megálltam a téli napsütésben, hirtelen úgy éreztem, hogy a természet szépsége elbágyaszt és úgy állok itt védtelenül a világgal szemben, mint egy kisfiú. Ilyen állapotban ért a lány támadása.

Keresztül sietett a Proménade-on, vékony és karcsú volt, férfias szabású zakóban, hosszú nadrágban s cigarettával a szája szögletében. Eléggé gyakori típus ez napjainkban; én ki nem állhatom. Évtizedekkel vagyunk túl a nemek egyenrangúságának kérdésén és már gyermekkorunkban megszoktuk, hogy csaknem egyformán öltözködünk. Csupán az európai nők agresszivitása az, ami ellenszenvvel tölt el. Legyenek akár teljesen olyanok, mint én vagyok, én, a férfi. De én nem vagyok agresszív.

A lány megállt előttem; fekete szempillái alól zöldesszürke szemek pillantottak rám hunyorogva.

- Ne haragudjék, hogy megszólítom, - mondta franciául - de maga olyan rokonszenves és erős.

- Lehet - mondtam kissé elhülve, - de ez nem éppen...

- Nem molesztálni akarom - folytatta fesztelenül - sajnálom, ha tolakodásnak veszi. Nincs mitől félnie. Nem vagyok erőszakos; csak éppen unatkoztam.

Hirtelen nagyon dühös lettem. Mi az, hogy erőszakos?!

- Egy ujjammal összeroppantom a derekát - mondtam elvörösödve a méregtől - és még maga nyugtat meg engem, hogy...

- Nem olyan egyszerű - mondta ajkbiggyesztve - bot van nálam.

- Talán ne veszekedjünk - mondtam önuralommal, - hanem menjünk tovább szépen. De külön.

- Nem! - mondta - maga tetszik nekem.

- Fontos az, hogy így van-e? - kérdeztem; mert az embert bizalmatlanná teszi, ha az uccán megszólítják. De ő, úgylátszott, számol ezzel.

- Higyje el - mondta közvetlen, csevegő hangon - az ember a mai életben alig képes magához való férfit találni, - ha csak a véletlen nem segíti. De akkor meg is kell ragadnia a véletlent.

Vállat vontam.

- És mit óhajt tőlem?!

- Merrill a nevem.

Kezetfogtunk; én is bemutatkoztam.

- Merrill? Ez vezeték- vagy keresztnév?

- Vezeték név, természetesen. A keresztnévem Katalin, de ez nem fontos. Szívesen meghívom egy teára.

- Hova?!

Csodálkozó pillantást vetett rám.

- A lakásomra, természetesen.

A tiszta, téli napsütésben könnyű volt könnyelműnek lenni. Elindultunk.

- Maga bizonyosan tudja, ki vagyok - mondtam, nem túl ravaszan.

- Nem, - volt a határozott válasz - fogalmam sincs róla, de nem is érdekel.

- El vagyok készülve rá, hogy a lakásán kloroformos cinkosok fogadnak és kikutatják a zsebeimet. De nem bánom.

- Maga amerikai?

- Igen.

- És ilyen tapasztalatokat szerzett Európában?

- Igen.

- Nos, ebben az esetben ne tartson ilyesmitől. Maga tetszik nekem; nem tudok valami különösen udvarolni, de talán engem se talál majd unalmasnak.

Ebben a pillanatban bizonyosra vettem, hogy a prostitúció egy igen elegáns és szellemes, új nemével találkoztam. De amint a lakásába bevezetett, ezt a feltevésemet el kellett vetnem. Kétszobás, modern lakás volt, telefónnal és televízióval, rengeteg könyvvel; s egy Merril Katalin névre kiállított bölcsész-doktori diplomával a falon. A nagy, aranybetűs „Diplôme” szó olyan volt, mint egy színpadias méretű névjegy!

Leültetett s míg a könyvei közt turkáltam, egy nikkeltámlájú rekamién üldögélve, ő valahol kint szendvicseket készített és megfőzte a teát.

- Bevallom - mondtam, - hogy kezdek kíváncsi lenni magára. Szeretném kikérdezni, de mégis, furcsa lenne. Hiszen maga cipelt fel ide engem.

- Minden felelősséget rám háríthat. De ha a közérzetét zavarja a kielégítetlen kíváncsiság - kérdezhet is. Majd felelek.

- Ez a maga diplomája?

- Igen.

- Mivel foglalkozik?

- Semmivel.

- Miért nem?...

- Nincs értelme bármivel is foglalkozni.

- Akkor miért tanult?...

- Hogy tudjak.

- És tud?...

- Nem.

- Szülei élnek?!

- Apám él. Gyáros.

- Ő tartja el?

- Ő túl sokat keres ahhoz, hogy még én is elvegyek a társadalomtól. De mi értelme van ennek a kérdezősködésnek? Tetszem magának?!

- Maga nem túlságosan bölcsekedő hajlamú. Én egy régimódi férfi vagyok...
- Régimódi?! Hogyan?
- Régi amerikai típus. Hiszek a hivatásomban. Szeretek dolgozni. Nem szeretek beszélni. Vágyom egy új romantikus korszak után.
- Mi a foglalkozása?
- Ujságíró voltam. Most diplomata vagyok.
- Értem. Azt hitte, hogy figyelem magát és kémkedni akarok.
- Lehet.
- Hülyeség. Parancsoljon szendvicset.

Csend volt ebben a csendes, sima, világos lakásban. Vajjon hogyan szeretkezik ez a lány, amikor mindenütt ablak van és az ablakokon nincs redőny?!

- Nem kétséges?! - kérdezte összehúzott szemekkel - lehet. Mi köze hozzá?!
- Legyen udvariasabb hozzám, hiszen a vendége vagyok. Maga hívott és egyelőre kissé bizonytalanul érzem magam.
- Fáj valamije?
- Nem. Csak szokatlan ez a helyzet. Utóvégre megértem, hogy aki tetszik magának, azt meg-
szólítja az uccán. Megértem, hogy én tetszem magának, bár nem tudom, mi a fene tetszhetik
rajtam bárkinek?! De hogy egy embernek, egy nőnemű embernek semmi más ne legyen az
életében, mint az, hogy s z a b a d...
- Van az én életemben más is...
- Például?!
- Olvasok. Irok. Hangversenyekre, színházakba járok. És a hegyekbe is. Élvezem az életet.
Bizony.
- Hány éves?!
- Huszonnégy.
- Miért visel hosszú nadrágot? Ez a divat még nem általános, hála az égnek.
- Kényelmes viselni. Kényelmetlen vitatkozni róla.

Felállt és egy falszekrényből Bousson Gint szedett elő. Furcsa volt, amint karcsú, magas alakja a szoba egyik sarkától a másikig suhant. Két pohárkát megtöltött az itallal, amitől kellemes, száraz fenyőillat terjedt szét. Künn szürkülni kezdett az ég s a lakás is sötétebb lett. Talán a hatodik, vagy hetedik emeleten lehettünk.

- Amint így rámnéz, - mondta hirtelen és letompított hangon - úgy érzem, mintha tiszta, hegyi levegő terjedne szét a szobámban és emelkednék, nem tudom, hova.
- Ugyanazt érezné, - mondtam meglehetősen zavarral - ha a hegykötélpálya kocsiján emelkedne...
- De akkor tudnám, hova.

Három pohár gint ittunk le néhány perc alatt. Arra gondoltam, hogy kilenc órára a követnél kell lennem, a Rapier-rel folytatandó megbeszélés miatt. Tiszta fejre van szükségem. De valahogy nem vágytam rá, hogy józan legyek.

- Volt már szerelmes? - kérdeztem. Hátravetette sima, rövid, fekete haját.

- Nem! - válaszolta. - Vőlegényem volt, aki e n g e m szeretett.

- De?...

- De? Öngyilkos lett, mert utálta a háborút.

- Elméletben utálta?

- Mondjuk úgy, hogy félt a háborútól. Nem volt kedve készülni az életre. Azt mondta: „Sokat kell nélkülözni amíg az ember elér valamit. S amikor elérte, akkor lelövik.”

- Mikor volt ez?

- Négy évvel ezelőtt.

Valami léhaság volt abban, ahogy arra gondoltam: négy évig mindenesetre várhatott volna. De a fenyőpálinka léhává tett.

- Az apjával nem szokott találkozni?! - kérdeztem. Katalin töltött és felém nyújtotta a poharat.

- Szoktam - mondta - de most már ne kérdezzen annyit.

Az ablakhoz ment s kibámult rajta. Közben koromsötét volt, fénypontokkal, fénycsóvákcal és fényudvarokkal. Olyan volt az este, mint a földreszállott égbolt. A tó felett hideg tisztaságában csillogott a Hold. A felvonó zúgott valahol a falak között.

- Most el kell mennem - mondtam.

Megfordult és rámemelte szürkészöld szemeit.

- Azt hitem, itt marad - mondta bátortalanul.

- El kell mennem - feleltem - a hivatalomba.

- Okvetlenül el kell mennie?

- Igen.

- Jó.

Az ajtóig kísért, ott kezet fogtunk.

- Este mi a programja? - kérdezte.

- Elmegyek egy zenés kávéházba - feleltem.

- Melyikbe?

- Amelyikbe akarja.

- Jó. Akkor találkozunk a télikertben.

Magamban mosolyogtam ezen az egyszerű megegyezésen. Bizonyos voltam benne, hogy ő sem akar tőlem többet, mint én tőle. Legalábbis akkor így éreztem. Talán csak beszélgetni akarunk egymással. Az is valami.

- Hánykor?! - kérdeztem.

- Mindegy. Akármikor jön, ott fog találni; én egy fekete mellett órákig elüldögélek.

- Tizenegyre ott leszek, - mondtam. Aztán leszaladtam a rengeteg márványlépcsőn és kiléptem az estébe.

Egy taxi a követségre vitt. Hamar elfeledkeztem Katalinról, mert Rapier járt az eszemben.

Kétféle külpolitika.

Rapier egy karosszékekben ült, a követ íróasztalával szemben. Hatalmas szivar lógott a szájában s egy hawayi dallamot dúdolt zsíros hangján.

- Éppen azt meséltem - mondta Rapier, felém fordítva aszimmetrikus arcát, - hogyan vágtam ki a taxiból azt a nőt, aki mint a követség gépírónője jelentkezett nálam. Már hét órákor beállított, vörös haja volt és hatalmas műkebleket viselt. Volt szíve elcsúnyítani magát. Én természetesen azonnal megismertem. Maga is ismeri, Millard. Contessa Giulia Titti néven ismeri, de szerepelt már Virginia Tafft néven is. Megbízást kapott az oroszoktól, hogy minden lépésemet figyelje.

Lerázta a szivarhamut és elbőffentette magát. Várta, hogy én intézzek kérdéseket hozzá.

- Maga nehéz fiú, Rapier, - mondtam - én pedig nem régen vagyok a diplomáciai szakmában. Talán nem vagyok szerénytelen ha azt mondom, hogy hírből k ö l c s ö n ö s e n ismerjük egymást. Tudom, hogy a maga embereit a szenátus leszavazta. Tudom, hogy maga nagyobb hatalmat képvisel, mint az Amerikai Egyesült Államok. Maga az Amerikai Egyesült Nehézipart képviseli. Tudom, hogy európai háborút akar. Tudja, hogy az Elnök nem akar európai háborút. A jenkik sem akarnak európai háborút. És mi a jenkiket képviseljük.

Rapier elégedetten mustrált végig.

- Szeretem, hogy mindent elmondott előlem. Nincs sok hozzátennivalóm.

Egy piszkos zsebnaptárat húzott elő a mellénye redői közül s tempósan lapozott benne.

- December másodika van, - mondta. - Január hetedikén spanyol demars Londonban.

- Mit akar ezzel mondani?

- Az európai háború elkerülhetetlen.

- De ha el akarják kerülni?!

- Ki akarja elkerülni?!... Fiatalember, számunkra nincs más megoldás. A japán-amerikai meg egyezés alapfeltétele ez volt: egy nagyhatalomnak el kell tűnnie a föld színéről. Amerikának, vagy Ázsiának. Mi Európát választottuk. Európa gyarmati szempontból: nagyhatalom. A nehézipar, amelyet említett, nem azért forszirozza az európai háborút, mert az a pár koszos millió font és frank érdekli. Hanem, mert a japán megrendelések egyik feltétele ez. Japán és Amerika megegyezett a világuralmon. Ehhez az angol, német, francia, holland, belga és olasz birtokok sima bekebelezése szükséges.

- Elképzelhető az, hogy megtámadják a gyarmatokat?

- Nem képzelhető el.

- Európát...?!

- Felesleges. Ezt a január hetedik spanyol demars és következményei elvégzik helyettünk.

- Nem hiszek abban, hogy néhány száz millió művelt ember kedélye egyszerre érett volna meg az öngyilkosságra.

- Én hiszek benne, - felelte Rapier és ez a szó: „hiszek” - hátborzongatóan hangzott dúzzadt ajkai közül. A követ eddig hallgatott.

- Azonban tudja - szólalt meg most félszegen - hogy nekünk egyenes utasításaink vannak a népszövetségi politikánkat illetően.

Rapier eloltotta a szivart.

- Engem nem érdekel a maguk politikája. Nem érdekel, hogy tárgyalásaikról milyen szövegű kommunikét adnak ki. Önöknek módjukban áll kifelé változatlanul hirdetni azt, hogy az USA elítéli a háborús készülődéseket és semmiesetre sem foglal állást semmilyen konfliktusban, - az angol és francia delegátusnak azonban megsúghatják, hogy az Államok igenis szívesen látnák a vitás kérdések fegyveres rendezését...

A követ, úgylátszik, megértette Rapiert. Én nem értettem meg.

- Feltételezhető-e - kérdeztem, előredőlve a székemben - hogy Sir Donald Chairman, az angol népszövetségi megbízott, komolyan vegyen olyan biztatást, amit a „fülébe súgnak?!”

- Ezt ráknbízhatja, fiatal barátom! - mondta Rapier.

Cigarettára gyújtottam s csak aztán feleltem erre:

- Ön engem ismételten fiatalembernek és fiatal barátomnak nevezett. Ezzel nyilván valamiféle fölényt akart kifejezni. Nem szeretem az efféle bízalmaskodást. Én a hivatalos amerikai külpolitikát támogatom. Ha a helyzet tényleg olyan komoly, mint ön mondja, akkor e r ő - t e l j e s e n támogatom a hivatalos külpolitikánkat. Én otthon is elleneztem a fegyverkezést. Szörnyűnek tartom, egymásra úszítani a népeket.

- Diplomata ön, vagy prédikátor?! - kérdezte Rapier merev szemekkel meredve rám.

- Ennek a megítélését magára bízom, Rapier. Maga ott volt az úszítók sorában, amikor Japán a bevándorlási törvény módosításait követelte. Magának része volt abban, hogy végigbombázták a csendesóceáni partokat. Maga Moore elnök fülébe súgta, hogy „össze fogjuk törni a japánokat.” Nos, a japánok törtek össze minket. Most azzal áll elő, hogy a japán-amerikai megegyezés alapfeltétele egy súlyos európai konfliktus. Szerintem ezt el lehetett volna kerülni. Egyik konfliktus a másikat szüli. Én az Elnököt szolgálom és nem magát. Megértette?!

A követ gyámoltalan arcot vágott.

- De Millard, - mondta - Mr. Rapier világosabban látja a helyzetet...

- Amennyiben önt meggyőzte Rapier, kövesse az utasításait. Lehet, hogy kap egy millió dollárt, nem tudom. De én, ha szükség lesz rá, Londonba utazom és fel fogom világosítani az embereket ott.

- Azt ajánlom - mondta Rapier - hogy a további megbeszélésekből zárjuk ki Mr. Millardot.

A követ tanácstalanul nézett rám. Felkeltem s az ablakhoz mentem. Rapier arany szelencét vett elő s belenyomta három ujját a szódabikarbónába, majd lenyalta az ujjait. A következőket már nem vártam meg.

*

A Téli kert oszlopai közt ültünk új ismerőssémmel. Olyan volt a dolog, mintha már régen ismertem volna. Ruhája csaknem pontosan úgy festett, mint az én szmokingom.

Egy palack Chateaux d'Hoy állt előtte, lábait keresztberakta, lapos-sarkú lakkcipőt viselt.

- Hol volt? - kérdezte s én őszintén és habozás nélkül feleltem:

- Nem mondom meg, jó?

- Jó, - nyugodott bele. - Látja, tudom, hogy bizalmatlan, mert nem következtet kellő pontossággal. Ha valamiért tudnom kellene, hol volt: akkor nem kérdezném, hanem me g t u d t a m v o l n a. Ha valamiért össze kellett volna kerülnöm magával, akkor nem szólítottam volna meg az uccán, hanem úgy rendeztem volna, hogy ne keltsek gyanút.

- Ezen már túl vagyunk - feleltem. - Lehet, hogy azért rendezte úgy, hogy gyanút keltsen, hogy meggyőzzön róla: nem akar gyanút kelteni.

- Lehet, - mondta.

Alaposabban megnéztem. Egész lénye csillogóan ápolt, finom és úri volt, bármennyire is szokatlan; s a s z o k a t l a n bármennyire r i t k á n úri.

Keskeny, szép arca a finom, vékony orral, az áttetsző fülkagylókkal s a sima, fekete, oldalt elválasztott hajjal jóleső és zavartalan látvány volt. Ezt a haj- és ruhaviseletet még nem sajátították ki olyan mértékben a nők, hogy ne lett volna valami kis férfi-jellege. Viszont hiába volt Katalin aránylag elég magas, izmos és vállas, fekete szmókingjában törékenyen karcsúnak tűnt. Fekete csokornyakkendőt viselt, de a bal csuklóján két vékony arany-perc csörgött.

Megérezte, hogy figyelem s így szólt:

- Vegyen olyannak, amilyen vagyok.

- Ez az egyetlen megoldás, - ismertem be. S ekkor furcsa dolog történt. Arról az öngyilkossá lett fiatalemberről beszélt, egyhangúan és mereven csillogó szemekkel. Szinte r a j t a - k a p t a m magam, hogy feszülten figyelek. Az Egyesült Államok külpolitikájáról is elmondta véleményét, mert minden érdekelte, ami a háború tárgyköréhez tartozott. Kétségtelen, hogy nem volt hivatása és életcélja és műveltségét nem használta semmire. De volt valami, ami foglalkoztatta és izgatta: a háború. Nem volt férfi s így nem vádolhattam azzal, hogy gyáva. A háború intézményét állatinak tartotta: egy elmélet volt, elmélet, amely az ereiben keringett. S európai létére az elmúlt háborúk emléke is ott zsibongott az ereiben. Arról beszélt, hogy milyen reménytelen minden Európában. Az újságokat olvasva, sírverseket vél olvasni, prózában. „Itt minden önmagát elemésztő bölcsesség” - mondta - „öngyilkos-szofizma; és csak egy öröm van, hogy már nincs miben csalódnai többé.”

Ha behúnytam a szemeimet, akkor egyhangú, vígasztalan mormogást hallottam, amely csendességében is harsogóbbnak tűnt, mint a terem végében eredő zene. Ha felnéztem, akkor fiatal, szép, csillogó-szemű lányt láttam, amint ölébe ejtett kézzel, egyenes felsőtesttel ül előttem és aktivitással telve magyaráz. „Különös játéka a természetnek” - mondotta Tacitus - „hogy ugyanazok az emberek mennyire szeretik a tétlenséget és gyűlölik a nyugalmat.” Ez jutott eszembe e furcsa kettősség nyomán és egyben megértettem, hogy Katalint nem olyan könnyű megérteni.

- Kezdem nem érteni magát - mondtam ekkor, - de kétségtelenül jobb ez így. Egy regénytől, amely mindent megmond, megveszne az egész társadalom. Egy nőtől, akit teljesen meg lehet érteni, megőrülne az ember és megölné.

- És ha valaki önmagát értené meg teljesen? - kérdezte.

- Ez előfordul - mondtam - ilyen esetekből lesznek az öngyilkosságok. Önmagunkat megérteni annyit jelent, mint a jövőbe látni, az ördög vigye el! Most mintha érteném magamat.

Lehorgasztott fővel ült ott, - talán, hogy megcsodálhassam nyakának finom ívelését?... Rövid szünet után azt ajánlottam, hogy menjünk valahová.

Néhány óra alatt végigjártuk a város mulatónegyedét. Láttunk négereket, hallgattunk jazz-zenekart, amely hasonfekve játszott és táncoltunk is. Meglehetősen sokat ittunk. Két óra lehetett, amikor egy keskeny uccán futottunk végig. Heves szél támadt, az ég beborult és a felhők kipirultak a százezer lámpa visszfényétől. De ez valami beteges vörösség volt a felhőkön. Hirtelen apró, éles hó-szemekkel seprte végig a szél az uccát. Gyorsan futó fehér csíkok izgatták a szemet az aszfalton. Hideg volt. Előttünk halott-fehéren emelkedett egy torony, a bencések városi templomának tornya.

Furcsa, hogy így, a hideg elől futva is folyton hibákat és gyanúkokat kerestem benne. Azt mondtam magamban: nő léte kissé sokat gondolkodik. Nincs meg benne a tehetetlenségnek az a varázsa, amely a férfit lázas cselekvésre készíti. Túlságos lendülettel mondja azt, amit mond, de úgy tűnik, hogy kevéssé figyel az én szavaimra. Magam is cselekvő módon utálom a háborút s e kérdésben megközelíthetetlen az álláspontom, mint az őskeresztényeké. De Katalin háborús-komplexuma kissé tudákos és ami még szörnyűbb, - impresszionista. Katalin, mint nő, remek, de egész lénye egyenes tagadása annak, hogy nő.

Szóval beleszerettem.

Két prédikáció.

Ksiaplev Henry, akit a Balkán Párducának neveztek, a Hotel Chummèry első emeletén lakott. Háromszobás belső lakrésze valóságos kórház volt, a javából. Mert Ksiaplev egész életében egytől félt, a haláltól. A haláltól azonban nagyon félt; egészen közönséges, kispolgári módon félt a haláltól. Gyermekkorában kínzó halálfélelmek gyötörték, amelyek szédüléssel, izzadással és szívgörcsökkel jártak. Az volt a rögeszméje, hogy fiatalon fog meghalni és hogy élve temetik el. Számtalan változatban elképzelte a föld alatti haláltusát. Ami első félelmét illeti, hogy fiatalon hal meg: ez nem bizonyult jogosnak. Ma már hetvenedik életévét tapossa, ha ugyan taposásnak lehet nevezni, hogy valaki a kínosan steril ágyában fekszik naponta tizenhat órát és csipesszel lapozza az ujságokat.

Hétfőn szív-, kedden bél- és gyomorspecialista járt hozzá, szerdán a háziorvos. Minden pénteken konzilium volt a Hotel Chummèry-ben. Ksiaplev Henry lakája orvostanhallgató volt.

A Népszövetség decemberi ülészakájának záróülésén azonban személyesen is meg kellett jelennie. Ez az ülészak történelmi fordulatokban bővelkedett. Ksiaplev élete főműve, a Világnézetek Háborúja, megvalósuláshoz közeledett.

Ő maga nem tartozott a fanatikus diplomatafajához. Legkevésbé se rajongott a baloldali eszmékért, amelyeket külpolitikai beszédeiben olyan ügyesen és hévvel kommentált. Bár az orosz külpolitika rengeteget köszönhetett Ksiaplevnek, mégsem volt Európában még egy ember, akit annyira kevésbé érdekelt volna az orosz belpolitika, mint őt. Amíg Lavandola létezett, Ksiaplev nem sokat törődött saját hazájával és eltúrta a miniatűr imperializmust, amit Nyüsemín tábornok teremtett a semmiből. Ugyanakkor Genfben, Luzernben és Neuillyben könnyeket ontott a liberáлизmusért.

A decemberi ülészak konzilium volt Európa betegágya felett. És Ksiaplev felkelt a maga betegágyából, hogy kimondja a halálos ítéletet.

Az a tény, hogy Ksiaplev mögött nem álltak szuronyerdők, valami fantasztikus és komor és megfeszíthetetlen tekintélyt kölcsönzött neki. Tudták, hogy az ő szavai a mások gondolatait fejezik ki, de az ő szavai előbb születtek. Tudták, hogy amióta Lavandola elpusztult, azóta egész Európa Ksiaplevé. Minden ujságíró tudta, hogy Ksiaplev teljesen Rapiert kezében van. A karzat annyira tele volt, mint a poklok karzata. A széksorok közt egyetlen üres hely se látszott.

Én magam a követ hátamögött ültem. Baloldalt, a fejem felett Rapiert láttam; dagadt arcából hideg szivar lógott. Szőke, kislányos hajviseletű nő társaságában volt. Amikor harmadszor felnéztem, megismertem a nőben Giuliát, akivel együtt laktam a londoni boarding-houseban. Vajjon Rapiert is megismerte-e?

Carbonet, Európa karmestere beszélt ekkor. Színtelen arcán az asztali lámpa zöldes fénye lángolt.

- Amikor a német-orosz konfliktus ügyében ki kell mondanunk a döntő szót - suttozta a mikrofonba - meggondolásra int minket az a tény, hogy sem az egyik, sem a másik érdekelt nem küldte el képviselőit ide.

Valóban, ez a tény meggondolásra inthetett mindenkit; de senkit sem intett meggondolásra.

Erre a közéletre, erre a nemzetek közötti politikára mi sem jellemzőbb, mint hogy senki se beszél arról, ami izgatja; semmiről sem az beszél, akire tartozik és semmit sem indokolnak azzal, amiért történik. A német-orosz konfliktust nevezhetjük világnézetnek; ez hazugság, de

igen népszerű hazugság. Gazdasági és népességi okai vannak, mondjuk így; vagy, hogy ne mondjunk semmit, mondjuk, hogy világpolitikai.

Mégis, a valódi ok: Lavandola.

A jegyzőkönyvek szerint. Egy orosz alattvaló a lavandolai német követség ellen merényletet követett el. A német követség egy tisztviselője ezért sajátkezűleg fenyítette meg. Az orosz Tagarcsieff Alexandrovics Izmaj, a német Dürr névre hallgatott. Hosszadalmas jegyzékváltás kezdődött, aminek az vetett véget, hogy a görög flotta elpusztította Lavandolát s Tagarcsieff éppúgy ott maradt a Pa-Fr-Gecs j lábánál, mint Dürr. A jegyzékváltás után feszültség következett s végül a német-litván határon agyonlőttek egy finn nőt. A jegyzőkönyv szerint orosz golyóval.

Már most mindenki tudta, hogy nem erről van szó és mégis mindenki erről beszélt. Carbonnet és Sir Malcolm Handuff-Kirby és Collondas, a spanyol kiküldött. Sir Malcolm és Collondas között kölcsönösen éles vita fejlődött ki.

- Kénytelen vagyok megállapítani, hogy a töltény származására nézve nincsenek megnyugtató adatok! - mondta Sir Malcolm.

- Ne képzelje - kiáltott öklét rázva Collondas - ne képzelje, hogy az angol felsőházban ül! Itt minden szót meg kell fontolnia, amit kimond!

- Ön egész életében fele annyit nem fontolgatott, mint amennyit fecsegett! - szólt most az idős angol arisztokrata s a francia érdekkör heves tapssal jutalmazta ezért.

Igy mérgesedett el a vita a Népszövetség záróülésén. Valóban záróülés volt; bár ezt akkor még nem tudtuk. Ha a háború negyedik hetében tartott csonka-ülést nem számítom, akkor ez volt az utolsó népszövetségi összejövetel.

Európa hivatalnokai, diákjai, szegényei, menyasszonyai, gyermekei, kalauzai és könyvelői nem igen törődtek ezzel a tárgyalással. Elfásultak a tárgyalások, különösen a politikai tárgyalások iránt. A háborúban nem a háború a szörnyű, hanem a háború lehetősége, véleményem szerint. A háborúk után lassú megkönnyebbülés következik. A háborúk előtti atmoszféra az, amely megöli az emberséges gondolkodást, megmérgezi a lélegzetvételt. 1909 - azaz negyvennyolc év óta ez mérgezte meg Európát. Nem a közben lefolyt háborúk. Hanem az a tudat, hogy lefolyhattak.

Mire gondoljon az ember, amíg Ksiaplevet hallgatja?! Őexcellenciája nem beszél háborúról. Idegei nem bírják a durvaságot, még önmaga durvaságát se. Steril zsebkendőt tart az orra elé míg beszél. Hangja olyan tompa, mint a koporsóra hulló göröngy.

„Én az országomért küzdök, amelyet elpusztítottak a fasiszta rendszerek. Meg kell akadályoznunk, hogy a jövőben védtelen embereket elpusztítsanak. Meg kell akadályoznunk, hogy rágalomokkal mérgezzék a nemzetközi légkört.”

Egy kezdő újságíró meghatva szípo. Ksiaplev, a nagy humanista! - írja majd. A Rapiers csoport milliárdokat fog keresni ezen a beszéden; a távol keleti koncessziót s később az elnöki széket, valamelyikük...

Ksiaplev a mellette álló orvoshoz fordul s a pulzusát mutatja. Míg beszél, az orvos méri a pulzusát.

„Mindent megpróbáltunk a nacionalista fenyegetésekkel szemben” - mondja most és mélyenülő szemei felizzanak - „szellemi blokádot és túlfegyverkezést. Az engedékenység azonban gyilkosnak bizonyult.”

Az óriási kupolacsarnok felszisszen.

„A nacionalizmus” - rikácsolja Ksiaplev, steril zsebkendője mögül - „elpusztította Lavandolát és elpusztítaná Európát, - még Genfet is, ha tovább hallgatunk és mérlegelünk. A Népszövetség, fennállása óta, semmit se tett!”

Carbonet felugrott a helyéről és átölelte Ksiaplevet. A köréje sereglett újságíróknak ezeket mondotta:

„Az első tett megszületett. S az Ksiaplev barátom mai beszéde volt. S most a tettek sorozata következik.”

Rupier karonfogta a nőt és lerohant a széles márványlépcsőkön. Autója előtt megállt, mert fotóriporterek serege várta.

„Én nem mondhatok semmit” - vigyorgott - „de ez a hölgy, akit újra és újra felismerek, állítólag sokat tud.”

Ugy meglökte Giuliát, hogy az beesett a fényképezőállványok közé. Abban a pillanatban elindult a kocsija. A tér megtelt emberekkel, akiken olyan izgalom vett erőt, mint ha a pápaválasztás eredményét várnák; vagy légitámadást. A széles lépcsőkön cilinderes emberek lépkedtek lefelé. Valaki belémkarolt.

- Jack - mondta Merril Katalin - mi a véleménye erre?...

*

A vastag pelyhekben hulló hó s a templomajtón kiszűrődő orgonahangok különös hatással voltak ránk. Szinte egyet gondolva, léptünk be.

Kicsiny, román stílusban épült templom volt, amely zsúfolásig megtelt hívőkkel. A levegőben tömjén- és myrrha-illat lengett, Katalin belémkapaszkodott.

- Ezeken a vecsernyéken Da Liani apát...

Hirtelen elhallgatott. A szószék lépcsőin, fehér csuhában, magas, erős férfi lépkedett felfelé. Mozdulatai harmónikusan nyugodtak voltak; nem volt Savonarola-típus. Ez hát a legendás Da Liani apát, a hegyen lévő bencés-kolostor apátura, akiről azt mondták, hogy a világ legjobb szónoka?!

Térdet hajtott s félhangon imádkozott. Azután felegyenesedett. Ebben a pillanatban magnézium lobbant mögöttem. Újságíró lehetett. Az apát tekintete elsötétült. Azután összekulcsolta kezeit.

„Híveim”, - mondta - „odakint hull a hó s adventi boldogság tölti el sziveinket, amikor itt bent vagyunk, az Ur hajlékában. Már csak itt van Ádvent, már csak itt lesz karácsony, már csak itt uralkodik az Ur Jézus.

Odakint fegyverkezik a világ, amelynek immár hét civilizált országában üldözik híveinket és égetik templomainkat. Azt mondják: a katolicizmus nemzetközi, a katolikus vallás nem akar egyet a nemzettel; ez a közkeletű frázis lett az új fegyver az Antikrisztus kezében. Ezért ma híveim, a nacionalizmus és a katolikum viszonyáról akarok beszélni nektek.

Nincs ország, amelytől nagyobb területet, értékesebb kincseket raboltak volna el, mint az Isten országától. Nincs állam, amelynek polgárait több méltatlan bántalom, injuria érte volna, mint az Egyház fiait. És mi mégse csörtetünk fegyvert s nem kiálltunk bosszúért. Rossz fiai vagyunk-e azért az Egyháznak? Nem, híveim.

A modern szemlélet szélsőségei beteg irányzatok, de gyógyíthatók. A kommunistáról el tudom képzelni, hogy megtér, az intellektuális középút emberéről, a liberális-materiális burzsujról, az istentagadó mérsékletről nem tudom elképzelni. Még mindig vannak, akik szembe akarják állítani a katolicizmust a tudománnyal. De, íme, a tudományos relativizmus máris legyőzte a tudományos materializmust, amikor elismeri, hogy valamely tudomány alaptételének bizonyíthatatlanságából keletkezett - de, új értelmezést adva a pozitivista szemléletnek - ezt az alaptételt felismerhetetlennek, nem pedig nemlétezőnek tartja. A bizonyíthatatlanság tényéből nem a világegyetem korlátoltságára, hanem az emberi apercepció korlátoltságára következtet! És ezen a ponton találkozunk minden vallás gyökerével.

A relativitáselmélet, amelynek filozófiai őse a perspektivizmus, ennél fogva éles harcban áll - és nem is egyoldalú harcban - a túlzó nacionalizmussal is. És nem véletlen, hogy ugyanakkor egy fronton találja magát a katolicizmussal, amelynek ilyen háborús beállítottságát, félreértések elkerülése végett, nem az okozza, hogy a katolicizmus ellentétben állana a nemzetiességgel, hanem ellenkezőleg, az egyoldalú nacionalizmus áll szemben a katolicizmussal. Ennek pedig igen egyszerű oka van.

A katolicizmus konstruktív világnézetet hirdet, amely az egész emberiségre közönségesen érvényes legyen. A nacionalizmus konstruktív világnézetet hirdet, de csak a saját határain belül érvényeset. Minden egyéb áramlat megegyezik a katolicizmussal abban, hogy egész világunkra érvényesítendő elveket hirdet, de megegyezik a nacionalizmussal abban, hogy centrumában nem Isten áll.

Ezek a tényleges ellentétek és látszólagos egyezések rengeteg félreértést okoznak napjainkban. Hol a liberalizmus veszi észre, hogy egy fronton áll a katolikusokkal, hol a szociálizmus keres segítséget az ősi tradíciókból származó keresztény szociálizmusban. Holott végeredményben a katolikum tiszta és emelkedett nacionalizmus, amely egy királyt ismer: Krisztust és egy alattvalót: az embert.

Mármost, ez a magasabb értelmű nacionalizmus, amelyet boldogabb időkben humanizmusnak hívtak, miképpen viszonylik a faji nacionalizmusokhoz?

Az Egyház, krisztusi értelmezéssel, az egyén javát akarja, elvezeti az egyént a családhoz, mondván: először gondoskodj róluk, azután imádkozz. A családot viszont a nemzettel szembeni köteleességekre figyelmezteti, mert a katolikus egyház nem fakírokat, hanem erős férfiakat akar, nem széthulló népet, hanem erőt és kiváló országokat. Amíg a nacionalizmus azt jelenti, hogy erősek és kiválóak legyünk, addig pontosan azt jelenti, amit katolikus értelmezésben jelent. Megoldhatatlan feladat elé kerül azonban az Egyház, amikor egyik nép a másik kiválóságát, jogait, vagy szerepét kezdi vitatni. Mert az egyház nem ismeri és nem ismerheti el valamely népet, vagy faj alacsonyabbrendű vagy jogfosztott voltát, mint ahogy a nemkatolikusban is csak a megtérítendőket látja és nem az elveszettet, vagy ellenfelet. Az Egyház nyája az emberiség, vagy senki; és ha Jézus csak hajszálnyival könnyebb feladatot akart volna Egyházára hagyni, ez az örökké megvíthatatlan Épület három évszázad után összeomlott volna. A Nagyság titka a Nagyságban van, az Oszthatatlanság titka az Oszthatatlanságban; ami egyetemes és általános, az nem képezheti alku tárgyát. Papini és Chesterton közül ma Chesterton Krisztusának idejét éljük, mert Papini a költőt látta benne, Chesterton pedig az Előrelátót, Bölcsőt és Szervezőt. Alkotásának örökkévaló bölcsessége a ma viharai között csillog csak igazán; a ma diktátorai és alkotmányhozói az Ő népismeretének, emberismeretének és építőművészetének finom tanulságait használják fel, - a Szerző nevének elhallgatásával, mondaná Pascal; sőt gyakran ellene.

Végeredményben az Egyház nem adhat igazat egyetlen nacionalizmusnak sem, de igazat ad mindnek együtt. Éppen ezért látnak a friss és még le nem higgadt nacionális forradalmak ellenséget a katolicizmusban, amely évezredek nyugalmával őrzi az emberi jogok minimumát, - támadókkal épűgy, mint új, kéretlen védelmezőkkel szemben.

A statisztika szerint Genf lakossága 60%-ban menekültekből, emigránsokból s diplomáciai megbízottakból áll. Közöttetek is sokan vannak, akik fájó szívvel gondolnak az otthonra, amelyből az egyiket azért űztétek el mert jobb-, a másikat, mert baloldali volt. Vajjon összetartozónak érzitek-e egymást, ti, akik itt összegyűltetek?! Vajjon érezték-e gyűlöletet egymás iránt?! Vajjon, aki a tiszta és nemes nacionalizmust alapjában támadja, nem tökéletesedésre, az egyéni és népi tökéletesedésre való törekvést támadja-e?! Farkasok keveredtek a nyáj közé, híveim. Meghamisítják a szavak értelmét s a faji kiválóság, a nemzeti akarat jelszavait festik zászlókra, amelyek a faji romlás s a nemzeti öngyilkosság felé vezetnek végűl. Minden elveszett ember az Egyház számára vesztett el mindenekelőtt. Minden háborút az Ur ellen vívunk. Pedig csak az Ur vívhat ellenűnk háborút.

Szeműnkre vetik, hogy az Egyház tehetetlen. Valóban, híveim, az Egyház tehetetlen. Nincsenek golyószóróink és tankjaink. Nincsen erőnk, csak gyengeségűnk van. Ez a gyöngeség: az alázat és szeretet. Majd, ha az Erők összezsapnak, menekűljetek, híveim, ehhez a Gyöngeséghez. Menekűljetek a Szeretethez és Alázathoz, hogy az Ur Jézus kegyesen fogadjon benneteket, az Ő nyáját. Ámen.”

*

Ezt a két prédikációt hallottuk aznap, új barátommal, Merril Katalinnal. Az én gondolkodásomra és későbbi tetteimre mély hatással voltak, elismerem. Különös az, hogy Ksiaplev volt, aki támadta a nacionalizmust és ez a pap volt, aki védte. Az amerikai zszurnalisztikában kissé elfeledkeztem ir származásomról. Mégis, nem a vecsernye hangulata térített meg akkor, hanem a Da Liani szavaiból sugárzó tiszta értelem.

És azt mondtam künn, a hóésésben:

- Végig hallgattad velem ezt a két embert Katalin és ezzel eljegyeztűk egymást.

- Hogy érti ezt? - nevetett.

- Ugy, hogy figyeltelek és láttalak. És most már megértelek. Sok minden van ebben az öreg földrészben, amit szeretni és gyűlölni lehet. És sok mindennek kellett itt történnie, hogy a Názáreti szelleme eltűnjön a szemek és szívek elől és még sokkal többnek kellett történni, hogy ismét fel tudjon bukkanni, 1952-ben, Genfben. Mert úgy érzem, ma este őt hallottuk; és nagyon csodálkozom, hogy a fülem képes volt észrevenni ezt. Valóban, különb vagyok, mint gondoltam.

- De mit akar tenni? - kérdezte Katalin.

- Londonba megyek. Kihasználom minden összeköttetésemet. Megpróbálom felvilágosítani őket. Ne hagyják magukat berántani a francia-orosz blokkba. Az angolok már 1914-ben se voltak képesek gyűlölni, amíg be nem beszélték maguknak, hogy embertelenségeket kell megtorolni. Most beakarják beszélni nekik, hogy keresztesháború készül; s Franciaország a humanizmus védelmében soroztat.

Katalin elgondolkodva lépkedett mellettem.

- Drágám, - mondtam - magának, ugye, nincs senkije?!

- Ha úgy érti... nincs.

- Nekem nincs. Sokra úgyse megyünk. Maradjunk együtt. Nekem titkárnő kell.

- Jó, - mondta egyszerűen. - Mikor akar utazni?!

- Holnapután. Holnap, előbb, meglátogatjuk az apátot és Rapier barátomat.

Rámnézett s a hóviharnál is világosabb volt két nagy, szürke szeme.

- Jó, - mondta. - Örülök, hogy együtt maradunk.

HARMADIK RÉSZ

A HÁBORU KITÖRÉSE

„Azután monda nékem: Be ne pecsételd e könyv prófétálásának beszédeit, mert az idő közel van.

Aki igazságtalan, legyen igazságtalan ezután is; és aki fertelmes, legyen fertelmes ezután is; és aki igaz, legyen igaz ezután is; és aki szent, szenteltessék meg ezután is.

És imé hamar eljövök; és az én jutalmam velem, hogy megfizessek mindenkinek, amint az ő cselekedete lesz”.

Ján. jel., 22, 10, 11, 12.

A szerelem dala.

Mindig szerettem Londont és ezekben a napokban csupa csillogó aszfalt, köd, havas tető és havas autóbusz és ernyő és fenyőgaly volt; karácsony és újév között.

Két hosszabb megbeszélést folytattam; a haditengerészeti államtitkárral és Donelly munkügyi miniszterrel; teljesen eredménytelenül. Ezek az emberek nem láttak tovább az orruknál és nem hittek a veszély közelségében. Én nem születtem prófétának; ahhoz túlságosan lelkiismeretlen vagyok. És újságírónak se születtem; mert ahhoz meg túlságosan lelkiismeretes... „A fene egye meg, a nagy buzgalom ellankadt bennem” - vallottam be ezen az estén Katalinnak. - „Nehéz maga mellett a háborúra gondolni. És éppolyan nehéz maga mellett nem gondolni a háborúra. Beszéljünk másról.”

Olyan hideg volt, hogy a hó keményre fagyott kint a földeken. Egész London a spanyol demarsról beszélt; mert az chic. Csak a diplomaták nem beszéltek róla, mert politikai szalonokban nem beszélni róla, volt a chic.

A szállónk halljában üldögélve, azon tanakodtunk, hol töltsük az estét. December harmincadika volt.

Rapier közeledett felénk. Előzőleg a portással beszélt s ismerősnek tűnt a háta. Mellette egy barnahajú, karcsú, pápaszemes nő állt, cserépben álló pálma mellett. Azonnal megismertem Giuliát, - csodálatos volt a makacssága. Igaz, most csaknem felismerhetetlen volt.

- Jóestét, Millard - mondta Rapier, akinek hideg szivarcsonk lógott a szájából. Már késő volt, - megfogta Katalin kezét és a szája elé emelte.

- Mit csinálnak ma este? - kérdezte, de válasza nem várt. Gyors, csaknem durva mozdulattal maga elé húzta Giuliát.

- Maga már ismeri a grófnőt, - mondta. Bemutató mozdulatot tett. - Ne bámuljon ilyen mereven, Millard. Nem én vagyok az a bibliai Fenevad... Politikai ellenfelek vagyunk; ez nagyon megtisztelő magára nézve. Mit végzett Donnellyvel?!

- Semmit, - feleltem.

- Megtakaríthattam volna a taxiköltséget magának, Millard. Donelly kissé szürke ember. De most már túl vagyunk mindenen. Sikerült megakadályoznom, hogy a Foreign Office békítő lépéseket kezdeményezzen.

- A kormány megörült, ha nem válaszol a demarsra!

Rapier nyelvével megforgatta a szivarcsonkot ajkai között.

- Pedig nem válaszol, - mondta színtelenül. - Én elvégeztem a dolgomat és holnap a King George fedélzetén hazautazom. De egy búcsúebédre szívesen látom magukat.

Vállat vontam.

- Lehet, hogy túlbecsülöm a maga jelentőségét, Rapier. Született amerikai vagyok és általában mindig túlbecsültem a honfitársaimat. De azt nem tudom elképzelni magáról, hogy „elvégezte a dolgát.” Európában sok a komisz, de önálló ember; saját akarattal és eredeti ötletekkel. Uszító is van elég; tehetségesebb, mint maga.

Most ő vont vállat.

- Ahogy gondolja. De a vacsorához ragaszkodom.

A Hotel Milanban lakosztályába hozatta az ebédet. Négyen ültünk az asztalnál; négy teljesen különböző ember. Rapier udvariatlan volt Giuliával szemben. Én folyton azon törtem a fejemet, hogyan kerültek ismét össze s mit akar tőle ez a csodálatosan szép, de kétségtelenül szerencsétlen nő, - újra és újra?! Katalin feszes tartással ült az asztal másik oldalán. A szembenlevő falon holland tájkép függött.

- Meddig maradnak Londonban? - kérdezte Rapier, pontosan akkor, amikor Giulia akart kérdezni valamit. Remek érzékkel tudott a szavába vágni.

Éppen ma este beszéltünk róla, - feleltem. - Kiveszünk két hétre három szobát a Mayfairben és néhány kirándulást teszünk Közép-Angliába.

- Miss Merril nem a felesége? - kérdezte Giulia bátoritanul. Nem ismertem rá, olyan réveteg és ideges volt.

- A menyasszonya, nyilván! - szólt közbe Rapier. Valami volt a tekintetében, ami sérthette Merril Katalint.

- A titkárnője vagyok, - mondta feszesen. Rapier bólintott.

- És ez nagy különbség, nyilván! Látja, Mr. Millard egy órája töri a fejét, hogy e z a hölgy milyen viszonyban van velem?!

- Nem törtem a fejem, - mondtam - nyilván semmilyenben.

- Ó - dűnnyögött Rapier - valóban? Hiszen ön tudja, ő Európa legszebb kémnője. És élet-hivatásává tették, hogy beszámoljon az utaimról.

- És?! - kérdeztem előrehajolva.

- Sikerült kikémlelnem, - felelte Rapier elégedetten - én erőszakos ember vagyok. Mindent kiszedtem belőle, amit tudni akartam.

- És?!

- Azonban ő is erőszakos ember. Ha érdekli: feleségül vettem, mert másképp nem tudtam megszabadulni tőle.

Felnevetett. Kényelmetlenül éreztem magam és láttam, hogy Katalin nemkevésebbé. Egy darabig hallgattunk; kínos volt. Rapier segíteni akart a dolgon.

- Van egy házi vetítő készülékem, - mondta. - Egészen kellemes szórakozás. Négy férfi és két nő, különböző helyzetekben.

- Engem nem érdekel, - mondtam.

- Talán a titkárnőjét?!...

Katalinra nézett, aki mosolygott.

- Óh, én már únom az ilyesmit - mondta könnyedén. - Múlt éjszaka túl sokáig voltunk fent. Jack, ne menjünk még?...

- Dehogyan nem, - feleltem. Egyszóval kellemetlen esténk volt. A taxiban Menü Katalin borzongva bámult maga elé.

- Gondolja, hogy t é n y l e g elvégezte a dolgát?...

- Nem hiszem, hogy elvégezte volna. És nem hiszem, hogy holnap elutazik. És nem hiszem, hogy feleségül vette Giuliát.

Felrémült előttem a homályos üveglapon Giulia meggyötört arca.

- Honnan ismeri...? - kérdezte Katalin, anélkül, hogy rámnézett volna.
- Amikor Philippe Brandan ügyében Londonba jöttem Chikágóból, a boardinghouseban ismerkedtünk meg. Szegény! Sajnálom, hogy odavittem magát, kedves.

Katalin elmosolyodott a homályban.

- Tulajdonképpen mik a tervei? - kérdezte hirtelen. Meghökkenve feleltem.
- Az az érzésem, hogy visszamennék Chikágóba, mert megúntam az itteni dolgokat...
- És miért n e m megy vissza? - kérdezte csöndesen.
- Maga miatt, - feleltem. - Nem tudok most visszamenni. Talán én is feleségül vegyem, majd, hogy megszabaduljak magától?!

Furcsa, de egész életünkben alig volt több olyan eset, amire azt lehet mondani, hogy a magunk szerelméről beszéltünk.

*

Reggel együtt olvastuk a lapokat, amely aggodalmaskodó cikkekkel voltak tele. De valahogy, a reggelinél, melegben és havas háztetők felett, messzinek és valószínűtlennek tűnt mindaz a rejtett rémület és l e h e t s é g e s borzalom, ami a szavak mögött szorongott. Valószerűlenné vált a valóság, ezt kell mondanom. A rádió nyitva volt s egy igen népszerű dal töltötte be a szobát.

Délután lakást béreltünk a csendes Mullin Square sarkán; elegánsan és ötletesen bútorozott lakás volt, telefónnal. Fülemben csengett a délelőtti dal. Elhatároztam, hogy társas életet élünk néhány hétig. Szerettem volna gondtalannak és vidámnak látni Katalint, hogy ezen keresztül jobban megismerjem. Telefónoztam Bert Denvernek, a megboldogult Brandan mérnök barátjának; akiről az volt a véleményem, hogy mindenben szöges ellentéte Katalinnak, - vidám, könnyed és megbízható angolszász fiatalember és főleg szórakoztató. Aznap azonban nem találtam otthon.

Este Katalin teával várt. Egy újság fölé hajolt és azt mondta:

- Az orosz légiflotta Keletporoszország fölé ért.
- Miért mondja ezt ilyen hevesen? - kérdeztem.
- Furcsa dolog az emberek közt élni, - felelte, - ha nem érzem embernek magamat. Talán jobb vagyok, talán rosszabb. De semmiesetre sem ilyen.

Az újságcikkre mutatott.

- Ez a kezdet. És ez a vég.
- Lehet, - feleltem, - de kié?! És mié? Minden ember egy külön világ és külön világrend. Szeretném, ha sítúrára mennénk, Easthamptonba és többet foglalkoznánk önmagunkkal. Van valaki rajtunk kívül, akit féltünk kellene?!

Hirtelen felkelt és ráammeredt.

- Maga nagyon megváltozott - mondta suttogva - és én is nagyon megváltoztam. Maga kissé féltette az embereket és én is féltettem őket. De mindez olyan távolnak tűnik és ez az, ami megrémít. Én most m a g á é r t aggódok. Maga nem európai. Semmi értelme nincs annak, hogy itt maradjon. Nem akarom, hogy itt maradjon. Üljön hajóra és menjen. Mit akar itt?!

Mosolyogva bámultam rá. Nem volt éppen intelligens mosoly, de jóízű volt, az bizonyos. Egy fél szót se szóltam. Egy darabig várt, aztán leült.

- Kétségtelen, hogy a legrosszabbkor történt ez a dolog, köztünk.

- Miért?!

Vállat vont.

- Minden olyan vigasztalan, - felelte egyszerűen.

Én nem tudok prédikálni, de semmi sem vigasztalan, ami nem önmagunkban gyökerezik. Nem olyan kétségbeejtő a helyzet, mint gondolja, - és ha igen?! Felelősnek érzi magát érte?

- Nem, felelősnek nem. Csak érdekeltnek.

- Ez nem hangzik meggyőzően - feleltem. - Maga...

Hirtelen mozdulattal mintegy lerázta magáról a probléma egész súlyát. Elmosolyodott, felkelt s a vállamra fektette mindkét kezét.

- Mindenképpen rossz vásárt csinált velem, Jack! - mondta. - Az emberek érzik a jól megérdemelt Véget és szórakoznak. De én csak fecsegek és úntatom. Vannak ilyen napjaim. Ne törődjék vele és menjen szórakozni valahová.

- Valóban, ez jó tipp, - feleltem s elmenvén egy mulatóhelyre órákig unatkoztam hősiesen, rengeteg ittas és szemérmetlen férfi és nő között.

Merril Katalin.

Világos szürke volt az égbolt s a dolgozószobámból nagy, félig beépített, lapos dombokra nyílt kilátás. A német-országi konfliktus tegnap szabályos módon kitört. Az angol közvélemény bízott az „elszigeteltség” szólamában. Különben is, az angol közvéleményre jellemző, hogy nincs. Minden angol embernek más a véleménye.

Katalin egész délután otthon volt s idegenül járt-kelt a lakásban. Szép arca megnyúlt és sápadt volt; amikor hazaértem, elterült egy karosszékre és így szólt:

„Tulajdonképpen úgy érzem, egész nap úgy éreztem, hogy asszony vagyok. Már tegnap is, amikor maga a követségen járt. Különös, hogy mikből látom és miért érzem és mért most és nem előbb. Fel-alá jártam és imádkoztam, olvastam s az előző éveimre gondoltam. Például délelőtt: nem mentem kávéházba, mint otthon, Genfben. Az emberek itt köröskörül hivatalokban ülnek. Más emberek hivatalokat látogatnak. Megint mások kórházban fekszenek, lopnak, tárgyalnak, vagy ülnek a kávéházakban és fontoskodva nézik egymást. De én itthon ülök. Ez a tétlen, leselkedő várás, az átmeneti feleslegességnek, munkaidő alatti félreállítottságnak ez a megnyerő, álmosító és hizláló érzése, - ez volt a tipikus századvégi asszonyi érzés! Amikor az asszony már nem fogyasztási cikk, de még nem volt fogyasztó sem. Csak ült a szobában, nem tudott mit kezdeni és hízott.

Ezt érzem most és egyenlőre mulatok rajta. Lent a szűk, de napos udvaron dal csendült fel egy kintornából. Az ablakokban megjelentek a szobalányok; én is. A dal lágy és érzelmes volt, mint a dalok általában. A szerelemről szólt. Egész délelőtt szólt a szerelemről.

Szeretjük egymást,
Szeretjük egymást,
te meg én,
te meg én.

Ez volt a szöveg. A melódia pontosan ilyen. Vajjon mit szólna hozzá, ha egy szép napon ezt a dalt dúdolnám a fülébe, lágyan himbálózva és élvezet hangon?! Szóval, hogy folytassam, délelőtt volt: láttam, hogy minden ablakból papirosba csavart pénzdarabok hullanak az udvar kövezetére. Én nem is tudtam, hogy a pénzt ilyen esetben papirosba szokás csavarni! Milyen okos és ügyes dolog ez. És mindegyik lány tisztában van vele. Legalább százezer kintornás van a világon; egyik se fogadná el másképp a pénzt. Az emberek szolidárisak. Látja, Jack, mi a legrosszabbkor találkoztunk, mégis. Én... Megpuhultam. Tiszta és erős szűz voltam, még akkor is sokáig, amikor már alig voltam az. De most valahogy lustán gondolkodom és túlsokat foglalkozom az érzéseimmel, aminek nincs értelme, mert hiszen azok jólismert okok, jólismert eredményei. És, nehogy szemrehányásnak tekintse, mindazért maga felelős. Egy ember mindig bátrabban cselekszik, mint kettő. Kissé riasztó módon éltem, de semmiféle kételyem nem volt ezirányban. És most minden tettetemet magához mérem. Valóban, milyen címen fogadok el magától pénzt és ellátást, holott nem volna szükségem rá?! Erkölcsi aggályaim nincsenek, mert hiszen semmit se nyújtok érte és maga, úgylátszik, nem is nehezményezi ezt. Dehát, titkárnő eddig egyáltalán nem voltam. Hát akkor mi vagyok?! Maga határozott és becsületes ember. Talán segíthet nekem megtalálni a választ erre.”

A szekrényhez lépve, konyakot vettem elő és kitöltöttem két pohárba.

- Talán elmondhatná nekem, hogyan állt eddig a férfiakkal? - kérdeztem, válasz helyett.

- Sok jó barátom van, - mondta - viszonyom nem volt egyikkel se, nem tudom, miért nem?! Volt olyan, aki hónapokig ivott utánam és volt, aki miatt sírtam és toporzékoltam és nem kellettem neki; de ez csak három napig tartott. Van egy unokaöcsém, Merril Brunó, aki kedves és léha fiatalember, nőkből él, mert hazulról nem fogad el pénzt; nőktől elfogad. Hosszú leveleket szokott írni. Mit mondhatok még?...

- Azt hittem, valami nyomra bukkanak. Maga olyan távoli és idegen.

- Én is így vagyok magával, - felelte. - Egyébként, - felállt és nyújtózott, - elfelejtettem említeni, hogy délután látogatóm volt.

- Kicsoda?

- Bert Denver. Maga hívta meg. És este visszajön.

- Örülök neki.

- Képzelve, azt mondtam neki, a felesége vagyok.

Meglepetten néztem rá, de ez a meglepetés nem volt kellemetlen.

- Ugyanis - folytatta - nehéz lett volna megmagyarázni és mondtam már, hogy újabban régi-módi vagyok.

- De kedvesem...

- Tegezzük egymást, ha jön és időnkint meg is csókolhat.

Mosolyognom kellett. Egy fél óra múlva megérkezett Bert és széles vállai betöltötték a szobát. Katalin kifejtette elméleteit a háborúról és - csodálatosképpen - a szerelemről is.

- Sohasem lehet egy embert szeretni, aki felkínálja magát, - mondta - higgyék el nekem. Vannak férfiak, akiket az ember megszólít az uccán és később beléjük szeret, olyan tartózkodóak. Persze, reménytelenül...

Denver végigpróbált néhány italt.

- Az angol nő nem képes megszólítani egy férfit az uccán - sóhajtott - sajnos ugyanis, ki van téve annak, hogy az angol férfi segítségért kiált.

Denver és Katalin a maga igazát egyaránt gyakorlati példákkal akarta illusztrálni. Katalin nem jutott szóhoz. Azután észrevettem, hogy ugratni akar.

- Lehet, hogy az elméleteim mind tévesek, Jack, - mondta - de ez is csak azt az elméletemet igazolná, amely szerint a minden emberre érvényes igazságot csak m i n d e n e m b e r találhatná meg, egy ember semmiesetre sem. De vegyen példát magáról: magát abszolute nem érdekli a munkám. Még sose kérdezte, miket írtam és miket akarok írni. Maga pontosan annyit lát belőlem, amennyit akar. Az idejétől és jóindulatától függ. Mindent és mindenkit komolyan vesz, ami annyit jelent, hogy mindenkinek a szabadságát tiszteletben tartja; de ez csak azért van, hogy maga teljesen szabad maradjon. Ugy-e?!

Berthez fordultam:

- Ez teljesen egy európai nőre vall; - mondtam mosolyogva, - lehet, hogy a legszebb dicsőhimnusz volt, amit valaha férfiről mondtak, de az is lehet, hogy csak azt jelentette: önző majom vagyok.

Nagyon kellemes volt úgy tennem, mintha a feleségem volna. Ez felkeltette bennem azt a vágyat, hogy v a l ó b a n a feleségem legyen. Viszont játék volt; és nem tudom, szabad-e ilyesmivel játszani. Néha úgy éreztem: nem.

Bert eloltott egy szivarvéget.

- Katalinnak megvan az a sajátos szenvedélye, - mondtam, - hogy csupa udvariasságból maga fölé helyezzen embereket. Például velem szemben úgy tesz, mintha reménytelenül szeretne engem.

- Jack, - felelte Katalin bosszúsan, - ez a „szenvedély” épen magánál nyilvánul meg most.

- Uraim, - tiltakozott Bert, - hosszú idő óta, ez az első este, amelyet egymást szerető emberek körében, egy családi lámpa meleg fényénél töltök. Harmóniát akarok látni, azért fizetek agglegényadót.

- Nincs harmónia, uram! - mondta Katalin, kissé fáradtabb hangon, semmint hogy észre ne vettem volna. - Már annyiszor elgondoltam, hogy minden szabály a térben és időben egyaránt korlátozódik, tehát csak egy emberre és egyetlen tartamra érvényes.

- Nekem mondhat, amit akar, - felelte Bert Denver, - úgysem értem.

Pedig tudom, hogy megértette. Szemeiből derűs értelem sugárzott. Az ilyen ember nyeglegségnek tartja bevallani valamiről, hogy érti. Katalin azonban tovább ugrott engem:

- De maga csak megértette? Hiszen maga i g a z á n tudja, mire gondolok?...

Bert Denver áhítattal figyelt minket és tisztelettel sütkérezett a „családi lámpa” melegében. És amikor elment, szinte kihült az a fény, ami nem is fénylett; és hirtelen borzongatóan és fájdalmasan éreztük, hogy nem vagyunk azok, amiknek ez az ember tartott minket, - miután már nem tart azoknak minket.

Katalin az ablakhoz ment és kibámult rajta. Azután hirtelen megfordult és láttam, hogy könnyes a szeme.

- Miért muszáj az embernek csalódnai valamiben, ahhoz, hogy kétségbeessen? Nem elég, ha tudja, hogy csalódnai fog?! Szeretném meggyőzni magát erről.

- Minek?! Hogy együtt keseregjünk valaminek az elvesztésén, ami után tehetetlenségünkben ki se nyújtottuk a kezünket?!

- Ilyen az élet.

- Maga nem tud örülni semminek, mert nincs maga körül százmillió másik ember, aki szintén örül.

- De ha nincs, akkor én sem örülhetek, mórt minek örülni. Ilyen az élet, mondom.

- Ugylátszik, maga csak abban hisz, ami hihetetlen és a szerelemről csak akkor hiszi el, hogy szerelem - például - ha reménytelen. Akkor viszont nyilván nem törődik vele. Próbáljon egyszer hiába várni valakire, akkor beszélhet. Addig azonban higgye el nekem: a várás célja mégsem a várás.

Kiment és én ledobtam magam a rekamiéra és mozdulatlanul feküdtem ott. Talán igaza van Katalinnak és mindenkinek, engem kivéve. Később az ablakhoz mentem, hogy megnézzem a lámpákat a szembenlevő hegyoldalon, mint minden este, anélkül, hogy be tudnék telni vele. Ott valamelyik lámpa egy bordélyház előtt ég, amott talán tavasszal káposzták voltak, nagy rögök és békák. Balra a Tower fölött, valahol vadlibák szállnak, dél felé. A Blackfriars mögött, valóságos ívlámpa-tejút van.

Egészen lent, délkeleten lakik idősebb Millard, Peacetownban. Rég nem láttam az öreget. Ő semmit se tud Európáról. Már hatvanhat éves és semmi áron nem akart Chikágóba jönni. Nekem kellett meglátogatnom tavasszal. Nem válik meg a nyomdájától, ami gyönyörű és régi

és semmit se nyomnak benne. Van egy új, modern nyomda a városban s az öreg Millard olyan, mint az utolsó holland szélmalom. Ott áll a pultok mögött, betűket rakosgat egymás mellé s nyomtatott leveleket küldözget nekem, hogy valami dolga legyen.

Ő legalább szép és telivér típusa annak az embernek, akit nem lehet meggyőzni. Ötven hold földje van és ez a föld ma is úgy terem, mint régen. Sajnos azonban, egyetlen embert se lehet meggyőzni. Legkevésbé akkor, amikor csordába állnak és üvöltenek. Dehát mi az, amit érdemes lenne megpróbálni? Hiszen nekik van igazuk. Józanok és elfogultak, az emberiség kilencvennyolc százaléka. E két tulajdonságukhoz görcsösen ragaszkodnak. Dehát van-e akkora bölcsesség és olyan őszinte jóság, amely kárpótolhatná őket ezért?! Vajjon szabad-e egy embert megingatni abban a hitében, hogy ő a világ közepe?! Szülnek és gyilkolnak, esznek és okádnak, de hát m i t csináljanak egyebet?! Az egész emberiség nem ülhet ölbetett kézzel, egymás gondolataiba merülten! Micsoda asszonyos mohóság, azt hinni, hogy m á s o k n a k gondolkodunk! Katalinnak igaza van ebben. Benőtt a fejem lágya és semmi sem fáj annyira már, mint az, hogy magamba vagyok falazva és soha nem fogom megtudni, igazam van-e és valóban egyedül vagyok-e és mit kellene tennem önmagammal!? Aki hajlamos a kételkedésre, az előbb-utóbb eljut odáig, hogy önmagában is kételkedjék, ami azt jelenti, hogy szellemileg oszlásnak indult.

Katalin kék selyem pyjamában jött vissza, amiben gyönyörű volt. Leült a rekamié szélére és ölébe hullatta a kezét.

- Nem merek lefeküdni, - mondta rosszalóan. - Az elalvás előtti félórak kábulatában néha úgy érzem, hogy tisztán látok. De ebből semmi sem marad meg reggelre és mostanában amúgyis egészen mással töltöm, az elalvás előtti félórát. Tudja, magáról gondolkodom, vagyis inkább elképzelem, hogy bejön és gorombáskodik, vagy könyörög, de néha egészen idegen arca van, máskor olyan teste, mint egy kínai birkózónak és olyankor utálok.

Elnevettem magam.

*

Rapier nem utazott el. Találkoztam vele Donellynél. Lázás kapkodás folyt a minisztériumokban s a Tengerészeti Hivatalban. De engem nem tudott magával ragadni. Tudtam, senki sem vállalja a felelősséget azért, hogy pont ő legyen az, aki nem vállalja a felelősséget a háborúért.

- Az a fiatal hölgy, a multkor, - mondta Rapier - nem valami rokonszenvesnek talál engem.

- Vegye ki a szivart a szájából, amikor róla beszél! - feleltem és Rapier gúnyos pillantást vetett rám. Joggal. Szerelmesekre nincs szüksége e pillanatban Európának; különösen olyan szerelmesekre nem, akiknek fogalmuk sincs róla, szeretik-e egymást. Valóban igaza van Katalinnak: rosszkor történt az egész. E lázas és siető embereket idegesíti a látvány, amit nyújtunk; minket pedig idegesít az ő oktalan sietségük és közönyük. Persze, hogy veszélybe rohannak, de nem ez a lényeg most, hanem a rohanás.

*

Bert egy héten belül háromszor volt nálunk. Időközben újságíró lett és érthetetlen módon egészen jó riportokat írt, politikai beszámolókat, - egy, a miniszterelnökkel folytatott beszélgetése nagy siker volt. Innen eredt irántam való menthetetlen tisztelete.

Tegnap este egy kis Soho-i moziba mentünk hárman. Amerikai rövífilmet láttunk, nagyszerű volt. Közben történt, hogy Bert a sötétben, balról Katalin karja alá nyúlt és megsímogatta a derekát. Ilyesmi először történt vele, amióta én ismerem; a lélekzete elakadt s nem tudta, mit tegyen. De Bert tudta.

Semmi sem áll közelebb a modern ember erkölcsi felfogásához, mint a sztoicizmus. Kábítószerek helyett minden lehető szenvedés keresése; minden lehető szenvedélytől minden lehető módon való szabadulás: ez az emberi gyöngeség nagy programja, amely majdnem erőnek tűnik. Ilyesmit gyakran tapasztalunk. Minden, ami felizgat, hamar el kell, hogy jöjjön, ismételten és mindaddig, amíg már közömbössé válik. Minden, ami jó, el kell, hogy múltjék, hogy megszokjam a hiányát. Nem bírom - és nagyon, nagyon sokan nem bírják az életet úgy és csak azért élni, hogy állandóan várni és rettegni kelljen, remélni és csalódni, hinni és kételkedni. Katalin elmondta a történeteket és azt, hogy sohase kívánta Denvert, de abban a pillanatban, amikor hozzáért a sötétben: azt kívánta, bárcsak lenne az övé és unná már régen és szakítanának.

- Ime, kedves Jack: ezért nem értesz meg engem. A relativitáselmélet úgy aránylik a klasszikus mechanikához, amint az én szerelmi életem Abelard és Heloise levelezéséhez. De az emberek egyenként épúgy felejtene, mint egyetemlegesen. A mai színészt játékának bensőséges átérzettsége szerint dicsérik, mintha Diderot sose írta volna meg Paradoxonát.

Általában, Katalin túlságosan merevnek tartott engem. Képtelen volt rajtakapni azon, hogy valamit, amit ő tud, én ne tudnék; de ezen állandóan és európai makacssággal csodálkozott. És akkor este majdnem összevesztünk. Nemi tudta elhinni nekem, hogy én elhiszem neki a moziban érzett halálos rémületét; hogy akkor jött rá a benne végbement óriási változásra. Nem tudta megbocsájtani nekem, hogy meg tudom bocsájtani neki, ami történt. Még Denvernek is meg tudom bocsájtani. Katalin kedvéért. Csakhogy Denver egyelőre nem mutatkozott.

Ezen a héten különös mámorban éltünk, amely azonban tisztán légies jellegű volt. Sem ő, sem én nem beszéltünk még úgy és annyit senkivel, mint most egymással. És sokszor ittunk is és együtt néztük az ablakban a hóviharban pislákoló lámpákat. Mind a ketten éreztük, hogy nem tudnók korlátlanul és teljesen szeretni egymást, amíg nem tisztáztunk bizonyos kérdéseket; amíg elsősorban, nem tisztáztuk, hogy mik azok a bizonyos kérdések, amiket előbb tisztáznunk kell.

*

Egy délután be akartam menni a British Múzeumba, amikor Katalin elém állt.

- Ne menj el, - mondta.

- Miért ne?!

- Maradj itthon és igyunk.

- Délután?! - kérdeztem.

- Mondj egyetlen elfogadható érvet az ellen, hogy délután, itthon igyunk.

Nehéz feladat lett volna. Levettem a kabátomat.

- Akkor már keverek valamit, - mondtam, - az mégis, valamennyire elkövethető bűn.

Vermouthból, ginből és cseresznyéből kevertem valamit, ami százszor erősebb volt, mint a cseresznyepálinka lett volna, dehát mindegy volt. Komoly arccal kóstolta meg.

- Tehát egészségedre, - mondta - ma van a születésnapod.

- Micsoda?! - egészen megriadtam, - tényleg... ma!? Honnan tudtad?!

- A naptárodból, - bólintott - ez döntő bizonyítéka annak, hogy teljesen elhidegültél tőlem. Egy ember, aki elfeledkezik a saját születésnapjáról, már nem szereti a feleségét.

- Bolond vagy, - mondtam zavartan.

- Bolond?! - mondta és mohón itta ki a második poharat - de legalább tisztában vagyok magammal. Most egyre jobban foglak szeretni. Meg is csallak. De hiába. Minél gyorsabban szaladok utánad, annál gyorsabban menekülsz előlem. Pedig néha úgy érzem, mintha tényleg a feleséged lennék.

- Kivel csalsz meg?! - kérdeztem bánatosan.

- Nem tudom, kivel, - mondta, - de ha megcsalnálak, az annyi, mintha megállnék. Akkor talán te is megállnál és megértenél. Hiszen semmi egyebet nem vétettem ellened, mint hogy most talán... kívánlak. S mivel két ember egyszerre nem szeretheti egymást, hát most te vagy az az egyik, aki nem szeret. Ez a leggyönyörűbb a szerelemben. Ezért végtelen és isteni a szerelem, nem azért, mert elérhető és kielégíthető és lebonyolítható és elintézhető.

- Igyál, szívem, - mondtam - mert igazat fogok adni Denvernek: amikor hallgatsz és lehúnyt szemmel ülsz, akkor édes, karcsú teremtes vagy, minden porcikád csupa bízgatás. De a gondolkodásod megrémít és elutasít és bánt. A tudósok attól félnek, hogy kenyérüket és tekintélyüket venné el a relativitás, végső konzekvenciáiban. Ezért késlekedtek vele Descartestól máig. De mit szólna egy férj, akinek a felesége relatív?

- Részeg vagy - suttopta, - nem a feleséged relatív, hanem a kapcsolatunk. És nem vagyok a feleséged.

Ujra megkeverte az előbbi cocktailt. A gramofón az Egy amerikai Párisban-t játszotta. Ittunk, mert - mondtam, - ilyesmit még ma is vétek józanul hallgatni.

- Ha már itthon maradtam, - álltam fel, - akkor átöltözöm. Mialatt távol voltam, ivott. Kellemes kábulat szállt fel az agyába, kíváncsi volt, vajon én is érzem-e ezt a liter cocktailt, amit egy óra alatt megittunk. Házikabátban jöttem vissza.

- Képzeld el, Jack, - mondta kissé akadozó nyelvvel, - képzeld, hogy én vagyok negyven éves és te huszonnégy?! Mit csinálnál velem?

- Ugyanazt, - mondtam - de mi a csudának képzeljem ezt?! Legyünk inkább mind a ketten huszonnégy évesek.

*

Csaknem részegek voltunk, amikor estefelé Bert beállított; de annyira igyekeztünk józannak látszani, hogy valósággal feszesen és fejedelmi modorban beszélünk vele. Amikor megértette a történeteket, nekilátott és pusztította a cocktailt. Homályos körvonalaiban láttam az arcát, amint rámnézett és azt gondoltam, hogy ki akarja fürkészni, mit gondolok. Vagy emlékeztetni akar arra, amikor a moziban voltunk? Tudni akarja, hogy tudom-e? Micsoda beszéd az, semmi köze hozzá. Nem tudom, mi jutott eszünkbe, fényes nappal, hétköznapi, otthon berugni! Van itt valahol a szobában egy hatalmas öblű karosszék, aha, már látom. Oda belevetem magam, lábaim elnyúlnak, akkora s olyan puha ez a szék, mint egy ág. - A pullover szorít, - mondja Katalin, - de nem vethetem le, mert hárman vagyunk. Nem vagyok olyan bolond, hogy ezt ne tudnám. Nem látom őket, - dűnnyögött félig lehúnyt szemmel, - de azért érdekelnek. Isznak mostan, Jack is állja a sarat. Micsoda kellemes állapot, nem vagyok háziasszony, nem vagyok feleség, nem vagyok doktor, nem vagyok Katalin se, csak v a l a m i, itt a fotójben. Ha az ember iszik, akkor látja, hogy nincs lelke! Rettenetes, de így van, mert hol érintkeznék egymással a lélek és az alkohol?! Hiszen nemcsak a testem alszik, hanem a tudatom, érzéseim és gondolkodásom is! Az lenne örökkévaló, amit le lehet itatni!? Segítség! - kiáltotta; de talán csak suttozás volt. Most fölém hajoltam, megpróbálok magyarázni neki, de csak nevet. - Katalin - mondom - gyere ide és figyelj rám.

Félreállok, most Bert hajol fölé és nevet.

- Te, - mondja Katalin - a lélek, mi van a lélekkel, nem tudod?!

Bert bólint.

- Tudom, - mondja komolyan - de megkértek, hogy senkinek se áruljam el.

Pofon akarom ütni, most már ő is nevet. Az a legborzasztóbb, hogy én is nevetek. De hát mi van, amin nevetni lehet?! Vagy érdemes! Vagy szabad. És még mindig iszunk. Valaki dúdol.

Katalin kinyitotta a balszemét, én tenyerembe temetem az arcomat, Bert dúdol és vizes a szeme körül a bőr. Mi van ezekkel?! Talán beleszerettek egymásba, hogy így ülnek?! Felkelek, de kissé inog a szoba.

- Gyerekek, - mondja Katalin, - adjátok ide a koordináta-rendszeremet. Anélkül nem talállok a szobámba.

Jó kedve kerekedik, maradni akar, de megfogjuk kétoldalt és megyünk a szobákon át, mint valami gyászmenet.

- Énekeljünk valamit, - mondom, - úgy, mint régen, gyerekkorunkban.

- Nem emlékszem rá, hogy valaha énekeltünk volna, - mondja Bert szomorúan. Azt hiszem, ez a hálószoa. Itt van a rekamié és ott az ablak. Bert elmegy a szobalányért. Katalin megcsókol. Ugy csókolja a számat, mint egy megszállott. Sír, csókol, ölel és babúsgat. Mit csináljak?! Jó. Látom, hogy az ablakhoz megy, kibámul. Bert visszajön. A szobalány lefeküdt. - Majd te levetközteted - mondja. Bert kimegy. Katalin odanyújtja a lábait. Lehúzom a cipőket. Harisnyát. „Aranyos voltál” mondja. „Miért?” kérdem. Kioldom a harisnyakötőt. Leszedgeti magáról a ruhát, pullóvert; megcsókolom, de behúnyt szemekkel.

Amikor kimegyek, ott fekszik, elfelejtette betakarni magát. Az már nem volt fontos neki. Visszafordultam. Az egyik térde magasabban van, jobb lába lelóg a rekamiéről. Fehéren csillog a teste, beragyogja a lámpafény, mint a Nap a hómezőt. Szép, de ez elmúlik. Nem kellene minden nap inni, hogy az embernek e g y ilyen pillanata legyen huszonnégy órából? Elkísértem Denvert és félórát jártam a hóesésben. Fehéren csillognak a pelyhek; egy fényszóró csóvjája kutatja a világtalan eget.

Hazatérek s a tapétaajtón át hallom egyenletes lélegzetvételt. Kezdjük már valamihez, gondolom idegeskedve, ez így nem vezet sehova. Nem lehet csak é l n i. Nem lehet c s a k élni. Az embernek nyögni és vesztetni és nyerni kell; újra és újra megpróbálni valamit. Túl boldogok vagyunk így, ha nem kezdünk sürgősen valamibe, amittől boldogtalan lehet az ember.

*

Katalin nyolc nap múlva ideadta nekem azt a levelet, amit Merril Brunónak, az unoka-öccsének írt. Nem küldte el; mert elfeledkezett róla. Csak az volt fontos, hogy megírja. De amikor írta, nem nekem írta; és ez különösen tanulságos a számomra.

Együtt olvastuk a levelet, a londoni lakásban, amelyet harmadnapra felmondtunk. Katalin fekete haja előrehullott s orrát a hüvelykujjára támasztotta. A levél ez volt:

„Kedves Brunó, már irtam neked egy lapot, amelyet Jack Millard is aláírt. Csaknem egy hónapja ismerem és azóta együtt vagyunk. Sokáig találgattad, mi lesz belőlem, hát ez lett. Nehéz elmondani. Jack kissé nehézkes és nagyon nagyra becsülöm. Fokozott tisztelettel bánt velem, a kényes helyzet ellenére. Voltak napok, amikor azt hittem, hogy ő volt az, aki helyet

biztosított magának a közelemben és akkor megjátszotta, hogy rámúnt. Persze mindez nem ilyen dúrva kontúrokból történt. Az élet térben mozaik, időben azonban egyenest vonal. Térben nem tudom elmondani. A térben minden pillanatnak végtelen kiterjedése van. Az időben pedig a legnagyobb kiterjedést is csak a nehézkes emberi képzelet vastagítja ponttá! Nos, hát beleszerettem. De akkor én se voltam annyira résen, hogy kellőképp észrevettem volna magamon.

Január hetedikén, sítúrára mentünk, - bezártuk a londoni lakást. Jack még tíz napig ért rá.

Először Bowden-Hillben, a Hill Houseban szálltunk meg s onnan mentünk másnap a hegyekbe. Az első nagyobb túrán fehér pullover volt rajtam, kék posztónadrág és kis, ferde sapka. Azt hiszem, nagyon csinos lehettem, mindenki utánamnézett. Jack nem nézett utánam, mert előttem ment. Nem akarok a drótkötélpályával és bóbversennyel untatni. Amikor fent voltunk egy nagy, fehéres-szürke fennsíkon, az arcom fehér volt már, az orrom vörös. Nagyszerűen siklottunk le, másztunk fel és kószáltunk mindenfelé. Ez életemnek igen boldog időszaka lett, ez a hét. Mindig szerettem a hideget, a tiszta, hideg havat; alacsony, fehér és rongyos felhőket a csúcsok körül.

Az egész olyan egyszerűen történt, - az ilyesmi csak egyszerűen történhetik.

Mikor, visszatérve, a szobánkba értünk, még vacsora előtt, a menedékházban, Jack teljesen sportszerű mozdulattal letérdelt előttem, hogy lehúzza a bakancsaimat.

Letérdelt, mondom és lehúzta egyik bakancsot a másik után. A lábaim hidegek voltak és remegtek.

Jack gondolkodott, hogyan melegítse meg őket. Végül előszedte a két teveszőr takarónkat és egyet-egyet a lábaimra bűgyolált. Mondhatom, rettenetesen néztek ki, a két óriási csomó, amelyben a testem végződött mostan, - mind a ketten nevetni kezdtünk.

- De Jack, - mondtam gondterhes arccal, - ettől most nem tudom lehúzni a nadrágomat.

- Mért akarod lehúzni?! - kérdezte.

- Először, mert így nem mehetek vacsorázni, másodszor szúr.

- Az más, - mondta. Még mindig ott görnyedt előttem, lehámozta a takarókat és minden további nélkül leráncigálta a nadrágot rólam. Mindenféle meleg holmi volt rajtam, igazán bosszantott, mit kell neki mindent látni. De mindent leszedett rólam, mint egy hivatásos öltöztető és dörzsölgetni kezdte a fagyos, fehér lábaimat. És egyre közelebb jött hozzám és, egészen átmenet nélkül az övé lettem. Bár hiszen sohase voltam annyira a magamé, mint ebben a percben.

Olyan különös volt, hogy közben és utána meg k e l l e t t kérdeznem, többször is: szeretsz?! Kapálóztam ellene, nem is figyeltem rá, mit felel, mégis, könnyörtelenül felfakadt bennem ez a kérdés, mintha támaszt, magyarázatot, mentséget, valami pozitívumot keresnék, amíg a testem lázas és őrjöngő táncot jár. Szeretsz?! Szeretlek. Ime, ez az üres szó, ez a hazugság nem léha ígéretes, hanem szükségszerűség. Az öntudatunk legmélyéről fakad a kérdés is és a felelet.

Most már az ágyon feküdtünk, egymásba kapaszkodva és ezt kérdeztük és feleltük: szeretsz? szeretlek. Dehát mondj már valami mást is! - könyörögtem és Jack gondolkozott és töprengett és igyekezett, de nem tudott mást mondani. És ölelés közben a száját az én számra tapasztotta, hogy beszélni ne tudjunk, csak nyögni, csókolni és sóhajtani. Csókolt és magához tapasztotta a derekamat és ezekben a pillanatokban megértettem őt; éreztem, hogy érez, élveztem, hogy élvez, szerettem, hogy szeret. Ez minden, ez a legtöbb.

Milyen különös és komplikált dolog volt egy szobában járkálni és öltözködni vele, ezek után. Végignézte, amint letérdelve kinyitom a bőröndöket, testem egész felületén éreztem a pillantását. Megfordultam és, azt hiszem, hálásan néztem rá. Igen Jack t ö r ö d ö t t velem; jobban, mint bárki eddig, Jack i n k á b b velem törődött, mint önmagával, mintha - minden szenvedélyessége ellenére is - valami közös feladat megoldásán bűzgólkodna velem; bevárt, ha elmaradtam és segített, ha gyöngének bizonyultam. Szép és hálás tanítványnak éreztem most magamat, semmi többnek; de ez teljesen kielégített, sőt büszkévé tett. Lassan megnyugodtam, felöltözködtem és gondosan kikészítettem az arcomat. Jack is elkészült a szómoking-jával és valamennyire rendet teremtettünk a szobában. Aztán lent, az étterem déli fala tiszta üveg volt és szélesen, felfelé húzódó fenyőerdőre nézett. Bár odakint még nem volt sötét, bent már égtek a csillárok; az asztaloknál három különböző társaság ült. Olyan könnyűnek, könnyűnek és vidámnak éreztem magam, mint még soha. Jack rámfüggesztette sötét szemeit, mintha valami bolond csinyen törné a fejét és engem szemelt volna ki áldozatául. Megrendeltük a vacsorát, vörösborral és egy jólismert játékot játszottunk, ami abból áll, hogy egyikünk megkérdi a másiktól: mire gondol most?! A másik hazudik valamit s az egyik elhiszi. Van még egy távolabbi lehetőség is: e másik igazat mond s az egyik nem hiszi el.

- Katalin, - mondta Jack csöndesen, - mondjon most valami szépet és kellemeset nekem. Először, - és nem baj, ha utoljára. Ha tud.

- Igen, Jack, - feleltem - most már van valami, amit elveszíthetek.

És neked is csak ezt mondhatom, drága Brunó; hogy, ha eszedbe jutok, tudd, hogy mit gondolj rólam s ha a régi barátok érdeklődnek: tudd, hogy mit n e mondj.

Merril Katalin.”

Légítámadás.

Az utolsó este nagyon szép volt; mint általában az utolsó esték. Már napokkal előbb el kellett volna hagynunk Londont; csak hogy az ember az az állat, amely nem érzi meg a veszélyt.

Egymás mellett feküdtünk, könyökre támasztott állal, a rekamién és nem gondoltunk semmire, vagy, néha, hangosan gondolkoztunk. Egyszer féloldalt fordult és sáppadtan és könnybenázott szemmel kérdezte:

- Nagyon sajnálom, hogy nem gondoltunk a jövőre, - mért nem vigyáztál, hogy ne legyen gyermekem?!

- Miért ne legyen?!

Térdreugrott s a homlokára szorította keskeny, fehér ökleit.

- Ó, hát nem érted?! Aki szül, az gyilkol is! Nem bírnám elviselni a gondolatot, hogy gyermek legyen és kiszolgáltatassam az életét Rapiereknek, Ksiapleveknek és... nem, hidd el, inkább én ölném meg, mint hogy mások öljék meg.

Megsimogattam a haját.

- Szamárság, Katalin! Gyerekről nincs szó és ha igen?! lehet még belőle békeangyal és nagy sebész, vagy író.

Elhallgatott és csendesen, de rosszkedvűen mondta.

- Nem tudom megszokni, hogy maga mindenben olyan könnyen meg tud győzni! Ezt nem a szavaival teszi; visszaél a gyöngeségemmel! - Ismét elterült a rekamién. - Különösen az utolsó héten figyeltem! Lassan kiderült, - főleg nagy és fárasztó kirándulásainkon, - hogy a természetet is közvetlenebbül, alaposabban és bensőségebben ismeri, mint én. Talán az emberek természetét is. Szóval, anélkül, hogy száz ilyen kisebb, intim győzelmét felpanaszolnám, elismerem, hogy minden alapos, harmadik-személyű megfigyelő ezt a tanulságot vonná le az utolsó hetünk élményeiből: kiderült, hogy maga különb ember nálam. Pedig nem egészen így van. Nagyjában évek óta erősebben és biztosabban élek, mint a férfiak, körülöttem. Ennek a reakciója b e n n e m az, hogy most mindenáron másodrendű szerepet k í v á n o k játszani maga mellett. Igen, és mert kívánom ezt, lassan el is érem, magamban és magában egyaránt, azt ami ehhez szükséges. Elismerem, kegyetlenül ellenszenves lehet ez az analízis, úgyis, mint folyó életem állandó gardedámja. De hiszen nem a múltat analizálom, mégkevésbé a jövőt. Ez az, ami bennem a történelemből megmarad, de ez se maradna meg, ha nem próbálnám rendszerbe foglalni. Amit az ember a múltból lát, az csupa zűrzavar. S amit a jövőből, az csupa találgatás.

- Akkor ne féljen attól, hogy gyereke lesz - szakítottam félbe. - A háború is csak találgatás.

- Talán csoda fog történni?! - kérdezte. - Vagy olyan kor következik, amelyben érdemes élni s amelyben mindenki természetes halállal múlik ki majd?!

Kibámult a téli képre s én is önkéntelenül a havas domboldalra függesztettem tekintetemet.

- Katasztrófák történnek, - mondtam, féligmeggyőzve - a háborún kívül is.

- Igen, - mondta - de a katasztrófa áldozatai Istenhez fordulhatnak, mert Isten áldozatai. A hősi halottak és sebesültek azonban egymás, az emberek áldozatai.

- Katalin - kérdeztem inkább kíváncsian, mint kétkedően - maga h i s z Istenben?!

Vállat vont.

- Évtizedekkel ezelőtt felvilágosodottak voltunk - mondta. - Akkor az emberben hittünk. A huszadik század második felében reménytelen igyekezet már az emberben hinni. Vagy nem hiszek, vagy Istenben hiszek.

A vonatunk este indult Doverba. Ebédelni mentünk, de az éttermekben alig lehetett helyet kapni. Minden ember kezében újság volt. Az uccákon, - hétköznapi délután - hullámozó tömeg! Amint a Timesből megtudtuk, az izgalom oka az volt, hogy a spanyol flotta kitört az angol gyűrűből és a portugál partok felé közeledik. A Cityre percekig tartó dermedt bénaság ereszkedett. De csak percekig tartó... A rádiókészülékek hullámverésszerűen közöltek hírt, hír után s az emberek lerohantak az uccákra, hogy közöljék a híreket más emberekkel, akik éppúgy hallották már őket.

A Milan éttermében ültünk, egymással szemben; s az uccára bámultunk, bizonytalan érzésekkel telve. Az ucca keskeny volt s a ködben lámpasor égett. Rengeteg ember sietett az uccán keresztül a fontosabb utvonalak irányába. Ilyen mozgást máskor helyenkint lát az ember, amikor valami szerencsétlenség történik és mindenki odarohan. Most azonban úgy tűnt nekem, mintha rengeteg szerencsétlenség történt volna, mindenfelé.

- Katalin! - mondtam hirtelen - mire gondolsz?

- Erre a nyüzsgésre, - felelt - és ami előtte volt és utána jön. Kár, hogy jók az idegeim. Különben most látomásaim volnának.

- Én nem tudok erre gondolni - vallottam be - mert újabban mindig arra gondolok, ami köztünk történt.

- Köztünk nem történt semmi különös! - mondta és közelebb hajolt. - Vagy azt hiszi, számít az, hogy e g y emberben mi megy végbe? Én megváltoztam, de a világ nem változott meg. És most örökké így szeretnék maradni magával, - s most a világ változik meg körülöttünk. És én nem tudom beérni azzal, ami volt; én többet akarok. Engem maga boldoggá tett; nem értem, hogyan lehetséges, de így van.

- Nagyon örülnék, ha így volna.

- Tudom, hogy maga valamiképp leleplezett engem és valamiképp felülkerekedett. De az utolsó héten maga többet hallgatott, mint valaha és én hihetetlenül beértem ezzel és örültem minden mozdulatának. Ahogyan maga mindenért lelkesedett és minden érdekelte, ami a harisnyámra, érzéseimre, karomra, vagy derekamra vonatkozott: tudtam, hogy ez a maga szerelme és í g y volt féltékeny. Néha, amikor letérdelt, vagy ült a karszék elé, amelyben ültem, a földre, - felemelte a bal lábamat s a térdhajlás alatti bőrt simogatta és nézte, feszült figyelemmel. Ez a céltalan és értelmetlen foglalkozás hatásával megbabonázott engem. Behúnytam a szememet és szédítő nyugalom szállt meg. Semmi áron nem tudtam volna egyetlen szót kinyögni. Ez az időszak megtanított azokra az ismeretekre, amelyeket semmiféle katedrán nem tanítanak. Amelyekről elég tévesen láttam, hogy a testi érintkezés megkezdésétől számíthatók, függetlenül annak kísérő körülményeitől és érzelmi fokától. Azok az órák, amikor a magáé voltam, úgy tündek nekem, mint némajáték, amelyet távolról figyelek. Annyi mindent érzek, de semmit se gondolok. Zsibbadt és rémült állapotban szerettem magát; némelyik pillanatban azt gondolom: most fel fogom emelni a balkaromat! - és nem emeltem fel. Ez nagyon jó volt, Jack; és nagy kár, hogy vége van.

- Most kifizetem a számlámat, elhozzátjuk a podgyászt és azonnal elutazunk, - mondtam, hirtelen elhatározással. - Azt hiszem, m o s t sikerült megértenem magát.

- Ne gondolja, hogy félek - mondta tágranyílt szemekkel. De már nem feleltem. Szinte belevetettük magunkat a tömegbe s lépésről-lépésre jutottunk tovább. Percek alatt úrrá lett rajtam az érzés, hogy bűnösen könnyelmű voltam. Nem kellett volna ilyen soká Londonban ülnünk, mindenről megfélekezve! De még nem késő, - mondtam magamban, félrelökve egy nagyszájú boltoslegényt, aki a csatornakövön állva szónokolt Hammersmith megmentéséről.

Taxiba akartunk ülni, de már a második állomást találtuk üresen. A köd felszállt s az égbolt zöldesszürkén lógott a fejünk felől le Croydonig. Egy keménykalapos úr lihegve rohant ki a szembenlévő vendéglőből. Elkaptam a karját.

- Mi az?! - förmedtem rá csaknem durván. Rámbámult.

- A rádió - motyogta.

- Mi van vele?!

- Most cáfolta meg a spanyol légiflotta közeledésének híré.

- No és?!

- Nyugalomra intenek mindenkit! - fújtatta a pasas - ismerjük már ezt, tudjuk, mit jelent! Eresszen el és menjen vidékre, ha teheti!

Gyalog mentünk tovább, tanakodva. Járművet azonban se láttunk. Mintegy tíz perc múlva azonban valóságos népvándorlás indult meg Kensington és Dorking s a szélek felé. Most rengeteg magánautó rohant mindenfelé. Az ég egyre világosabb lett.

Megálltunk egy sarkon, mert a tömeg elzárta az utat. Két repülőgép jelent meg felettünk és röpcédulákat szórtak le. A cédulák közül csak kevés jutott el a térre, amelyen álltunk. Csakhamar elterjedt a híre, hogy a cédulák is nyugalomra intették a lakosságot, de semmi konkrétumot nem tartalmaztak.

*

Alig egy óráig tartott az egész. Céltalanul hanyódtunk a tömegben, hol keleti, hol északi irányban és egyszerre csak a Trafalgar Square-en voltunk. És a Trafalgar Square néptelen volt és halálos csend ereszkedett le ránk. Az égbolt fele koromfekete volt, a másik, a nyugati fele zöldesszürke fényű. Katalin megszorította lelógó balkaromat. Mintha egy szörnyű, bábeli városban álltunk volna, amely kietlenebb és magányosabb volt, mint a sivatag közepe. Lent a sarkon egy rendőr állt s az eget kémlelte.

- Gyerünk! - kiáltottam rekedten s megrántottam Katalin karját. De nem tudtam merre. És ebben a pillanatban sivító hang hallatszott valahonnan és fejünk felől, meghatározhatatlan irányból. A hang bántó és vészes és embertelen volt és egyre erősödött.

- Légítámadás, - mondta Katalin csüggedten. És én arra gondoltam, mennyire meg kellett változnom ahhoz, hogy most ne izgalmat és fokozódó tettvágyat, hanem halálos kétségbeesést érezzek, - Katalin miatt. Órá figyeltem és követtem a tekintetét.

A zöldes-piszkos színű nyugati égen tizenhét gép tűnt fel. Halk, távoli zúgással, egyetlen ferde vonalban. Nagyon magasan voltak és egészen kicsinyek. Meredten bámultam felfelé s a gyomrom émelyegni kezdett.

London pusztulása.

Néhány percig tartott az egész s olyan távoli volt a felfüggesztett, pokolfényű szürke lapon az apró, alig közelgő raj, mintha játék lett volna, vagy álom, de semmiesetre se valóság. Ha visszagondolok ezekre a percekre, tudom, amit akkor nem tudtam: hogy a vész-sziréna szünetelen, böggő sívítása süketté tett. Azt hittem a k k o r, hogy a gépek n é m á n közelednek. Katalin mozdulatlanul és mereven állt mellettem, amíg újra elindultunk. Ekkor már volt valami cél rohanásunkban, legalább is az enyémben: a Milan felé igyekeztem s magammal húztam Katalint.

A rohanás perceire nem emlékszem. Óriási egérfogóban voltunk és mindegy volt, merre futunk. A szálló hatalmas épülettömbje hirtelen meredt fel előttünk. A portásfülkében senki se volt. A hallban három idősebb nő állt tanakodva, kifestett arccal és üveges szemekkel. Éppoly kevésbé törődtek velünk, mint mi velük.

Baloldalt a bár ajtaja nyílt. Katalin megértett. Az ajtó előtt megtorpant, de aztán csaknem egyszerre léptünk be. A bár zsúfolva volt! Pincérek, hotelszolgák és estélyiruhás hölgyek és urak ültek, vagy álltak, nyitott palackok mellett. A jazz-band működött. A vörös tapéta nedvesen csillogott a hőségben.

A legelső asztalnál Giulia ült. Karjai ernyedten lógtak lefelé. Alig ismert ránk.

- Rapier fent van, mondta és merev tekintetében felvillant és ismét kihült valami. - Pontosan tudta, mi lesz és reggel indult volna Liverpoolba. Mindent kiszámított, csak engem nem számított ki.

Katalin megfogta Giulia lecsüngő kezét.

- Mi történt?! - kérdezte bársonyos hangon.

- Szétlőttem a fejét, - mondta Giulia szürkén. - Először leütöttem, amikor csomagolt és hozzákötöztem a szekrényhez. Délután magához tért és mozgatni kezdte a szekrényt.

Katalin buzgalma elernyedte. Elengedte a nő kezét.

- Halálfélelmei voltak - nevetett Giulia. - Mindenkinek vannak halálfélelmei, még neki is voltak.

Egy pohár Gin-t ivott; utána felkelt és kitámolygott az ajtón. A lármában senki sem vette észre. Volt vagy negyven ember a bárban és mind részeg volt. Egy álmatag fiatalember a földön ült és csuklott.

Elképzelhetetlenül erős, infernális csattanás vetett véget ennek a bámészkodásnak. Az emberek felordítottak; alattunk remegett a föld. Egy férfi asszonyi hangon sikoltozott. Katalin felkelt és az ajtóhoz ment, kérő pillantást vetve rám.

Otthagytuk a bárhelyiséget s ismét a hallba botorkáltunk, süketen. És vakon, - mert a hall koromsötét volt. Kitapogatóztunk a forgóajtón, amelynek minden ablaka hiányzott. Egész London sötét volt, de amint felnéztünk az égboltra, felvillanó fényeket láttunk, amelyek túlságosan vörösek voltak ahhoz, hogy kozmikus eredetűek lettek volna. Ugy fogtuk most egymás kezét, mint a katona a cselédlányét. Balra, egy ucca egyik házsora helyén fekete porfelhő látszott. Vakolatdarabok hullottak szét, mintha valami óriási parittyából lőtték volna ki őket. Az egekből érkező és egekig csapó dübörgésben elveszett a teherautó lármája, amely hirtelenül, feketén és inogva fordult ki elénk egy sarkon. Néma figurák integettek rajta. A hatalmas

kocsi lassított. Átnyaláboltam Katalin derekát és azonnal éreztem, hogy felülről emelik. Én már menetközben kapaszkodtam fel a kocsira.

Levettem a keztyűimet, hogy cigarettára gyujtsak a lámpák nélkül robogó teherautón. Valami puha és nehéz tárgyat nyomtak a kezembe. Gázmaszk volt. Mélyet szippantottam a levegőből, amely kristályosan tiszta és éterien hideg volt. Amint észrevettem, mindenkinek a kezében volt egy ilyen szerszám. Időközben mindenfelé fények villantak, néha pillanatokra világos lett; a csattogás, dörgés, dübörgés, sívítás pedig már nem a süketté lett füleken, hanem a bőrön, szemén és szájon át tört az agyba és rombolt ott, idegfájást és bénult félelmet okozva. A jármű hirtelen, kétségbeesett roppanással megállt. Előrenyújtott nyakkal kémleltem fel. Baloldalt héteemeletes ház homlokzata vált el a tűzfaltól. Irtózatossan hosszú időnek tűnt, amint nagyobb és nagyobb szögben vált el. Tisztán láttam, hogy egy embermagasságú szobor ötven méter magasságban átrepül a szembenlévő házra. Lent, előttünk, elgömbült és kettévált a postaláda és levelek repültek szét. Katalin hozzám tapadt és görcsösen remegett.

Három órával később egy gödör szélén öten ültünk, gázálcokkal a nyakunkon, Kensington nyugati határán, dideregve. Tompa bűgös hallatszott dél felől. Előttünk, az úton, két ló feküdt elnyúlva és mereven. Katalin megfogta a kezemet és felkelt. Csakhamar ketten baktattunk az úton, kifelé. Most teljes csend volt; de a szűk tokban tisztán hallottam a magam lélegzetvételét. A teherautónak nyoma se volt. Nem tudom, hogy kerültem ide; a légnyomás elkábíthatott. Restelltem magam és mondtam valamit; aztán eszembe jutott, hogy hiszen az úgysem hallható.

Hallatlanul lassan haladtunk előre, pedig semmi fájdalmat sem éreztem és kábultságom is egyre tűnt. Egy meleg kávé boldoggá és fitté tett volna. Sokáig tartott ez az út és mögöttünk derengő szürkesség terjedt. Kertek alatt, sötét és néma házak mellett haladtunk el; Katalin egyre görnyedtebben járt és láthatóan erőlködött, hogy levegőt kapjon. Az úton végig dögölt verebek feküdtek, egy varjút is láttam. Vöröstetejű gyártelep tűnt fel jobbra; sok épület volt és mindegyiknek vörös, fém-fényű teteje volt. A sarkon egy ember állt s az eget kémlelte. Amikor láttam, hogy mozog, lekaptam a gázálcot és odasiettem hozzá.

- Jó reggelt, - mondtam - van valami újság?!

Éjjeli őr volt, lámpával és kulcscsomóval. Arca merev és sárga volt, nagy szemölccsel; és tüskés állal.

- Nálunk nem történt semmi, - felelte, nem tudom, hangosan-e; én a l i g hallottam.

- Itt lakik valahol?! - kiáltottam, amire csodálkozó pillantást vetett rám és intett, hogy kövessem.

Katalin arca megnyúlt, szemei sötétszürkének látszottak. Végimentünk egy hosszú és jeges úton, míg a telep kapujához értünk. Portásfülkeszerű szobába vezetett minket az őr és míg mi egymás mellett, padon ülve hallgattunk, - ő teát főzött.

Katalin megfordult és kibámult az ablakon. London felett rengeteg kisebb és nagyobb füstfelhő lebegett, némelyiknek tüzes volt a belseje. A szürkületben is jól látszott Whitehall, Hammersmith és Croydon pusztulása; ezer és ezer meztelen tűzfal és bedőlt tornyú templom.

Megittuk a teát. A tüskésállú öreg azt mondta:

- Egész éjszaka innen néztem ezt... nem volt okom rá, hogy körüljárjam az épületet. Ugy gondolom, hogy hajnaltájban lelőtték a spanyol gépeket. Északról igen sok angol repülő jött.

- Kissé elkéstek; - morogtam. - Két évvel ezelőtt a Post-ban megírtam, hogy a légiháború egyszerű tempó-kérdés. Győz az, akinek tempóelőnye van. Akkor is győz, ha végül lelövik.

Katalin felemelte a fejét és fáradtan mondta:

- Ugyan, Jack, hogy lehet győzelemről beszélni.

Cigarettára gyujtottam.

- Az irataink nálam vannak, - mondtam, - át kell jutnunk Franciaországba.

- Nem lesz könnyű, - mondta Katalin. - És vajjon o t t mi van?!

- Kereskedelmi hajóforgalom biztos nincs, - véltem - és ezért utána kell néznünk valamilyen alkalmatosságnak. Öregem, - fordultam az őrhöz - nincs itt valami autó, kocsis, repülőgép, vagy akármi?

- Nincs, - felelte - és ami van, ahhoz nem lehet nyúlni. A városi irodából kitelefonáltak, hogy ha bárki fosztogatni próbál, nyúljak a fegyveremhez.

Összenéztünk Katalinnal. Elképzeltem a vezérigazgatót, amint haldokolva is a fosztogatók ellen ad ki intézkedést.

- Ha volna valami jármű, megvenném! - próbálkoztam újra.

Az öreg kiegyenesedett.

- Ön megvenné, - mondta - de én nem adhatom el, ami a másé.

Igy tehát gyalog mentünk tovább. Ezer fontért se lehetett volna semmiféle járművet kapni. A legközelebbi faluban minden ember az uccán volt. Segíteni nem akartak, ellenben szédületesen sokat kérdeztek. Egy aluljárón keresztül törve, végül is az állomásépület mögé értünk. A második sín páron befutott mozdony állt, két teherkocsival.

Átszaladtunk a síneken s felugrottunk az egyik teherkocsira. Tele volt katonákkal.

Le akartak dobni, de aztán diplomáciai útlevelem segítségével elértem, hogy átvittek minket a másik kocsiba, a parancsnok elé. A parancsnok pedig Bert K. Denver volt. Egy arcizma se rebbent meg, amikor meglátott minket.

- Itt nem maradhatnak, - mondta, - de a mozdonyon eljöhetnek. Majd intézkedem. A csatornán azonban bajos lesz átjutni.

Sáppadtan bámult maga elé és gumit rágott, amikor lemásztunk a kocsiból. És Kensington, a csendes Kensington felől ismét felharsant a vészsziréna. A vonat már mozgásban volt, de nem láttunk semmit. Egyszerre csak, a déli égen felbukkant kilenc bombavető és két sorban emelkedett London fölé. A mozdonyon kegyetlen hideg volt; igen lassan haladtunk előre a havas úttesten. A mozdonyvezető félkeze a karvason pihent, a másikat szeméi elé tartotta. A légi csata tíz percig tartott. Harminc angol gép V-alakban rohanta meg a kilenc bombavetőt, oldalról. Négy gép azonnal lezuhant, kettő forogva és feketén, másik kettő mint égő fáklya. Csodálatos némajáték volt, amely alatt füstölt, búzlótt, ropogott, égett, düledezett, recsegett, pörköldött, visongott, vérzett, robbant és pusztult a világ legnagyobb városa.

A spanyol-brit háború.

Már eddigi feljegyzéseimből is kiderült nyilván, hogy módszerem egészen zsurnalisztikai jellegű. Mindenről inkább ad pontos és egységes képet, mint önmagamról. Ez azonban érthető. Nem azért dolgozom, hogy Katalinnal való menekülésem történetét közöljem az utókorral. Hiszen máris mindannyian utókor vagyunk. Amit a mozdonyvezetőtől, a belga és holland lapokból megtudtam, annak alapján egységes képet akarok adni a nagy háború első fejezetéről.

Pusztta véletlen volt, hogy feljutottunk a „Doris” nevű amerikai magán-yachtra, amelynek kapitánya régebben a haditengerészetnél szolgált. Ha nem jutunk át Belgiumba, akkor éppoly keveset tudnék a spanyol háborúról, mint a szigetlakók.

Talán igaza volt a remek tollú De Bruys-nak, aki azt írta, hogy Spanyolország eszköz volt, végső fokon Japán eszköze. De hát ez nem lényeges.

A spanyol légi és tengeri flotta három részben támadta meg Angliát. Aránylag legkevésbé eredményesnek a London ellen irányzott támadás bizonyult. Ezek a bombavetőgépek kezdetlegesen voltak felszerelve; Londont nem lehet felrobbantani; a gázokat pedig szétvitte a jeges szél. Később, a légi harc során az egész raj elpusztult. Ezzel szemben - ha a dán Politiken-nek hinni lehet - Írországból 70 százalékos pusztítást vitt végbe a másik flotta, amely egyrészt ismeretlen összetételű gázokkal, másrészt, főleg az Ír Szabadállam területén, az ottani titkos gáztartályok robbantásával óriási területeken irtotta ki az emberi és állati élet minden megnyilvánulását. Ez a légi raj, nyilván kész tervek szerint, Wales felé folytatta útját és csatlakozást keresett a skót partok felé közeledő harmincegy tengeri egységgel. Erre azonban nem került sor. Munició-hiány folytán Hilmar mellett kényszerleszállást hajtottak végre és tehetetlené válva, lemészárolták őket. A dreadnoughtok tönkretették ugyan az északnyugati partvidéket, de a nyílt tengerre nem tudtak kifutni, mert sarkukban volt az angol tengeralattjárólánc.

Nem volt már idő arra, hogy ilyen részletek érdekeljenek bennünket. A lényeg az, hogy a spanyol haderő Angliában, az angol haderő pedig Spanyolországban őrző harcokat vívott, anélkül, hogy központilag irányíthatók volna. Reménytelen helyi győzelmeket aratott minden légi és tengeri erő-csoport; mert pusztítani könnyű volt, de a pusztításnak semmi anyagi eredménye nem lehetett. Elfoglalni valamely területet - ez a fogalom hiányzott az új háborúból. Csak elpusztítani lehetett. S a támadó erők rendszerint maguk is elpusztultak. Ezért volt ennek a hadjáratnak őrző jellege. Angolok az ibér félszigeten pusztítottak és pusztultak - és viszont. A sajtón keresztül állati félelem és egyben állati vadság szállta meg a szíveket. Napokon belül elmosódott a támadó és védekező háború fogalma. A keleti államokban félelmetes csönd volt, három napig. A negyediken tizenhét spanyol ezred tört be Franciaországba és borzalmas erővel indultak meg a hadműveletek Német- és Oroszország között a Balti-tengeren és a közbeeső kis államok területén.

Senki se hitte az utolsó pillanatig, hogy még is bekövetkezik az, amitől évtizedek óta rettegett a kontinens. De nem volt idő feleszmélni. Svájc két részre szakadt; a nyugati, önálló rész, Genf köré kristályosodva, kétségbeesve küzdött semlegességéért. Ezen a földdarabon kívül egész Európa lángbaborult, az Uraltól Le Havreig.

Eleinte sokat, később semmit se tudtunk arról, ami nem a mi közelünkben folyt le. A sajtó, rádió, posta rendszertelenné vált, hamisított hírszolgálatok olyan mértékben szűntek meg teljesen, amint a városok hadszínterekké váltak. Az emberek erdőkbe, dülőútakra és hegyek közé

menekültek. Rendszeres harcászatról szó sem volt már az első hét végén; vaktában csaptak le egymásra a harci erők s a reguláris katonaságnak sokhelyütt fogalma sem volt arról, ki ellen harcol.

Belgiumból való menekülésünk idején Európában nagyjából minden harci eszköz használatban volt már. A nyolcadik napon a kontinens minden hadvezetője tisztában volt vele, hogy ezeket a harci eszközöket szigetelnie kellene, de aligha lehet. Bacillusbombák - az első napokban igen népszerű fegyvernem - kolerát, pestist, tífuszt terjesztettek mindenfelé, olyan mértékben, hogy a járványokat megállítani nem lehetett, - azok visszafelé is terjedtek a rendszertelenül menekülő polgári lakosság jóvoltából. Époly kevésbé számítottak az elmúlt évek szaktudásai arra, hogy a kibocsátott gázmezők teljesen légáramlatok befolyása alá fognak kerülni. Az ellenszél igen gyakran pusztította el azt a hadtestet, amely tizenöt kilométerre lőtte ki gázbombáit. Az orkánszél tíz perc alatt visszahozta a gázt. A Földközi tengeren megsemmisítő vereséget szenvedett az angol flotta, amely a világtörténelem legerősebb hadereje volt. Az olasz cirkálók ellenben 11 napig hiába kerestek gázmentes kikötőt, ahova befuthattak volna. A kontinentális háború a céltalan győzelmek sorozatát kezdte produkálni.

A bacillus- és gázháború mellett teljesen elvesztették a jelentőségüket a löfegyverek. Játékszernek tűntek azzal a néhányszor tízezer emberrel, akit többnapos állóharcban el tudtak pusztítani. Minden stratégia felborult így; a nagyvárosok a hetedik naptól kezdve saját hadseregeik ellen védekeztek; mert a megfogyatkozott biztonság, rend és higiénikus készség mellett egyre reménytelenebbé vált az a szigetelés, amelyről fentebb beszéltem. A gáz és a bacillus nem ismert szövetségest és ellenséget. A működésben maradt kontinentális sajtó általános megállapításai szerint az első két napon Európa lakosságának egyharmada pusztult el fertőzésben, vagy gázmérgezés miatt.

*

A használatos gáztípusoknak bárom nagy válfaja volt. Küzdelmes menekülésünk alatt hallo-másból és a gyakorlatban is megismerhettünk néhányat. Láttunk holttesteket, amelyekről lerágta a húst a gáz; ami ellen nem használt az álarc. Volt olyan, amely öt centiméter magasságban lepte el a földet, de aki belelépett, annak pillanatok alatt végigmarta a húsát. Jártunk olyan kisvárosokban, ahol az uccákon temetetlen halottak tömege feküdt, - akik azonban a légítámadás idején magasabb helyen tartózkodtak, azoknak semmi baja se történt.

A gyakoribb gáznem fulladást okozott; ez könnyebben terjedt, de hamarabb is oszlott szét. Beszéltek egy gázzal, amely hányást és bélgörcsöket okozott; nyolc-tízórás haldoklás után végzett csak a szervezettel. Csodálatosképpen mindenütt arról panaszkodtak, hogy kevés a gázálarc és legtöbbször nem bíztak benne az emberek, mert hallották, hogy nem vált be. Egyetlen hét alatt is rengeteg új gázt gyártottak a hadimérnökök. Minden gyár- és ipartelep a háború céljaira dolgozott s a hadikémia fantasztikus erőfeszítéseket tett; főleg a hegyekben elrejtett telepeken: miután a hadszíntér óráról órára változott.

Tiszta levegőt is csak a hegyekben s a nagy vizek mentén találhatott az ember. A városok uccáin dögvészes bűz hömpölygött. Rablócsordák fosztogatták a falvakat. Éhinség mindenfelé.

A svájci határ mellett két hétig ültünk egy gázbiztos pincében. Gazdag francia családnál voltunk vacsorán, amikor a sziréna légítámadást jelzett.

A betonpincében két hétig elég élelem volt felhalmozva. A németek azonban újfajta gázzal kísérleteztek, amely akár hónapokig is változatlan rétegben marad s a legnagyobb vihar képes csak szétfújni. Már pedig szélcsendes hideg volt. A vendéglátó család a házaspárból s két fiatal lányból áll. A két hét teljesen felőrölte idegeiket. Az asszony hisztérikus görcsöket

kapott naponta kétszer és trágárságokat ordított. Nyolc nap után a velük levő két selyempincsi közül kiengedték az egyiket. Nem jött vissza. A tizennegyedik napon már nem volt mit ennünk. A levegőpótló berendezés is hiányosan működött. Kiengedtük a másik kutyát is, amely negyedóra múltán visszajött. Így menekültünk meg.

Január 17-én értünk Genf határába. Négy napos vesztegzár alá vettek. Alapos fertőtlenítés után bejöttünk a városba, amely olyan volt, mint Velence a karnevál idején. Senki se volt már egészen beszámítható. Menekülésünk borzalmas fáradalmi és izgalmai engem még jobban megviseltek, mint Katalint. Egyetlen lap jelent meg a városban: a népszövetség hivatalos lapja, amelyben még a szerkesztő neve is hazugság volt. Csak a rádiókészülék útján lehetett egyet-mást megtudni azokról a városokról, amelyekből még volt leadás.

Genfben rengeteg élelmiszer volt felhalmozva, de természetesen csak utalvánnyal lehetett kapni. A város lakói állandó, szordinós pánikban éltek. Minden elképzelhető nemzetiségű és fajú ember képviselve volt itt; körülbelül nyolcszor annyi ember szorult össze Genfben, mint amennyi rendes körülmények között belefért. A járványok mindenfelé felütötték fejüket, de hatalmas orvosi készültség igyekezett elfojtani őket. Az ipartelepek beszüntették működésüket és kórházakká alakultak; csak a konzervgyárak voltak üzemben még. Itt béke volt, de ez a béke dögszagú, fásult, rémítő és hazug, ezt érezte az ember. A város felett fehéren szikrázott a hegycsúcs és hűvösen szemlélte a bábeli nyüzsgést. Oldalán, mint fehér mutatóujj, meredt égnek a bencés-kolostor. Tudtuk, ha megennyhül az idő, napokon belül megrohadunk egymás hátán, mint egy doboz rossz szardínia.

Azonban hideg volt és más tisztát és biztatót nem láttunk a Földön többé, mint a hideget.

NEGYEDIK RÉSZ

A HÁBORU.

„Mert a test gyakorlásának kevés haszna van; de a kegyesség mindenre hasznos, meglévén benne a jelenvaló és a jövő életnek ígérete.”

Pál I. lev. Timótheushoz 4, 8.

A felelősség kérdése.

A Zürich-Burgdorf-Born-Thun-Leuk-Vevey vonaltól nyugatra eső semleges területen belül se munkás-, se parasztlázadástól nem kellett tartani. Minden nyomorúság szebb volt, mint a kívülről érkező hírek. Genf felett kivilágított termekben folyt a munka: a Népszövetség Tizenhetes Bizottsága ülésezett. A német és francia haderő Zug és Schwyz között összpontosult s a németek a Zürichi tóval a hátukban, szörnyű ütközetet vívtak az előrejutásért. Ez a két hadtest volt a maradék. Észak-Oroszország hamu és üszök volt, Sziléziából annyi hír se jött, mint egy temetőből. A Tizenhetes Bizottságnak el kellett dönteni: ölhetett kézzel várja-e a betörést, avagy csapatokat toboroz a Népszövetség székvárosának védelmére?! Határozathozatalra azonban nem került a sor, mert az ülésen a háborús felelősség kérdését vitatták meg. Meddő vita volt. Pomery elnök véleménye szerint nyilvánvaló, hogy Európát az államok gyarmati érdekeltsége sodorta háborúba. Európa túlságosan kis fej volt, óriási testtel.

A valóság azonban az, hogy a Citébeli kalapkereskedő véleménye ugyanannyi gyakorlati jelentőséggel bírt ma már, mint a Tizenhetes Bizottság elnökéé. Jellemző erre az ülésre, hogy a Palotában és környékén egyetlen újságíró se láttam. A hírszolgálat megszűnt. Az érdeklődés megszűnt. A reggeli melletti újságolvasás megszűnt. A reggeli is megszűnt.

Egy szűk kis szállodai szobában laktunk Katalinnal ketten. Voltak szobák, amelyekben kilenc-tagú család élt. Freiburgból, Lausanneból, Bielből jöttek emberek, hogy részt vegyenek a Genfi Tolongásban, amelynek az adott körülmények közt csábító híre volt. Mindenki félt egyedül lenni. Senki se hitte, hogy néhány százezer embert elpusztíthasson bármilyen földi hatalom. A genfi uccákon se éjjel, se nappal nem lehetett sietni, olyan nagy volt a tolongás. De miért is sietett volna bárki?! Köröskörül a pokol lángolt. Annecy a szemünk előtt égett porrá. A polgárok ezrével örültek meg; a Semlegesség már csak fogalom volt s milyen f o g a l o m állíthatja meg őrjöngő gépek és elgépesedett emberek rohamát?! Mindenki egérfogóban érezte magát itt, de bár köröskörül nyitva voltak az ajtók, senki se menekült. Százhuszezer fiatal nő élt Genfben és csaknem mindegyiket meg lehetett kapni. Aki pénzt akart, csak kérnie kellett: fantasztikus üzletkötésekről és szélhámosokról hallottunk naponta. Saint-Gervaisben hihetetlen olcsón, csaknem ingyen keltek el bérházak és gyártelepek. Merril Kristóf például, aki Lausanneból érkezett, 24 óra alatt háromezer frank-ért tökéletesen felszerelt egy üzemet, amelyben gépkocsikat állíthatott volna elő, ha akart volna.

Merril Kristóf Katalin apja volt. Felkeresett minket a szállóban és homlokon csókolta a lányát. Fiatalos külsejű, magas és szikár ember volt, nyírott bajusszal és szürke szemekkel, amelyek alig különböztek Katalin szemeitől.

- Bernben egész nap hallják az ágyúdörgést - mesélte. - Basel lakossága teljesen elpusztult. Tele dobálták a franciák gázlővegekkel. Nagyon kevés embernek volt használható gázálarca s azok is éhenhaltak, vagy megőrültek benne. Csudálatos eszközök! - mondta elmerengve.

Végignézett rajtunk.

- Ha baj lesz, keressetek fel telepemen, - mondta.

Nem hagyott mély benyomást bennem, amikor elment.

Néhány nap múlva azonban ismét találkoztunk Da Liani apát városi lakásán. Katalin és én a templomból mentünk oda. Ugyanis feleségül vettem Katalint. Az apátnál vacsoráztunk és Merril Kristóf is eljött, főleg azért, mert iskolatársa volt az apát.

- Nevetségesnek találom, hogy emberek ilyenkor házasodjanak - mondta Merril és kihívóan nézett a papra, aki nevetett.

- Nézd, öregem, a Formáknak éppen az Idő ad tartalmat. Nagyon komoly dolognak tartom, hogy emberek i l y e n k o r házasodnak. Nehéz ma reménykedni, de az ilyesmi reményt k e l l, hogy nyújtson. Bevallom, én, mint ember, tulajdonképpen nem örülök annak, hogy a kápolnában ember ember hátán tolong. Azt mondom magamban: most jöttök, amikor baj van?! Mért nem jöttetek akkor, amikor nem volt szükségetek Istenre, - vagy legalább is azt hittétek, hogy nincsen szükségetek rá?! De Jézus, akinek méltatlan szolgája vagyok, azt parancsolja nekem, hogy örüljek a megtérőknek és nyújtsak vigaszt a megfélemlítetteknek. Ez a két fiatal ember is jól meg volt a házasság szentsége nélkül...

Felemeltem a jobbkezemet.

- Mi nem félelemből jöttünk, - mondtam. - Túl vagyunk már a félelmen és ha féltünk, akkor egymást féltettük. De Katalinnak gyereke lesz.

- Ó - csóválta a fejét Merril Kristóf - és ha gyerekkel a testében pusztul el, mit számít az, hogy törvényes volt-e?!

- Nem törvényes - mondta a pap csöndesen - csak megszenteltem.

- Te megszentelted - nevetett Merril Kristóf, - én azonban meg fogom menteni.

Rábámultunk és Merril hangtalanul nevetett.

- Olyan járművet konstruáltam - mondta - amellyel a kontinens minden részére eljutunk. Hét ember fér el benne s egy hónapra való élelem. Óránkint hetven kilométeres sebességre képes. Gránát-, lövedék- és gázbiztos, pedig két darab, három méter széles ablaka van. Merril-féle üvegből, öregem! Nem veszek bele minden állatból kettőt, mert akkor két diplomatát is vállalnom kellene. Tetszik nekem a gondolat, hogy e n g e m nem lehet elpusztítani... Én, az unokaöcsém, két nő, Katalin és a férje, az hat. A hetedik hely a tied lehet páter.

- Az enyém nem, - mondta Da Liani - az én helyem itt van.

- Kinek akarsz prédikálni, ha a híveid felfordultak?!

- Akkor én is „felfordultam”.

- De mi értelme van?! Mentsük, ami menthető.

- Csak a lélek menthető - mondta Da Liani - a test menthetetlen.

- Öregem, amikor a vacsoravendéged vagyok, akkor hagyd ezeket a kenetteljes dolgokat. Én nem tréfálok. Ezért jöttem Genfbe. Tudtam, hogy Brunó öcsém és Katalin itt vannak. És tudtam, hogy itt vagy. Megpróbálunk átjutni Konstantinápolyba és onnan valahová a fenébe. És az ablakon át közben megnézzük azt az Európát, amelyről Diderot és Erasmus álmodott. Csinos kirándulás lesz.

Katalin tágranyílt szemmel bámult az apjára.

- Érdekes, - mondta, - hogy megváltoztam.

- Te?

- Én. Felébredt bennem az életösztön. Nem furcsa?! Igaz, hogy ifjabb Jack Millardnak hívják az életösztönömet.

- Csak, ha törvényes, - mondta Merril és szódás whiskyt kevert.

Az apátnak óriási könyvtára volt. Egy nagy terem három fala a mennyezetig csupa könyv. Itt fogyasztottuk el a feketét.

- Holnapután eljövök érted - mondta Merril, - te pap. Addig majd meggondolod magad. Te nem tudod, milyen ronda a gáz. Itt már nincs rád szükség.

Da Liani mosolygott.

- Ti pedig költözzetek hozzám - folytatta Merril, - telepen van hely elég. Brunó is nálam van.

Katalint magával is vitte, én pedig elindultam a városba, hogy híreket halljak.

Ebben a külső uccában kevesen jártak. A kavargó hóesésben bizonytalan léptek hallatszottak. A bencés-templom felől óraütések. De minden tompa volt és távoli.

Beljebb egyre több és több ember ácsorgott a sarkokon és sietett a keresztezéseknél. Behavazott rendőr állt egy középület előtt s valamit ivott egy kulacsból. Minden ház a padlásig ki-világítva; mindegyikből zene és lármá szivárgott ki. Elegáns, fiatal nő felsikoltott, mert hátulról megmarkolták, azután nevetni kezdett. Zenés kávéházból kirepült valaki, feltápáskodott és visszament. A Palace Kino-ban a „Bámulatos öregasszony” című operettet játszották tizedik hete. A Lac Léman felől jeges szél fújt. Autók suhantak el mellettem. Az amerikai követség előtt mentem el. Az egész első emelet világos volt. Becsöngettem a kapun.

- Estély van, - mondta a portás. - Felmentem a lépcsőn. A követ sápadt volt és dülöngélt. Arckifejezése új és idegenszerű.

- Hát itt rekedtünk, Millard, - mondta. - Jöjjön, jöjjön. Mit iszik?!

Karonfogott s becipelt a lakásába. Nagy társaság volt itt; meglehetősen zilált állapotban. Divatról és egészségügyi kérdésekről folyt a szó. Feketét kértem. A nehéz selyem függönyök mögött párok tűntek el időnkint. Alig ismertem valakit. Cigaretára gyujtva szemlélődtem. Igen sok szép és fiatal nő volt jelen. De minden tekintet tétova, bántóan mohó és lázasan kétségbeesett volt. A követ nem jól érezte magát és visszavonult. Ettől kezdve minden gátlás megszűnt. Az egyik teremben háromtagú jazz-band játszott. Három csinos, fiatal fiú. A jelenlevő hölgyek mind diplomaták feleségei és lányai voltak, de ezt csak én tudtam; ők maguk már aligha.

Sötétség.

Három lakáj hideg sülteket hordott körül. Az arcokra nézve látni lehetett, hogy nagyjából miről folyhat a beszélgetés. Egy ismeretlen úr kozák dalokat énekelt, valaki pezsgőt öntött a falra és zokogott. Három fiatal hölgy ült a zongora előtt s a zenészekre bámult. A volt litván sajtó-attasé a feleségét kereste, kitartóan járva teremről teremre. Itt volt a kecskeszakállas francia vicekonzul, Mr. Antoine-Dupassy, akinek családja elpusztult Basel bombázásánál. Teljesen részeg volt és telefirkált egy darab selyemtapétát. Rövid és szaggatott beszélgetések során különböző urakkal ismerkedtem meg, akik különböző vidékekről menekültek Genfbe. Mindnek ugyanolyan réveteg tekintete volt s remegő kezei. Ez nem a sok haláltól van, gondoltam, amit e hetekben láttak; mert a halál nem sokszorozható. Ez a reménytelenség tekintete s a remegés nem félelmet jelez, hanem annak a biztonságnak a hiányát, amit a jövőre függesztett belső tekintet biztosít. Mi itt mindnyájan tudtuk, hogy nincs jövő; s ha életben maradunk, akkor sincs jövő, mert hiába történik már bármi, ha e z e k megtörténhettek. És mégis, a vég váratlanul következett be. Sötét lett. Tehát a legteátrálisabb alakban következett be, - olcsó dolog volt, prózai eredetű. Vagy légitámadást jelentett, vagy merényletet a villanycentrálé ellen.

Sötétség támadt. Egy másodpercig azt hihettük mindannyian, hogy a teremben van sötét, amelyben tartózkodunk. Ez se volt könnyű és rövidnek tűnő másodperc.

Aztán vad rohanás kezdődött. Senki se tudott tájékozódni e széles és idegen alakzatú termekben. És akkor következett a második lélektani másodperc: Amikor megértettük - szinte úgy írtam: láttuk - hogy minden teremben sötét van.

Ez se tartott soká. Voltak, akik ablakba ütköztek; én is. Kibámultam az ablakon és láttam, hogy nem látok semmit. Az egész város sötét volt, s számunkra a város: az egész világ.

Se lent, se fönt, se jobbra, se balra egyetlen fénypont.

- Légitámadás - suttogetta valaki a hátam mögött. Megfordultam s egy puha testbe ütdtem, amelyen selyem suhogott. Szorosan átkarolta a nyakamat. Kiszakítottam magam és rohantam... eszembe jutott a nagy, sötét város, amelyben talán sose találom meg már Katalint...

A következő pillanatban térdemet belevágtam valamibe. Felszisszentem. Tovább siettem, botladozva, magam elé terjesztett karokkal. Valaki felhördült mellettem. Férfihang volt.

- Valami baj van? - kérdeztem. Felelet helyett női kéz simította végig az arcomat; kicsi puha és illatos volt. Lihegést hallottam.

- Nem volna jobb, ha a kijáratot keresnék? - kérdeztem és a nő közvetlen közelből, suttogetta felelt: - Nem, nem volna jobb! - Kinyujtottam a kezemet és forró, meztelen húst értem. A nő hátrahajolt és a számat kereste a szuroksötétben, - miközben egy másik férfié volt.

Míg a hűvösebb légáramlatból következtetve, kijutottam a belső szobákból: a zörejek, hangok és sóhajok szerint sok hasonló aktus mellett mehettam el. De aztán beleütköztem egy férfibe, aki térdelt és hangosan jajgatott. Már minden elővigyázatról megfeledkezve, rohantam tovább; elestem és felkeltem, térdem és a jobbkarom sajgott, amíg végül a kapualjba értem, amely nyitva volt, - jeges szél fújt be rajta. A piszkos, uccai hó semmit se világított, ha volt is. Dermesztő hideg és dermesztő sötétség volt mindenfelé. Amint tovább botorkáltam, a magasból láthatatlan emberek kiáltoztak segítségért, vagy választ remélve. De senki se tudta, mi történt. Megállva füleltem: de az égbolt felől is csak tompa csend ereszkedett. Akinek volt gyertyája, vagy egyéb világítóeszköze, az se merte meggyújtani.

Behúnytam a szemem, hogy gondolatban megtaláljam az utat a jobbparti városrész felé. Azután ismét kinyitottam a szemeimet, mert rájöttem, nincs semmi értelme ebben a pokoli sötétben behúyni őket. Elindultam, legjobb tudásom szerint, északkeletnek.

Az uccák tele voltak töprengő, káromkodó, jajgató és könyörgő hangokkal. Senki se tudott semmit. A Népszövetség városában nem volt szervezett védelem s most, az első dermedtség után, kitört a pánik. Ordítás hallatszott, amelyre ordítás felelt. Valahonnan, nagy tömeg rohant valamerre. Dobogtak, tapostak, sikoltoztak és szidalmazták egymást. Aztán megtorpantak; maguk se tudták, miért.

Legalább egy óra telt el, amíg eljutottam a bencés-templomig. Csak akkor ismertem rá, amikor a kapujában álltam. Világosság szűrődött ki; két koldus ült a küszöbön; világtalan szemükkel kémleltek a lépések irányába. Beléptem.

Végtelen csöndesség fogadott. Nyolc szál gyertya égett a virágos, terítővel letakart oltáron. Kevesen voltak hívek; kevesebben, mint a multkor. Egy kopottas ruhájú anya hét kis gyermeke előtt térdelt. A padokban öregasszonyok imádkoztak zümmögve.

A padok mögött nagyobb csoport férfi állt. Az egyik megreszelte a torkát s elindult az oltár felé, nehéz léptekkel. Egyenkint leemelte a nehéz gyertyatartókat s hátraadogatta társainak, akik követték az oltárlépcsőig. Még láttam, hogy a szentségtartó után nyúl s okkor elfújták az utolsó lángot és sötét lett itt is, mint odakint. Lábdobogás hallatszott. Találomra közénk ugrottam. Valaki fejbevágott.

*

Nem tudom, mennyi idő telt el, amíg a kőpadlón feküdtem. Feltápáskodtam a sötétben s gondolkozni igyekeztem, de nem sikerült. Zúgó fejjel, sajgó halántékkal bámultam magam elé, bal tenyeremre támaszkodva, amibe szinte bele-hasított a kő hidege. Valaki lehajolt hozzám és felemelt.

- Mi történt? - kérdezte egy hang.

- Nem tudom, - suttogtam. Megismertem Da Liani hangját.

- Azt hiszem, felrobbantották a centrálét - mondta - és fosztogatnak és öldökölnek, de ez is elmúlik reggelre. Várjuk meg a világosságot és akkor segítsünk, ahol lehet.

Kint csattanás hallatszott, amit rögtön mégegy követett. Ismertem már ezt! Katalinra gondoltam és lehorgasztottam a fejemet.

- Gondoljunk vétkeinkre - hallottam Da Liani hangját távolabbról - és Istenre, aki velünk van akkor is, amikor mi nem vagyunk vele.

Térdreroskadtam. És hallottam számtalan térd koppanását. S az oltáron derengeni kezdett a gyertyák fénye. S ott állt a szentségtartó és előtte térdeltek a fosztogatók. Csak néhány ember volt; gaznak is jelentéktelen. De mégis ott térdeltek, lecsüngő fejjel és ez akkor olyan volt, mint egy csoda. Kint csattogtak a szerterepülő kövek s az apokaliptikus bűgös erősbödött a fejünk felett. Robbant és sivített és dörgött minden köröskörül és mint egy római katakombában, csendesén énekelt néhányszor tíz ember, amikor a templom déli fala megingott. Húsz méter hosszú repedés támadt rajta, amely felül elveszett a félhomályban. A gyertyák fénye remegve kúszott feljebb és feljebb, amint a fal végtelen lassúsággal befelé kezdett dőlni. Kődarabok röppentek és borzalmas dörgés töltötte be a hajót. Azután összeomlott minden.

Reggel volt, amikor kimásztam a kövek alól. Felegyenesedtem és magasabb voltam, mint mindaz, ami a templomból megmaradt. Jeges szél fűjt, ami undorító gázszagot hozott. Köröskörül minden romokban hevert. Balkaromat nem éreztem; de ránézve, megállapíthattam, hogy néhány helyen eltörhetett, Megfordultam s kihúztam lábamat a törmelékből. A Népszövetségi Palotából a homlokfala állt még; mindenfelé füstoszlopok emelkedtek a szürke égbolt felé.

Valamivel lejjebb, ott, ahol az ucca lehetett, egy farkaskutya állt, gázmaszkkal a fején, amelytől sehogy se tudott megszabadulni. Elindultam felé, de rohanni kezdett s a sarkon leült egy hulla mellé, amelynek nem volt feje. A Torre-Áruház teljesen épen maradt s hideg ablak-szemekkel bámult a jeges szürkületbe.

Két katona közeledett, hordággal. Nem akartam hinni a szemeimnek. Ismeretlen egyenruhát viseltek. Jobbkezemet felemeltem és kiáltozni akartam, de nem jött hang a torkomon. Vagy, lehet, hogy kiáltoztam is, csak nem hallottam meg. Télikabátom rongyokban lógott rólam. Csupa malter és vér volt.

A katonák megálltak előttem. Levegőért kapkodtam. Végre angolul, franciául és németül szóltam hozzájuk. A magasabbik németül felelt.

Megtudtam, hogy lengyelek. Fogalmuk sincs róla, milyen hadvezetőség alatt szolgáltak az utolsó héten. A parancsnokuk olasz volt. Varsó elpusztult, rommá lőtték az oroszok. Róma sincs már. Bécsben volt az utolsó haditanács, Manhaugh tábornagy elnökletével. Nem volt kit megtámadni, de nem volt hova visszavonulni sem. Mindenki menjen haza, - mondták. Huszonkét lengyel bombavető azonban Genf felé indult, hogy felrobbantsák a Népszövetség pokolfélszékét. Most legalább valami értelme volt az egésznek, - mondta a katona.

- És mi lesz most? - kérdeztem, a vállára támasztva jobbkezemet.

Vállat vont.

- Most várunk - felelte - amíg minden gáz és betegség eltisztul a hidegben. És akkor hazamegyünk. Feküdjön ide, öregem, mert sietnünk kell.

- Hova megyünk? - kérdeztem.

- A kötözőhelyre, - felelt.

- Merre van az?

Megmagyarázta s én tovább-küldtem őket, elindultam gyalog a tóparti tábor felé. Szédülő fejjel baktatva, furcsa dolgokat láttam, mondhatom. A Népszövetségi Palota előtt frakkos urak lógtak a fákon. Az első közöttük Henry Ksiaplev volt. Mellén a Becsületrend s egy tábla:

„K e d v e n c ü n k n e k - a g e n f i p o l g á r o k !”

Errefelé még erős gázszag volt. Autók álltak mindenfelé, halott vezetőkkel a volánnál. Egy pillanatig olyan gyöngeség fogott el, hogy nem tudtam tovább menni. Leültem egy ilyen autó lépcsőjére. A vezető üveges szemekkel, fagyosan vigyorogva bámult rám, a betört ablakon át.

Átviharzott rajtam, mindaz, ami az elmúlt hetekben történt s amit egyszerre époly kevésbé lehet elmondani, mint ahogy emlékezni is csak részletekben lehet rá. A kolerában kihalt falvak, örvongő katonák, megfagyott és megfulladt tömegek. Tömegsírok, temetetlen halottak; egyetlen ember se, aki tudná, miért!!! Jó, egyetlen embert megölni éppolyan borzalmas bűn, mint százmilliót. De legalább ne mondd, - könyörögtem magamnak, hogy kisebb bűn. Embervér-tócsákban sersistő és dübörgő tankok. Feldúlt otthonok; a férj, fiú és apa távol van. A férj, fiú és apa, más otthonokat dül fel azalatt.

Az első héten: tárgyalások, demarsok, jegyzékváltás, követ-visszahívás, cenzura, áremelkedés, harctéri jelentések, légitámadások; győzelmek. Örömmel és büszkeséggel jelentjük, hogy sikerült elfoglalnunk az ellenség fővárosát, miután előzőleg rommá lőttük s a lakosság 90 százalékát mérgesgázokkal elpusztítottuk! - Örömmel jelentjük, hogy míg az ellenség elpusztította fővárosunkat, mi elpusztítottuk az ellenség fővárosát. Betörés, diadal, ötvenezer fogoly, 452.000 sebesült, megszámlálhatatlan halott. Tifusz, tetű, fejlövés, kolera meszesgödör. Csapataink feltartóztathatatlanul haladnak előre az ellenséges állások felé, mialatt az ellenséges csapatok erőszakot követnek el otthonmaradt és életbenmaradt menyasszonyainkon. Ez volt az első hét. Vereség és diadal, demars és ultimátum, támadás és védelem; harci dal és gyors gyász.

A második héten telefonzavarok, éhinség, gáz, helyenkint zavargások. Nincs municiópótlás, nincs központ, nincs egységes irányítás; kezd képtessé válni a cél, a kimenetel; kezdenek érthetlenné válni a parancsok; és ha érthetők, akkor végrehajthatatlanok és ha végrehajthatók, akkor nincs, aki végrehajtsa őket. A német légiflotta leszállásra kényszerül Volhyniában és ellenállásra nem találván, éhenhal.

A harmadik héten már csak kisebb helyi csetepaték, Velence, Bari, Zürich és Köln pusztulása; már csak a menekülők rombolnak, a védekezők támadnak; a feloszló hullák terjesztik a halált. Genfben vigalom, bolondokháza és járvány. Görögország megmaradt lakosságát is teljesen kipusztította a pestis. Ujfajta pestis, kitenyésztett bacillusokkal. Az orvostudomány diadala! Milliós és milliós temetetlen halott bámul a csillagos égre, vigyorogva, vagy komoran, aszerint, hogy milyen természetű. Forog velem az autó de azért látom, a Népszövetségi Palota homlokfalát, amelyet lassan ingat a szél és látom mögötte a havas pusztán tántorgó családot, amelynek meg kell fagynia, mert nem mer emberlakta vidékhez közelíteni. És látom a Fenevadat, Amelynek Hét Szarva van. És hallok a romantikus dalt a kis kadétról és látom az ujjongó tömeget, amely egy hét múlva már átkozódó tömeg. Érzem a hullabűzt és érzem a gázszagot és hallok a házfalak recsegését és roppanását, az elgörbülő villanyoszlopot is látom és a levél-szekrényt, amely kettérepedve, kiokádja a leveleket. És látom az égő padlást és gázmaszkos kutyát és a lángszórót, amely végigsöpör a temetőn. Látom elhamvadni a giccset és a remekművet s látom, hogy egyforma hamú lesz, mint minden, amit az ember, ez a gyilkos, ostoba állat teremtett s mint ő maga is. Hallom a gőgös elutasítást s a nyivákoló jajveszékelést, - és tudom, hogy középút nincs, mert az ember nem képes másra, mint ütni, vagy jajgatni, amiért ütik. Tudom, hogy az Európai Háború kevés olyan embert veszejtett el, akiért kár volt és tudom, hogy ilyen lesz majd az Amerikai és Ázsiai és Afrikai Háború is egyszer. Tudom, hogy évszázadok múlnak el, csak az Ostobaság és Gonoszság nem múlik el soha. Tudom, hogy magam is silány vagyok és közönyös voltam és nem érdelek kegyelmet Attól, aki kegyelmet osztogat. Én nem osztogatnék kegyelmet az Ő helyében! Én nem bocsájtanék meg senkinek, az Ő helyében!! Én nem fogadnám szeretettel a megtérő bűnöst, még önmagam se, aki talán megtért bűnös voltam! Én nem bocsájtanék meg az ellenem vétetteknek, én nem bocsátanám meg magamnak soha, hogy embert teremtettem, embert, aki rohadtabb, mint az állat, mert öl, holott tudja hogy öl! Az Ur Jézus ne irgalmazzon nekem, aki gyűlölöm, gyűlölöm, gyűlölöm az embert és gyűlölöm magamat, mert ember vagyok!!!

Meleg lehellet éri az arcomat.

Felnézek. A lengyel katona. A hordágyon vérző hasú asszony fekszik.

- Az autóban erős még a gázszag - mondja a katona. - Csak kapaszkodjék belém, barátom.

- Ne érjen hozzám! - kiáltottam s a szememből könny buggyant elő. Ha Katalin életben maradt, talán sohase bírom ki majd a közelségét többé. Egyenesen akartam állni, de előredőltem.

ÖTÖDIK RÉSZ

A BÉKE

Quimpolle Manor.

Lord Quimpolle a háború után két hónappal, érelmeszesedés következtében elhalálozott. Fia örökölte a rangot, címet és Quimpolle Manort, a háromszáz holdas essexi birtokot, 70 szobás kastéllyal.

A jelenlegi Lord Quimpolle statisztikus, felesége orvosnő. A Manorból üdülőhely lett, válogatott közönség látogatja, heti két fontsterling a lakás és panzió.

Természetes, hogy alig várom, visszahajózhassunk Amerikába. Feleségem azonban szeptember 1-én egészséges fiúgyermeknek adott életet, aki a keresztségben Bonaventura és Jack neveket kapta. Jelenleg Quimpolle Manorban várjuk, hogy feleségem - aki nem „bíri a kórházzsagot” - testben és lélekben megerősödjék a tengeri útra.

A Manor életében is megnyilvánul az a tendencia, amely az utóbbi - a háborúutáni - Európa életmódjára olyan jellemző. Általános menekülés a technika vívmányai, a gépies kényelem és egyszerűség elől. A gazdag emberek hatpár kerekű, lehetőleg hattyú-alakzatú hintókon járnak. Az újonnan épült házak alacsonyok és tele vannak szeszélyes vonalakkal és virágdíszekkel. Európa megritkult lakossága tizenegy államban állította vissza a királyságot. Szabadtéri színpadokon füzértáncokat mutatnak be társaságbeli hölgyek, jótékonycéllra. Itt, a Manorban, legtöbbször az istállókból hozzuk fel magunknak a frissen fejt tejet. Rádiókészülék nincs; pávák vannak.

A vendégek közt három királyi herceg van; kettő iparművész, egynek idegsokkjá van. Az ezüst ősz csendesén úszik a dombos tájon. Sir Arthur Quimpolle a Második Európai Háború eredményeit gyűjti össze; statisztikai kimutatást készít az Állami Könyvtár megbízásából. Különösen érdekesek a gazdasági megállapításai, arra vonatkozólag, hogy a lakosság megritkulása nem gazdasági fellendülést, hanem általános elszegényedést hozott. Már Norman Angell - aki számomra mindig elsőszámú tekintély marad e téren, amint a múltó idő egyre jobban igazolja őt - azt mondta: „Aki úgy képzei, hogy valamely állam mindig eladható, anélkül, hogy venne, az feltalálta a gazdasági perpetuum mobilet.” Lord Quimpolle szerint nem a gyarmatok elvesztése okozza az életstandard lecsökkenését Angliában és a kontinensen. „Ha csupán házakat veszítettünk volna a háborúban” írja igen szellemesen „akkor megindulna az építkezés és volna pénz. De mi embereket veszítettünk és a rommá lőtt házak felépítésére nincsen szükség. Pénzre sincs szükség és amire nincs szükség, az nincs is, természetesen.”

Az essexi csöndes napok nagyrészt együtt töltöttük. Elmondtam neki, hogyan menekültünk meg a belga frontról, hogyan jutottunk keresztül a svájci völgyeken és hogyan éltük át Genf bombázását. Akkor éjjel a lakosság egy része fellázadt. Rengeteg diplomatát és újságírókat lőttek agyon, vagy akasztottak fel, közvetlenül a légítámadás előtt. És csak napok múltán találtam meg feleségemet, aki a gázmentes autóban menekült át a határon, miután apja kényszerítette erre, Istennek hála.

És megtudtam Quimpollettól, hogy a nagy háború konkrét eredményei a következők:

Európa 475 millió háborúelőtti lakosságából megmaradt 307.5 millió.

A veszteség 71%-a a nagyvárosok lakóiból adódik. A többi járványok, frontharcok és helyi forradalmak áldozata.

Nagybritannia 242.700 négyzetkilométernyi területéből maradt 167.500 négyzet km. A dominiumok elszakadtak, Ujfundland kivételével. A gyarmatokról önként mondott le Anglia.

Hét európai királyság köztársasággá, tizenegy köztársaság pedig királysággá alakult át.

Kelet- és Középeurópa négy államából május 5.-én megalakultak az Európai Egyesült Államok, de pontosan kilenc nappal később, politikai egyenetlenségek miatt felbomlott ez a szövetség.

Június 8.-án tartották meg a Kölni Kongresszust, igen nagy pompával. Ezen dr. Mauer Gottfried, Svájc új elnöke, feladatul tűzte ki olyan nemzetközi szervezet megalakítását, amely hivatva lenne megakadályozni a vérengzést; amely tekintélyével oda hatna, hogy az egyes államok közt felmerülő vitás kérdések békés úton és éppen a keresett szervezet tekintélyének súlyával oldassanak meg; amely szervezet valamely semleges államban székelne s minden európai állam képviselőket küldene az üléseire.

Több, mint négy órás vita után elvben megállapodtak a kiküldöttek. Sir Geoffroy Mitchel-Baudelar, az angol kiküldött javaslatát fogadták el, amely szerint a nemzetközi szervezet Stockholmban székeljen és a „League of Nations”, azaz Népszövetség nevet viselje.

A lakosság nem ünnepelte viharosan a Népszövetség megalakulását, egyszerűen azért nem, mert a lakosság képtelen volt bármit viharosan ünnepelni. Rengeteg rokkant, hülye, reszketeg és dadogó ember járt-kelt a kontinensen. Anglia volt az, amely leghamarabb állott talpra; legalábbis a klubélet visszatért klasszikus kerékvágásába. Ifjabb Millard már csaknem egy hónapos volt és nagyfokú testi és szellemi fejlődésről tett tanuságot. Katalin boldog volt és egy csendes óceáni szigetre akart költözni a gyerekekkel. Lady Ursula, a háziasszony, gyermekorvos volt és így igazán nyugodtan élhetünk, ami azokat a veszélyeket illeti, amelyek kívülről jönnek.

V. Cézár.

Quimpolle Manor az Úr 1953. esztendejében, Anglia Essex grófságában, Alsó Leytontól északkeletre terült el; dús, nyirkos rétek és sok nagy fa között, amelynek fehér törzse és vörhenyes lombja volt.

Ottlétünk hetedik napján Arthur Quimpolle meglepetősen izgatottnak látszott, ami nem csak azért volt szokatlan, mert arisztokrata, hanem mert statisztikus... Két új inast fogadtak fel s egy diadalkaput emeltek az északi bejárat elé.

Engem cseppet sem érdekelt, hogy kit várnak; mert azt vártam már csak, hogy Katalin teljes mértékben rendbe jöjjön... De azt se hittem, hogy Európában, amely földrész olyan lassan tér magához, mint a lábbadozó, aki nem a k a r meggyógyulni: akadjon még ember, a k i é r t és akadjon ember, a k i diadalkaput emel. Délben részt vettem a közös löncsön, míg Katalin a szobájában ebédelt, Jack B. Millard társaságában, aki éppen harminchárom napos volt ekkor. A közös étkezés alkalmával azután kiderült, hogy a Quimpolle-kastélynak királyi vendége lesz.

Sir Arthur azt mondta:

- A Londonban tartózkodó V. Cézár, Lavandola törvényes királya, ma este érkezett kíséretével.

Elgondolkodtam.

- Sir - szóltam közbe - amikor utoljára Lavandola fővárosában jártam, I. Lorenzo uralkodott, akit személyesen ismertem és tiszteltem. Ő azonban a cári és nem a királyi címet viselte.

- Ugy van, Mr. Millard - felelt Quimpolle lord, az asztalnál ülők feszült figyelve közben. - Amint azonban azt az Európai Trónöröklés Rendje című évkönyv LXXII. kötetének 9. fejezetéből megtudhatja, Lorenzo hősi halált halt országa védelmében és utóda a lavandol trónon unokaöccse, V. Cézár lett, aki azonban a lavandol alkotmány értelmében csupán a királyi cím és korona használatára jogosult. A lavandol alkotmány csak királyt ismer; Lorenzo, aki újra megteremtette az önálló Lavandolát, az országgyűléstől saját személye részére kapta a cári címet. Parancsoljon a szalonnából.

- Köszönöm, Sir Arthur. Gratulálok önnek a magam és feleségem nevében, új lakójához. Ez nagy reklám lesz önnek.

- Kétségtelen, ha nem vigyázok! De, Mr. Millard, én nem akarok reklámot. Én azt akarom, hogy a vendégeim jól érezzék magukat itt. A király meg akarja őrizni inkognitóját. Előzőleg a Thames túlsó oldalán, Kent grófságban, egy Marylebone-beli vaskereskedő úgynevezett kastélyában lakott, azonban nem hagytak békét neki a kíváncsiak.

- De én azt olvastam a Timesben - szólt közbe egy Mrs. Newport - hogy azért jött el Cray-ből, mert nem tudta fizetni a házbért.

Quimpolle homlokráncolva nézett a kotnyeles ifjú hölgyre:

- Őfelsége szegény - mondta hűvösen - ez nem titok. Mi is szegények vagyunk, mi, a Quimpolleok. Érdekeltségeink voltak Kanadában; ezek elvesztek. A megváltozott viszonyok folytán lecsökkent ezen birtokunk hozama is. Őfelsége elvesztette az országát.

Szegény kis Mrs. Newporton meglátszott, hogy nagyon szégyelli magát. Mindannyian rokonszenvvvel gondoltunk Őfelségére.

Megtudtuk még azt is, hogy V. Cézár mindössze négy szobát bérelt, holott három személy lesz a kíséretében... Ezt a négy szobát azonban az angol gyarmatügyi minisztérium egy titkára bérelte ki. „Elég szomorú, mondta ismét Mrs. Newport, hogy a gyarmatügyi minisztériumnak nincs már más dolga, mint szobákat bérelni külföldi uralkodóknak.”

- Francis Belt az az ember, - felelte erre a lord - aki előbb-utóbb vissza fogja szerezni gyarmatainkat.

- Miből gondolja, mylord? - kérdezte Mr. Newport, Bayswater legtekintélyesebb ékszerésze. - Olyan rendkívüli képességei vannak az új gyarmatügyi miniszternek?...

- Abból, hogy Francis Belt kemény ember, előrelátó és nagy hazafi, akinek nem ment az idegeire a háború.

- Amíg gyarmataink voltak - felelt Mr. Newport - addig a leghülyébb szakminiszter is jól végezte a dolgát. Ha viszont nincsenek gyarmataink, akkor a legzseniálisabb gyarmati miniszter sem ér semmit.

Quimpolle vállat vont.

- Amit ön mond, Mr. Newport, az a többség véleménye. Egész Anglia és a kontinens a dermedt ijedelem állapotában leledzik. Elvesztettünk bizonyos számú embert és dominiumot; de önmagunkat nem veszítettük el. Akik életben maradtak, ne tegyenek úgy, mintha meghaltak volna!

Az asztal végén egy sárgaképű fiatal férfi ült, aki öregnek látszott. Repülőtiszt volt, Bordeaux felett lelőtték a spanyolok, 26 óráig hanyódott a tengeren, kihalászták és most három hete jött ki a deptfordi kórházból.

- Feltűnt nekem, - mondta ez a Capt. Loamer - hogy az új kormányban csupa régi konzervatív szerepel. Whinborg a hadügyminiszter ismét és Aldwin a miniszterelnök. Ugylátszik, hogy újrakezdi az egészet. Sajnos, a legmodernebb és legáltalánosabb háború után is kiderül, hogy szép számmal akadnak, akik semmit se láttak belőle. Ezek aztán tovább hangoskodnak; mint Aldwin, például.

- Az ön háborús sérülése iránti tisztelet - mondta a lord - és az a tény, hogy a vendégem, megtiltja nekem, hogy hasonló határozottsággal válaszoljak...

- Csak nyugodtan - felelt Loamer - igaz, hogy a vendége vagyok, de a fizető vendége. Én is szólok, ha rossz a kiszolgálás.

Lord Quimpolle vészesen ropogtatta hosszú, sovány ujjait. Ekkor azonban közbeszólt Lady Ursula:

- Ne kezdjenek ki Arthurral, mert ő mindenre statisztikával felel és a statisztikát senki se cáfolhatja meg; legfeljebb egy másik statisztikus.

- Az Uristen! - mondta Loamer nagy izgalomban - az Uristen, aki számolta a halottakat.

- Maga életben maradt! - mondta Quimpolle, csaknem dühösen.

- Igaz. Bár ne maradtam volna életben!

A kövér Mr. Newport szigorúan nézett a sovány Mrs. Newportra, mert az volt az érzése, hogy az asszony ismét bele akar szólni a vitába. Az asztalnál még Woopsideék ültek, Woopside, a neves filmkómikus és felesége, aki filmszínésznő, de állítólag nem a felesége. Ezek hallgattak és ettek; mert nem volt véleményük semmiről. A háborút az asszony walesi házában töltötték és mindketten alaposan meghíztak, különösen a férfi.

Ma délután Katalin elsőízben tett hosszú sétát a szülés óta. Amikor elindultunk, Katalin meglehetősen sápadt volt, mint az utóbbi időben mindig; de kint, a rét előtt már kipirult az arca és csillogni kezdett a szeme: olyan volt, mint régen. Könnyű sál volt a vállán és vidáman lépett.

Gyönyörű volt a vidék. Nagy, de egészen lapos dombok láncolata, köröskörül. Nyír- és juharfák, alacsony cserjék váltakoztak sötétzöld pázsítfoltokkal. A távolban kéesszürke füstcsík szállt az opálos égre, amely tiszta és mégis ködös volt, mint egy szép tág, kék szem, amelyet aggodalom fátyoloz el... Lent, a völgyben, Leyton házai látszottak és hullámzóan, végtelenül lassan mozgó juhnyáj; Gainsborough színei és Watteau fantáziája... Mint egy új, fájdalmasan néptelen aranykor melankóliája, küzködött a vezérürü kolompjának hangja, hogy eljusson ideig. Katalin elmerült a táj szemléletébe; mintha csodálkoznék azon, hogy ez ugyanaz a bolygó, amelyen füst, gáz, láng, golyó, hazugság, képmutatás, nyomor, szenny és orgyilkosság az úr. Ugy nézett körül, mintha nem hinne a vad és ujjongó dobbanásoknak, amelyek a szíve felől hallatszottak; mintha restelné az örömet, hogy amikor már az önnön életéről lemondott, akkor két életet él tovább: a magáét és Jack B. Millardét, aki, mint említettem, ekkor volt harminchárom napos.

Hirtelen eszébe jutott, hogy felszalad egy dombra. Már el is indult.

- Ezt nem teheted, Katalin - kiáltottam rá ijedten - tudod, hogy megárt.

- Akkor adj egy cigarettát - mondta - nem bírom, hogy ilyen jól vagyok, ilyen boldog. Mindig attól félek, hogy a fiamon keresztül áll bosszút a sors ezért.

- Gyujts rá - mondtam - és ne nyugtalanítsd magad ilyenekkel. Te nem tudsz örülni.

- Én tudok - mondta - csak nem merek. Illene valamit vállalni a rengeteg szenvedésből, ami körülöttünk van, mint egy keserű tenger.

- Te megszenvedtél a fiadért, amikor világra hoztad.

- Az nem szenvedés, aminek az ember örül. De van valami, amitől félek.

- Mi az?!

- Ó, egyáltalán nem hasonlít rám és olyan nevetséges. Restellem is és... és nem mondom meg.

- Csak mondd!

- Ha még négy gyereket szültem neked, akkor már nem fogom a n n y i r a szeretni őket, mint az elsőt, mert a szeretetemet megoszlik köztük. És ugyanakkor már nem leszek olyan szép, mint most, sőt meglehet, hogy egyenesen csunya leszek! És te majd nem szeretsz már.

- Örülök, hogy végre g y a k o r l a t i aggályaid is vannak!

- Gyakran gondolkodom mostanában arra, hogy a nőnek általában nincs érzéke az elmélethez. Figyeld meg, hogy a nők 99 százaléka milyen leplezhetetlen közönnyel hallgatja még a szeretett férfi elméleti fejtegetéseit is! Két olyan dolog van a világon, ami tökéletesen elméleti jellegű, m i n d e n g y a k o r l a t i t a r t a l o m n é l k ü l: a zene és a sakk. Ezért nincs említésreméltó női zeneszerző; és jól sakkozók nő sincs. Én vagyok az az egy százalék, például, akiben ez a természetellenes érzék az elmélet iránt megvan. De, úgylátszik, bennem is csak addig tartott, amíg gyereket szültem. Ugyanis gyereket szülni teljesen gyakorlati dolog. Néha rajtakapom magam, hogy semmi sem érdekel, csak ifjabb Millard.

Karomba kaptam Katalint és felemeltem, a táj fölé.

- Lefogytál! - kiáltottam s mint áldozati bárányt, tartottam az ég felé. - Nézz körül és mondd meg, mi szebb: te, vagy ez a vidék?!

- A vidék, - felelte.

- Nem. Te! - elengedtem és esés közben elkapva, megcsókoltam. Azután visszafordultunk, mert szürke fátyolként ereszkedett le az alkony és szél támadt, amely végigborzolta a nedves füvet és surrogva furakodott a fák lombja közé. Mintegy száz lépésre mentünk el egy régi temető mellett, amelyben ezüstös-kék kőkeresztek álldogáltak jobbra, vagy balra dőlve. A hosszú, sötétszürke kőkerítést moha és dudva fődte. Az út mellett kőkereszt állt: Katalin letérdelt előtte és imádkozott. Mind a ketten Da Liani apátra gondoltunk ebben a pillanatban, akire könnyörgés közben zuhant a templom és agyonverte, amikor az őrzőgökök lelkiüdvéért imádkozott. S akit a Paradicsomból hívtunk keresztapának Jack Bonaventura nevű fiúnkhoz, aki harminchárom napos és valamikor talán elolvassa majd e sorokat, de a nagy európai háború története éppoly távoli és valószínűtlen lesz már a számára, mint akár Hernando Cortez hadjáratainak története Montezuma császár ellen, a XVI. század elején. Ötszáz év a mások életéből sokkal kevesebb, mint három nap a magunk életében! Ez a titka annak a már sokszor hangoztatott szerény nézetemnek, hogy az ember nem okult és nem fog okulni soha.

V. Cézár bevonulása.

A kastélyba érve már a szokatlan mozgolódásból megtudtuk, hogy őfelsége megérkezett.

Gyönyörű volt a Quimpolle Manor terrasza, amelyről a Victoria-Parkig elláthattunk. A friss, esti levegő, amely tele volt erdei fák sóhajával, szénaillattal s alkonyi párával - annyira megtöltött a szabadság, a tiszta természet bukolikus örömeivel, hogy szinte hihetetlennek tűnt London millió lámpájának csillogása odalent.

Négyen ültünk itt nagy és öblös hintaszékekben, plaidekbe burkoltam: Katalin, Newporték és én. Katalin csak most ismerkedett meg velük.

- Milyen gyönyörű a kisfia! És ilyen fiatalon már!... - mondta Newportné s bár Katalin szívesen beszélt volna tovább is erről, a sovány kis nő azonnal így folytatta: - A király megérkezett.

- Igazán?! És milyen? - kérdezte szelíden Katalin.

- Óh, nagyon érdekes. Jött vele egy nő is, olyan nagy, húsos, érzéki nő, nem tudom, kije lehet, de képzelem. Aztán egy angol fiatalember, a titkára. Valamint a hadsegéd.

Furcsa, hogy még vannak királyok, nem? Csodálatos, de az én számomra ez a szó: király, semmit se mond, amióta nem vagyok újságíró és rövid diplomáciai működésem révén nyugdíjamból élek. Mint újságírónak, volt egy bizonyos képzetem valamely k i r á l y r ó l. Mint alattvalónak azonban semmilyen sincs.

Ugy gondolom, hogy Európa végképp elcsöndesedik, - bár a jelentőségét veszített s meggyérült lakosságú Görög-, vagy Spanyolország története ellenkező példákat mutat. Mégsem hittem, hogy ennek a keleteurópai uralkodónak egyéb tervei is lehetnek még, mint a megélhetésére vonatkozók.

Mrs. Newport még elmondta, hogy sajnós szó sem lehet arról, hogy őfelsége részt vegyen a közös étkezéseken. Látni is alig lehet majd. A király harminchat éves, kissé kopaszodó, magas, sasorrú, de kerekkepű úr. Lehetséges, hogy angol titkára megjelenik majd körünkben.

Ebben megnyugodva, tértünk pihenőre. Ablakaink őfelsége ablakai felett lehettek, mert tizenegy óra tájban harsány, de rekedtes hang tört fel a kísértetiesen csendes, lágy éjszakában, amely hűvös is volt és langyos is, aszerint, hogy nyárnak, vagy ősznek tekintette az ember...

- Inez! - hallatszott az alattunk levő ablakból. Válasz nem jött.

- Hogy hívják a komornát? Be fogom hívni a komornát! Inez?!

Némáság.

- Nem hallod?! Inez!

A hölgy makacsnak bizonyult. Ekkor gyors egymásutánban sikolyok, hörgés és csattanások hallatszottak és hirtelen becsukták az ablakot.

Később Jane, a komorna, hideg sültet hozott fel a feleségemnek és megjegyezte:

- A király nagyon dühös.

Katalin komoly arccal felelte:

- Én is nagyon dühös vagyok, mert felkeltette fiamat a kiabálásával.

Azzal elvette a tálat és bevonult a fia szobájába; ahová éjszaka tilos volt belépnem.

Elszívtam egy cigarettát. Még nem volt éjfél, amikor kopogtak. Az egyik komornyik volt.

- Bocsánatot kérek, uram! - mondta ez a bulldogképű ember - Mr. Collin Wagstaffe érdeklődik, volna-e kegyes meglátogatni őt a dohányzóban...

- Ki az a Collin Wagstaffe? - kérdeztem. A komornyik a cipője orrára vetett átható pillantást.

- Őfelsége személyi titkára, uram, - felelte.

- Mondja meg a következőket: tekintve, hogy véletlenül még szmókingban vagyok, meg fogom látogatni, ha kívánja.

A komornyik visszavonult, én pedig megtöltöttem a zsebemet cigarettával és lementem a dohányzóba.

Magas, vöröshajú, igen jóképű fiatalember volt Wagstaffe, őfelsége személyi titkára. Megnyerő arcán azonban az a cseppet se brit fiatalemberre valló szokás tükröződött, hogy állandóan komolyan veszi önmagát és a hivatását.

- Ön... Mr. Jack Millard? - kérdezte, felállva a karosszékéből.

- Igen. És ön?...

- Collin Wagstaffe a nevem. Kérem, foglaljon helyet.

- Köszönöm.

- Rágyujt?

- Igen. Parancsoljon az enyémből.

- Köszönöm. Jó cigarettának látszik. A tárgyra térek. Bevallom, információkat kértem önről Lord Quimpollettól. Az információk kedvezőek. Ön sajtóattasé volt a genfi amerikai követségen?!

- Amint hallotta.

- Előzőleg pedig hirlaptudósító...

- Ugy van.

- A helyzet olyan, hogy kénytelen voltam bizonyos alaposságra. Teljes diszkréciót kérek. Ami ma éjszaka történni fog önnel, azt holnap reggelre elfelejti! Hajlandó erre?!

- Sajnos, kitűnő memóriám van, amely azonban kormányozható. Szabadna tudnom, mi fog történni velem ma éjszaka?!

- Az öntől függ...

- Tőlem?

- Igen. Tud ön... bridzselni?!

- Bridzselni?! Kitűnően. De miért?

Mr. Wagstaffe felkelt. Hangja suttogóra fordult. Szemei összehúzódtak.

- Őfelsége, Lavandola királya, Dalmácia hercege, Fiume grófja, V. Cézár Xavér Ferenc bridzselni óhajt.

Felálltam.

- Velem?!

Mr. Collin Wagstaffe bólintott.

- Csak három bridzs játékos van. Őfelsége, Madame Pitto és én. Szükségünk van negyedekre.

- Ebben az esetben természetesen rendelkezésre állok.

- Köszönöm. Foglaljon helyet.

Wagstaffe újabb cigarettára gyujtott. Azt vártam, hogy most nevetni kezd, vagy legalább is közvetlenebb hangon folytatja, de erről szó sem volt.

- Mr. Millard, - mondta - kérem, jegyezze meg a következőket. Őfelsége itt Xavér Ferenc herceg néven szerepel. Ön Herceg!-nek fogja szólítani, amennyiben ez a játék során elkerülhetetlennek bizonyul. Ezt a látogatását ne tekintse bemutatkozásnak, vagyis holnaptól kezdve ismét úgy kell tennie, mintha a király nem ismerné önt.

- Rendben van, Mr. Wagstaffe.

- Még egyet. Természetesen amit lát, vagy hall, azt nem mesélheti el. Ön gentleman. Különösen, ami Mme. Pitto-t illeti...

- Értem, Sir.

- És még valami: az inkognitó ellenére is kezet kell csókolnia a királynak; ez elkerülhetetlen.

- Én tavaly meginterjувoltam a király nagybátyját, a cárt...

- Igen?! - szólt közbe - ő sokkal liberálisabb érzelmű volt. V. Cézár vissza akarja szerezni a dinasztia régi erkölcsi fényét és hatalmát. De ezt sem hivatalosan mondtam. Legyen meggyőződve róla, Mr. Millard: ha a király pusztán szórakozás céljából tartózkodnék Angliában, akkor az ön látogatása sokkal fesztelenebb keretek közt történhetne, amennyiben sor kerülne rá. Azonban nekünk m i n d e n r e vigyáznunk kell, tekintettel a politikai célokra, amelyek az angol kormánnyal közösek...

- Vannak még politikai célok?!... - kérdeztem magasra felvont szemöldökkel. Mr. Wagstaffe nagyon komolyan felelte:

- Politikai célok mindig vannak, Mr. Millard; ezt önnek kellene legjobban tudni. A háború nem járt azzal az eredménnyel, amelyet várhattak tőle.

- A háború azzal az eredménnyel járt, - feleltem határozottan - amelyet várhattak tőle. Hát mit vártak a háborútól?! A népesség szaporodását? a közegészségügy javulását? a prosperity emelkedését? az erkölcsök tisztulását?! a jólét növekedését?! európai egyensúlyt?! bizalmat?! nyugalmat?! egyensúlyt?!!

- Mr. Millard - mondta Wagstaffe komoran - valamennyire mindig becsültem azokat a pacifistákat, akik valamely háború előtt voltak pacifisták. Ezek jóindulatú bolondok. Akik azonban háború után válnak pacifistákká, azokat egyszerűen unom.

- Ön nem tudhatja, hogy én mikor váltam azzá. Sokkal liberálisabb vagyok annál, hogy fiatalabb korára emlékeztessem önt, Mr. Wagstaffe. De ha talán azért engedi meg magának ezt a hangot, mert valamely király személyi titkára, akkor meg kell mondanom...

Wagstaffe felemelte a jobbkezét:

- Köszönöm, hogy erre a minőségemre emlékeztetett! Szabad remélnem, hogy a bridzsjáték végre kezdetét veheti?!

*

A király szobáját még az öreg Quimpolle lord rendezte be Marokkóból hozott bútorokkal. A falat és padlót imaszőnyegek borították. A feketekávé rossz volt, de a csészek remekek. A király olyan volt, amilyennek Mrs. Newport leírta. Magas, sasorrú, kövéres arccal; a fejbúbja kopasz. Szemöldökei vastagok.

Madame Pitto voltaképpen gyönyörű asszony volt; egyetlen hibája talán az, hogy valahogyan túlgönyörű. Látszott rajta, hogy igazán, őszintén, nagyon szerelmes legfeljebb egy század testőrbé tudna lenni. Nem is legfeljebb. Legalább. A király adjutánsa, Zodragin gróf, nem volt jelen. Amint később megtudtam, hivatalos ügyben Londonba ment.

A király tábornoki díszben állt a szoba közepén, hátrakulcsolt kezekkel; amikor beléptem. Mellén káprázatos rendjelek; gyémánttal kirakott csillagok s egy hatalmas zafir kereszt. Mme Pitto fekete házikabátot viselt, amelyben karcsúbbnak látszott, mint amilyen volt.

Wagstaffe meghajolt a szoba sarkában és maga elé mormolta:

- Jack Millard, volt amerikai attasé, felség!

A király kinyújtotta kicsi, fehér és puhának látszó jobbkezét, de szerencsére azonnal visszarántotta s az egyik székre mutatott:

- Foglaljon helyet, - mondta rossz angol kiejtéssel. Körülbelül olyan akcentusa volt, mint a spanyoloknak.

Wagstaffe kártyát tett az asztalra.

- Félshillinges alapon játszunk, - mondta Wagstaffe. - Ön oszt.

Papirost és ceruzát rakott maga elé. Én játszottam vele, V. Cézár volt Észak, Mme Pitto Dél.

- Három pikk, - mondta őfelsége, az én passzom után. Wagstaffe is passzolt. Mme Pitto három szanzadút felelt.

Partnerem rosszul játszott. A negyedik leosztás után láttam, hogy szándékosan játszik rosszul: azt akarja, hogy a király nyerjen. Ilyenformán kétségbeejtő szórakozássá fajult a dolog. Wagstaffe rosszul a k a r t játszani, a király és barátnője nem t u d o t t jól játszani V. Cézár bemondott hat pikket és teljesített kettőt. Közel voltam hozzá, hogy merényletet kövessek el ellene.

Egy óra múlva V. Cézár hét fontot nyert, de összeveszett egy liciten Mme Pittoval. A hangulat amúgy is feszült volt köztük egész éjszaka. Az előzményeket hallottuk az ablakon át... Madame felkelt és nem akart tovább játszani.

- Inez! - mondta a király - ülj a helyedre és játssz.

A hölgy gúnyosan mosolygott és csipőjét riszálva, elhagyta a szobát. A király elsápadt és elvörösödött.

- Ezt a dögöt már egyszer ki fogom rúgni! - ordított fel, mint egy sebzett vad - nem lehet kibírni vele! Igaz, Wagstaffe?

A személyi titkár megmerevedett.

- Felség! - mondta - Madame ilyen természetű.

- He?!

A király gondolkodott.

- Ilyen természetű, az biztos. Ez igaz. De mit érek vele, ha tudom, hogy ilyen természetű?! Ez nem megoldás. Ne legyen ilyen természetű. Nem igaz, Millmann?! vagy hogy hívják.

Wagstaffe a szemével intett, hogy ne feleljek. A király kétségbeesve bámult az asszony után.

- Wagstaffe! - mondta - menjen le a kertbe és szedjen virágot.

- De felség... éjszaka van.

- Tudom. Mindazonáltal menjen le a kertbe és szedjen virágot.

Wagstaffe meghajolt és eltűnt.

A király elgondolkodva bámult Mme Pitto ajtajára.

- A nép nem fogja tűrni, hogy ezzel a döggel éljek, - mondta, felém fordulva, ami nagyon kínos volt nekem, - pedig haza kell vinnem, mert megígértem neki. Ha egy rendes nőt találna az ember... Ezek az angol nők nyirkosak és hidegek. Inez!!! - kiáltott, de eredménytelenül.

Az ajtóhoz ment.

- Ki fogom rúgni! - mondta és kopogott. Inez megjelent az ajtóban. Fekete, áttört kombinében állt ott; szinte világított a húsa.

- Megőrültél?! - kiáltott a király - így mutatkozol egy férfi előtt?!!

Elfordultam. A hölgy csendesen és nyugodtan nevetett.

- Na, gyere csak be, - mondta. És V. Cézár bement.

A fogalmak és méretek eltolódtak. Néhány évvel korábban, legalább a zsurnalisztikai szempontból, szenzációs élmény lett volna ez a találkozás egy királlyal, aki albérlő. Most azonban az volt az érzésem, hogy jeleneteket láttam egy operettből, amelyet üszkös romokon idejétmúlt kosztümben játszanak...

Szobámba érve, megállapítottam, hogy Katalin már mélyen alszik a bölcso mellett. Az ablakot ismét kitárva, lágy és romantikus illat áradt be, amilyenhez foghatót csak az angol grófságokban érezhet az ember; az éjszakai ligetek illata, könnyű, mint a lidérc és bódító, mint az első csók.

Egy hete felhalmozott ujságcsomót lapoztam át; hosszú idő után először érezve némi érdeklődést a világ eseményei iránt. Emlékezetemben leginkább egy svéd író, G. Palmarsson riportsorozata maradt meg: Utazás Európában.

„A Mestréből kiinduló autó-strada” - írta egyik olaszországi riportjában ez a Palmarsson - „elpusztult. Most hajójáratok bonyolítják le a forgalmat. Velence, a tenger rombadőlt menyasszonya... A Papadopoli-palota helyén piszkos tengervíz. A Canale tragikus látványt nyújt. Deszkával foltozott Ponte di Rialto... A Santa Maria della Salute üszkös rom. Baloldalt, a nagy szállók sora többé-kevésbé megrongálódott.

Négy napot töltöttem Velencében. Ujraépítkezés alig folyik. Láttam Jacopo Palma képeit egy rakáson, - egyiknek a fele hiányzik, másiknak „csak” egy negyede égett össze. A Teatro dei Fenice olyan, mintha lidércnyomásos álmomban látnám. A Campanile maradványai hét méter magasak...”

Hasonló képet fest Ravennáról, Firenzéről és Genováról. Eltűnt a toscanai parasztok bizalmas és bizakodó tekintete, a velencei lányok sudár testtartása - és Palmarsson ezt jobban fájlatja, mint az elpusztult műkincseket.

„Látogatásom Wienben” - írja másik cikkében - „úgy folyt le, mint ahogy az ember kimegy a temetőbe, hogy meglátogassa valamely jóbarátja sírját. Csakhogy egy összebombázott város inkább temetetlen halotthoz hasonlítható. A füstös házak közt sürgő-forgó emberek csak annyiban tesznek életteli benyomást, amennyiben a hulla körül nyüzsgő férgek emlékeztetnek. A csonka Stephansdom, mint a nagy és klasszikus tetem bevert orra mered fel a kék égre. Egyes városrészek - a IX. kerület, le a Schottenringig, Nussdorf, Heiligenstadt, Hietzing - sértetlenek maradtak. Elpusztult viszont délre Mauer, Brunn és Mödling, Vöslau és Baden... A bécsi templomok közül csak a legöregebb, a Rudolfskirche maradt épen...”

Ez a különös útleírás csaknem minden részletével agysejtjeimbe rögződött. A müncheni Maximilian-Strasse, az Isarba hullott hídak, a linzi viadukt romjai, a nápolyi kikötő... éles és tussfeketén árnyékolt képek. A Halál ekéje felszántotta Európát. S az óriási eke nyomán ott sétál az apró riporter és jegyez. Vajjon mi értelme volt az egésznek és mit gondolnak róla mindazok, akik túléltek? Akik mindig itt voltak, akik sohase vágytak el innen, akik szerették Európát?! Vajjon mit írt volna Palmarsson úr helyében Shelley, Goethe, Verlaine, vagy a remek Montaigne, aki olyan csendes és meggyőző modorban érvelt a halál egyszerű és m e g s z o k h a t ó volta mellett?!...

Kétségtelen, hogy hosszú évtizedek múlva, - vagy talán sohase - fog végleges és teljes kép kialakulni Európa pusztulásáról. Ehhez sok objektivitás és még több szakszerűség kell. Én, mint már mondtam, nem tudok különbséget tenni a között, hogy egyetlen embert ölök-e meg, vagy 200.000 embert?! Szerintem egészen mindegy: egyformán érthetetlen, megbocsát-hatatlan és, - szinte akaratom ellenére írom le - lehetetlen. De az is bizonyos, hogy bár-mennyire nincs különbség egyszeres, vagy kétszázszoros gyilkosság között általános emberi szempontból - 199.000 ember számára óriási különbség van...

Amint az ablak alatt végre leheveredtem a fekvőhelyemre, mélyet szippantottam a beáramló illatokból és elalvás előtt arra kellett gondolnom, mennyire megváltozott minden, - elsősorban Katalin, aki egyszerűbb lett s gyerekével a karján olyan volt sokszor, mint egy mosolygó Madonna, - apologetikus érvnek tűnő mosollyal... Európa pedig komplikáltabb lett érzéseiben, valami új, halálszagú rokkó terjedt el ízlésben és gondolkozásban. Csak az éjszaka volt ugyanolyan, mint akkor volt, amikor Shakespeare-t vadorzáson érték, állítólag. És az éjszaka sem volt már ugyanolyan, - csak éppen a változás túlfínom, vagy túlságosan, kozmikusan nagy volt ahhoz, hogy mi észrevehessük...

A koronázás.

Az elkövetkező napok mindegyikén nagyjelentőségű látogatások színhelye volt a Quimpollenkastély. Pénteken délelőtt hatalmas túrakocsi állt meg a bejáró előtt. Francis Belt, a gyarmati miniszter szállt ki belőle.

Zodragin szárnysegéd, aprótermetű, hatalmas orrú, fekete ember fogadta, ezredesi egyenruhájában a minisztert. Azonnal felvezette a királyhoz, aki másfél óras kihallgatáson fogadta őt.

Ha akkor nem is, később pontosan tudomást szereztem - többek között éppen a királytól - azokról az eseményekről, tárgyalásokról és készülődésekről, amelyek ezekben a hetekben a politikai kulisszák mögött folytak.

Francis Belt a régi módszer híve volt. Angliának újra fel kellett építenie - az alapkőnél kezdve - azt a biztonsági hálózatot, amellyel a múltban meglevő birtokait védte. Addig nem foghatott hozzá ezeknek a birtokoknak a visszaszerzéséhez, amíg a biztonsági rendszer nem áll ismét.

Hogy Anglia nem tudott belenyugodni birtokai elvesztésébe, ez természetes. Egyetlen ember se tud belenyugodni ilyesmibe, még kevésbé egy sok emberből álló egyesülés. Az elvesztett birtokok azonban Japán és USA kezén vannak, vagy pedig függetlenítették magukat. Se Japán, sem az Egyesült Államok, sem az önállósult dominiumok nem hajlandók tekintetbe venni Angliának azt az álláspontját, hogy nem nyugszik bele dominiumainak elszakadásába és gyarmatainak elvesztésébe! Az Egyesült Államok ugyanígy szakadtak el annakidején Angliától, - mondják. - Az első tennivaló, Francis Belt szerint, az európai érdekkörök kiépítése. Anglia minden befolyását elvesztette pillanatnyilag a kontinensen. Nem volt piaca; igaz, hogy nyersanyagot se tudott kapni.

Ezekben az időkben Európa színpadán Shakespearét, Aristophanest és a többi destruktív költőt játszották megint. Fizikai és erkölcsi téren primitív irányzatok váltak népszerűvé; a költők pásztorénekeket írtak s a lakosság mindenütt a falvakba és kisvárosokba menekült, ha tehette. Az utolsó ötven év ipari és pénzügyi problémái automatikusan megoldódtak a népfölösleg eltüntével; csak az általános életszínvonal szenvedett változást annyiban, hogy a gépi termelésű, mindent előntő tömegluxus eltűnt s a közizlést ismét a kézművesek irányították. A kisipar fellendült s ezzel megoldhatatlannak látszó szociális kérdések oldódtak meg. Ugy látszott, hosszú időnek kell eltelnie, amíg a kontinens népessége felrázódik békés, félénk letargiájából.

Ám, nagy szerencsére! Van egy embertípus, amely sohasem hal ki: a Cselekvő Ember típusa. A Nagy Politikus, akiben tízszerannyi energia tombol, mint a közönséges emberben: tízszerannyit is cselekszik, mint az. Hogy ezt ülve cselekszi-e, vagy állva; szivarozva-e, avagy telefonnál; értelmesen-e, vagy ostobán, az mindegy. A lényeg az, hogy cselekszenek, terveznek, koholnak, támadnak, buktatnak, szerveznek és teremtenek. Isten hat nap alatt teremtette a világot; ők hat nap alatt világháborút teremtenek, vagy legalább is világsszenzációt. Nélkülük az emberiség elaludnék és azt álmodná, hogy boldog és elégedett. Micsoda buta ambíció! A boldogságból senkinek sincs haszna, az elégedett embernek nincs szüksége képviselőre és vezérre. Az elégedett ember mindig egyhelyben topog. Az emberiséget csak az elégedetlenség viszi előre! Micsoda beszéd, nem?! Ha háttal állok a jövőnek, akkor visszamehetek a középkorba és közben megesküdhetek rá, hogy előre megyek! Így tesz a Cselekvő Ember és az ő nyája, az üvöltő tömeg.

Nos, Francis Belt ilyen cselekvő ember volt; és legfontosabb eszköze V. Cézár. Széleskörű megfontolás vezette a Nagy Háború utáni angol kormányt. Amint V. Cézár elfoglalta trónját. Lavandola megtelik angol haderővel. A lavandolai kikötő olyan flottatámpont lesz, amely döntő befolyáshoz juttatja ismét Angliát a déli Adrián és a Földközi-tengeren.

Ehhez hasonló, de ellenkező célzatú elgondolások azonban Franciaországban, Olaszországban és Németországban is felbukkantak 1953 őszén. Nem kell attól félnünk, hogy az emberek agyműködését bármilyen csapás hosszabb időre meg tudná bénítani! A szeptember 29.-re kitűzött Első Stockholmi Népszövetségi Ülésre minden valószínűség szerint kellő vita-tárgy és robbanóanyag gyűlik majd össze.

Francis Belt után Aldwin miniszterelnök következett. Ő szombat este jött ki Leytonba és mindössze harmincöt percig maradt. Másnap délután nagy megbeszélés volt a Downing-Streeten Belt, Aldwin, V. Cézár és Whinborg hadügyminiszter között, amelyről már a sajtó is megemlékezett.

Felsőbb nyomásra a sajtó nagy része igen kedvezően írt V. Cézárról. A lakosság, igen dicséretes politikai érzékkel, valóságos rajongással viseltetett a vendég uralkodó iránt, - írták a lapok. „Anglia Nagy Barátja!” - írták. Ilyen Headlineok voltak:

V. C é z á r t A n g l i a L e g k e d v e s e b b V e n d é g é n e k t e k i n t i !

A K i r á l y E s s e x b e n Ü d ü l .

Z O D R A G I N S Z Á R N Y S E G É D S Z E R I N T V. C É Z Á R I M Á D J A A F Ö T T G E S Z T E N Y É T !

O l a s z o r s z á g t i l t a k o z i k V. C é z á r m e g k o r o n á z á s a e l l e n !

F r a n c i s B e l t : A z A n g o l K o r m á n y M i n d e n E s z k ö z z e l M e g v é d i L a v a n d o l a É r d e k e i t !

És így tovább, Végül hétfőn kipattant a szenzáció: V. Cézárt szerdán megkoronázzák! - A módszer nem volt új. V. Cézár az alkotmányban biztosított jogainál fogva tizenegy lavandol állampolgárt ZRMAC-cá nevez ki, vagyis a Királyválasztásra Jogosult Kabinet tagjává. Ez a tizenegy férfiú ezidőszerint már Londonban volt s a lavandol alkotmány szerint az ő hozzájárulásuk elég volt ahhoz, hogy V. Cézár megkoronázása törvényes jellegű legyen.

A koronázás maga semleges helyen, a Lewisham-palotában példátlan dísszel és történelmi pompájú ünnepek között ment végbe, - az európai hatalmak némelyikének tiltakozása ellenére. V. Cézár Lavandola térképére tette a kezét, miközben az esküszöveget mondta. Rengeteg ember fakadt sírva, amikor orgonabúgás közben a király megcsókolta a tizenegy ZRMAC homlokát és így szólt hozzájuk:

- Térjetek vissza az én népemhez és hirdessétek, hogy nincs messze az idő, amikor én is elmegyek közéjük és békésen elfoglalom őseim trónját!

Hogy őszinte legyek, ebben a nagyon impozáns mondatban több hazugság volt, mint az első pillanatban gondolná az ember. Kétségtelen, hogy a király tisztában volt vele: a ZRMAC-ok, azaz királyválasztók nem térhetnek vissza Lavandolába, mert ott agyonvernék őket. Miután nem térhetnek vissza, nem is hirdethetnek ott semmit. Szó sem lehetett arról, hogy békésen foglalja el ősei trónját. Ezt csak háborúval lehetett és háborúval akarták elérni. Végül V. Cézár olyan ágból származott, amelynek egyik tagja sem ült soha a lavandol trónon.

Mindazonáltal a koronázási ünnepség nem csak szép volt, de óriási feltűnést és riadalmat okozott az egész kontinensen. Az olasz külügyi államtitkár Varsóba utazott, a német külügyminiszter Rómába, a spanyol pedig Párisba. Ezek a feltűnő utazások nagy izgalmat keltettek, - főleg azokban, akik utaztak.

V. Cézár negyvenöt díshintóból álló diadalmenet élén lovagolt az ünneplő és ujjongó tömeg előtt, majd a Tower mellett a rá várakozó autóba szállt s egyenesen az Alsó Leyton melletti Quimpolle Manorba vitette magát. Egyrészt, mert a koronázás után valószínűleg néhány hétig is passzivitásra kényszerül majd, tekintve a küszöbön álló Stockholmi Konferenciát. Másrészt, mert Inez meghagyta neki, hogy koronázás után azonnal jöjjön haza, különben baj lesz.

A király őszintesége.

Katalinon kívül senkinek se mondtam el, hogy néhány óráig Európa Legérdekesebb Emberének brizspartnere voltam. Mégis kiszivárgott, mert Mme Pitto sokat volt együtt Lady Quimpolle-lal.

Ennek köszönhető, hogy egy délután, amikor V. Cézár az ősparkban sétált, az őrtálló komor-nyik beengedett engem, aki szintén sétálni akartam, - holott parancsa volt rá, hogy mindenkit tartóztasson fel, a király szűkebb környezetét kivéve, természetesen.

Meglepetten láttam a királyt, aki egy padon feküdt és mutatóujjával maga alá firkált a homokba.

- Felség, - mondtam - nem tudtam, hogy a parkban tartózkodik. Ha felesleges a jelenlétem...

Felnézett. Szemei vörösek és karikásak voltak.

- Csak maradjon, kérem, - mondta. - Hogy van?!

- Köszönöm, jól, felség. A kisfiam ma lett negyvenegy napos.

- Igen?! - mondta kedvetlenül - gyakran hallom a sírását. Mme Pitto állandóan azzal zsarol, hogy gyereke lesz. Minden hónapban újra beugrom neki.

Rendesen felült a padon.

- Foglaljon helyet, - mondta és kegyesen maga mellé mutatott. - Kissé rossz hangulatban vagyok. Mindenfélét írnak rólam a lapok. Tudja, én az olasz udvarnál nőttem fel. És most azt mondják, áruló vagyok. Az angol érdekeket szolgálom.

- Bizonyára nincs igazuk, - mondtam finoman.

- De, igazuk van. Nekem kellemetlen az egész, de miből éljen az ember? A dekorációimat nem adhatom el. Néha arra gondolok, hogy kimegyek Hollywoodba.

Rámmeredt. Sóhajtott.

- Miféle könyv ez a hóna alatt? - kérdezte.

- Ez?! Ez nagyon régi könyv, csaknem ötven év előtt írta Norman Angell. „Rossz üzlet a háború” a címe.

- Regény?! -

- Nem regény, - feleltem. - Emlékirataimon dolgozom és ezért van szükségem rá.

- Önnek érdekes emlékei vannak?!

- Igen, Végigéltem a háborút.

- Gondolja, hogy megint háború lesz?

- Nem. Aki még egyszer elkezdi, azt., nem is tudom, milyen kifejezést használjak. Miért lenne új háború.

- Miattam! - mondta lesütött szemmel. - Aldwin azt mondja, hogy háború lesz, miattam. A Népszövetség hozzá fog járulni, hogy az európai államok ismét állandó zsoldos hadsereget tartsanak.

- A Népszövetség nem fog hozzájárulni! - kiáltottam illetlenül.

- Az államok akkor is megcsinálják, - legyintett. - Ezelőtt hatszáz évvel, amikor Lavandola fejedelemség volt; közvetlenül azelőtt, hogy évszázadokra megszűnt önálló állam lenni, - olyan nagy hadserege volt, hogy minden polgárra három katona jutott. A régi feljegyzésekből

tudjuk, hogy amikor IV. Cézár, az akkori fejedelem, elbocsájtotta a zsoldosokat - a lakosság valósággal elzüllött, a betörésektől való félelmében.

- Ha azonban egyetlen államnak sincs állandó hadserege, akkor nincs a félelemre ok, - vetettem ellene.

- Csak azt felelji el, - mondta a király, - hogy konfliktusok gyorsabban támadnak, mint amilyen gyorsan az alkalmi hadsereg talpraáll. Ha önt Chelseában leütik a sötét uccán, hiába vigasztalja magát azzal, hogy két feketeruhás úr a következő pénteken ki fog nevezni valakit sherifnek, aki majd üzőbe veszi a támadót.

- Felség, - mondtam - groteszk ötletem támadt e pillanatban. Szeretném felolvasni felségednek ebből a könyvből azt, amit ötven év előtt Norman Angell írt ugyanerről a kérdéssel.

- Tessék, - mondta, - de előbb adjon egy cigarettát.

A következő passzust olvastam fel neki:

„Valaki azt állította, hogy az államoknak azért van szükségük hadseregekre, amiért rendőrségre is szükségük van. Az illető így szólt:

- Még olyan közületekben is, mint például London, ahol a békés együttélést a legtökéletesebben meg tudtuk valósítani, ott is fenntartjuk, sőt igyekszünk egyre javítani a rendőri intézményt.

Erre én a következőket felelem: Ha azt halljuk majd, hogy London városa nem a rablók és részek ellen használja fel őket, hanem hogy, tegyük fel, Birmingham városa ellen támadást indítson és el akarja foglalni, akár a „k ö z s é g i e x p a n z í v p o l i t i k a”, akár az imperiálizmus, akár a „p á n l o n d o n i z m u s” jelszavával, akár más okból is, - vagy pedig azt halljuk, hogy a londoni grófság tanácsa a rendőrség segítségével visszaveri a birminghami hazafiaknak bármilyen okkal indokolt, London elleni támadását - a k k o r lesz joga az illetőnek a rendőrséget és a hadsereget egy nevezőre hozni. A rendőrség a társadalmi együttműködés egyik eszköze. A hadsereg ellenben annak a különös felfogásnak a gyümölcse, amely belátja ugyan, hogy hiába igázza le egyik város lakossága a másik város lakosságát, attól nem lesz gazdagabb, - de nem látja be, hogy ugyanez az elv az országokra is érvényes.”

A király a tenyerén látható vonalakat vizsgálta.

- Nem egészen értem, - mondta. - Nem értem, miért ne lennék én gazdagabb, ha Lavandola tényleges királya lennék, mint így, hogy a Foreign Office időnkint kifizeti az adósságaimat?!

Felelni akartam, de közbevágott, mégpedig elég energikusan:

- Mi a véleménye Inezről?!

- Gyönyörű asszony, - mondtam. - De nem hiszem, hogy én volnék hivatva ezt megállapítani.

- Gyönyörű?! - mondta s eltorzult arccal bámult a veres lombok közé. Nyilvánvaló volt, hogy itt ül egy ember a padon, aki eleven példája a bábszínház fordítottjának. Egy bábú van itt; és többen tartják kézben. Mindenki azt csinál vele, amit akar. Másfél óra kellene csak nekem és szenvedélyes pacifista lenne belőle.

Csakhamar ásitózni kezdett és felkelve a padról, belenyújtózkodott az őszi alkonyba.

- Ki fogom rúgni azt a dögöt, - mondta; és elindult, hogy valamiért bocsánatot kérjen tőle.

Katalin szemlátomást erősödött és úgy terveztük, hogy november elején áthajózunk Amerikába; akkor már ifjabb Millard is kibírja az utat. Különben is tengerészvér folyik az ereiben. Az újságíróvérről nem is szólva.

A király szerelmi bánata.

Az európai sajtó komolyan aggódott V. Cézár tervei miatt. - Arról van szó, - írták - hogy amint a király befészkezi magát Lavandolában, Anglia megkezdi a terjeszkedést a Balkánon.

Szűcsök, uccai árusok, kishivatalnokok és kávéénikék képesek voltak fél évvel a háború után háborúról beszélni. Mi volt ez a háború?! Az Úr keze lesújtott az emberekre. Egy most következő háború már azt jelentené, hogy vissza akarnak ütni.

Mme Pitto Wagstaffenál töltötte a délelőttöt. Ez kétségtelen, mert Zodragin rajtakapta őket, amint a vöröshajú fiatalember ölében ült és datolyát evett. Pyjamakabát volt rajta csupán; elől nyitva és már ez is feltűnt Zodraginnak, amikor belökte az ajtót.

Inez datolyát evett, szóval. Zodragin tudta, hogy Inez mindennél jobban szereti a datolyát. És mégis sok mindent szeret jobban, mint a datolyát. Ez ellentmondásnak tűnik. Dehát Inez asszony volt. Azt mondják, az asszonyban ellentétek vannak. Lehet. Uriember nem kutatja azt, hogy mik vannak az asszonyban.

Azonban Zodragin nem volt úriember; hanem féltékeny volt. Tudta, hogy Wagstaffe kora délelőtt elküldött egy inast datolyáért. Tehát az előre megfontoltság látszata is fennállt. Zodragin durván ráförmedt Collin Wagstaffera, aki nem szerette az ilyen modort és kiment a szobából. A datolyát otthagya az asszonynál, mert akit rajtakaptak, az sohasem féltékeny; hanem mindig úriember.

Vannak tragédia-sorozatok. Ilyen volt e napon az, hogy Zodragin rajtakapta Mme Pittot Wagstaffe-al; hogy azután Madame kibékítette Zodragint s mialatt békítette, belépett a király.

Inez még nem ért rá bezárni az ajtót és még nem ért rá felöltözni; vagy talán nem is akart. Nem volt valószínű, hogy Wagstaffe visszajön. A királyra pedig nem gondolt Inez. A királyra szeretkezés közben sohasem gondolt Inez; akkor se, amikor a királlyal szeretkezett.

A király pedig bejött. Nem szokott ide bejönni, de most bejött. Az ember válságos időkben mindig azt teszi, amit nem szokott tenni.

Inez a kis, fekete Zodragin ölében ült és datolyát evett. Pyjamakabát volt rajta, mint említettem; ami elől szétnyílt.

A király végignézett rajtuk; Zodragin elsáppadt. Inez is végignézett önmagán, de aztán jobbnak látta, ha a királyon néz végig. A király nagyon szerencsétlennek érezte magát; mint a báb; amelyet felülről elengednek.

- Ezért Lavandolában agyonlövetném, Zodragin! - mondta csöndesen. De rögtön elkeseredett azután, mert érezte, milyen számárság illet mondani egy bérelt szobában, London mellett. És mert tudta, hogy valószínűleg Lavandolában se végeztetné ki Zodragint. Először, mert szüksége van rá, másodsor, mert sajnálná és végül, mert Inez nem engedné!

Tehát most tehetetlenül bámult rájuk, toppantott és majdnem sírva fakadt. Zodragin végül is felkelt, rendbehozta magát, tisztelgett és kisompolygott.

- Mért tetted ezt velem?! - kérdezte V. Cézár - te, akit mindennel elhalmoztam, amim csak volt.

- De nem volt semmid.

- De szerettelek.

Inez vállat vont, - mi mást tehetett volna?! Vállat vont és kifelé indult.

- Ne menjél! - állt az útjába öfelsege - mert megöllek.

- Képtelen volnál rá, - mondta Inez hidegen. - Mennem kell, mert a komorna vár.

- Hadd várjon! - kiáltott a király, aki most már ragaszkodott hozzá, hogy legalább e b b e n érvényesítse akaratát. - Ha elfoglalom őseim trónját, - kezdte mondani, de abbahagyta, mert az az érzés lett rajta úrrá, hogy sohase fogja elfoglalni.

- Hát menj, - mondta, utat engedve az asszonynak. - Szerencsétlen vagyok! De ha azt hiszed, nem tudok meglenni nélküled, akkor tévedsz! Miattad vállaltam azt, hogy háborút indítok... - Itt megint elhallgatott. Inez kiment a szobából, a király követte. Az asszony szobájában pedig valóban várt már Jane, a komorna. A királyt kellemetlenül érintette ez, mert nem beszélhetett.

Inez rászólt a komornára.

„Nos, Jane”, mondta „jöjjön és masszírozzon meg.”

Inez lefeküdt egy sezlónra, Jane teljesen levetkőztette. Ott feküdt meztelenül; minden ruházata egy cigaretta volt, ami a szájából lógott. Eszébe sem jutott, hogy V. Cézárt kiküldje a szobából. V. Cézár az ablaknál állt, de befelé fordulva; pupillái kitágultak. Vajon azt hiszi ez az asszony, hogy a meztelenségével semmit sem ad?! Vagy pedig azt hiszi, hogy eleget ad vele?! Jane kemény kezei alatt feszült, siklott, hajlott és sistergett a hús, kipirult a fehér bőr s most olyan volt az egész test, mint a képeslapok valószínűtlen, rózsaszínű nőalakjai. V. Cézár szivarra gyújtott, kezei vadul táncoltak, a szivarral együtt. Végül begyömöszölte a szivart egy szipkába és figyelmét megint teljesen Ineznek szentelhette. Jane megmarkolta az asszony derekát s a hátára fektette. Ez a nagy test itt tüzelt és vakított V. Cézár előtt, egészen közel. De Jane most eltakarta előle és a király elképzelte: milyen jó, hogy Jane itt van. Így legalább Jane az akadály. Így legalább feltételezheti az ember, hogy Jane nélkül nagyobb lehetőségei volnának a boldogulásra.

Jane azonban kiment. Inez fáradtan, pihegve, lehúnyt szemmel feküdt. A király letérdelt elé és azt mondta, cserepes ajakkal:

- Te, te!!! Meg tudsz nekem bocsájtani?

*

A világ két legudvariasabb embere két amerikai volt. Történetesen mind a kettőt John Smithnek hívták. Egyszer gázcsőrepedés történt, az egyikük lakásán. Menekülni akartak, de megtorpantak az ajtónál. Egyik sem akart előbb kimenni a másiknál. Az egyik otthon volt, a másik fiatalabb volt. Végül mind a ketten megfulladtak és akkor Szent Péter kapujánál, állítólag, újra kezdődött az egész.

Ez jutott az eszembe, amikor Katalin és én közöttem lefolyt az első komoly vita. Feltűnően kispolgári oka volt. Katalin, mint az okos és fölényes nők általában, érthetetlen, makacs és okatlan féltékenységet érzett egy olyan nő iránt, aki a közelébe se jöhetett. Amióta gyereke van - negyvenhárom napos már! - azóta, például, feltételezi rólam, hogy megcsalom. Vagy, legalábbis, kedvem volna hozzá. Nem veszem rossz néven tőle, mert ez nem álláspont, csak pszichózis; Katalin idegei még nincsenek rendben. Inezre féltékeny. Aznap együtt reggeliztem vele, ez igaz. De sohasem az a lényeg, ami történik, hanem amit belőle következtet valaki. Másfél óra hosszat tartott, amíg arról vitatkoztunk: bántja-e valami Katalint, vagy sem? Én láttam rajta, hogy bántja valami. Ő tagadta. Hosszú, udvarias és fárasztó vita volt. Csak akkor könnyebbültem meg, amikor bevallotta, hogy mi bántja. Ezt a családi ügyet azért volt fontos feljegyeznem, hogy megmagyarázza Katalin viselkedését Madame Pittoval szemben. Bizto-

sítottam Katalint, hogy teljesen tisztában vagyok ennek a hölgynek az emberi kvalitásaival; de ha oly kevésbé volna frivol, mint egy vasárnapi iskola, akkor sem érdekelne. Katalin biztosított engem arról, hogy ezt elhiszi.

Ugy látszik azonban, nem hitte el. Nem hitte el és tovább élt benne valami kis, esztelen és dacos düh Inezzel szemben.

Nem tudom pontosan, mi történt, - az ilyesmit sohase tudja meg az ember. Talán mások előtt nem üdvözölte Mme Pittot. Vagy, pláne, nem fogadta a köszönését. Vagy valami megjegyzést tett rá, amit valaki elmondott Ineznek. A tény az, hogy valamivel nagyon megbánhatta ezt az egyrészt forró, másrészt azonban jéghideg és bosszúálló természetű asszonyt. Aki ettől kezdve kitüntető módon bánt velem, másrészt úszítani kezdte V. Cézárt. Azt akarta, hogy V. Cézár sértse meg valamiképpen tanuk előtt az én jelentéktelen és előtte teljesen ismeretlen feleségemet.

Három napi munkájába került. A negyedik napon V. Cézár teára hívta meg Lady és Lord Quimpollet és minket. És egy pillanatban, amikor Katalin a cukorfogó után nyúlt, V. Cézár sápadtan és akadozó nyelvvel, de hangosan így szólt hozzá:

- Várjon a kínálásra, maga nevetlen nő.

Amire én a fentiek jelenlétében arculsaptam s a székével együtt hátraesett.

Mindössze ezen mult az, hogy V. Cézár nem foglalta el ősi trónját, amelyen sosem ültek az ősei; ezen mult, hogy az új európai háború hosszú időre, elodázódott, legalábbis, remélem, olyan hosszú időre, amilyen hosszú idő alatt még a közeléből is elkerülök ennek az átkozott földdarabnak.

*

Meg kell gondolni, hogy átlagon felül szeretem a feleségemet; hogy a király megjegyzésének háttérét csak k é s ő b b ismertem meg. Katalin egy európai gyáros és egy európai tanárnő házasságából származott. Luzernben született. Kifogástalan, modern elvek szerinti nevelést kapott, mégis otthagya az apja házáat, mert zavartalan életet akart élni, azonban n e m élt zavartalan életet. Mindent elolvasott, megnézett, meghallgatott és megtanult, amit csak Európában megírtak, felépítettek, festettek, komponáltak és kiszámítottak és amennyit ereje és, ideje lehetővé tett. Élete egy váratlan pillanatban és teljesen érthetetlen módon egybekapcsolódott egy férfi életével, aki viszont Floridában született, apja kisvárosi nyomdász és farmer, anyja pedig elárusítónő volt; aki később a Chikágó Tribune rendőri riportere, majd Amerika egyik legjobb nevű publicistája lett és akiről semmiképp se lehetett elképzelni, hogy valamikor egy genfi templom leomló kődarabjai törjék el négy helyen a balkarját. Ha azt mondták volna, hogy revolvergolyó a Lane-parkban, vagy ilyesmi... Igen, sok mindennek kellett történni, hogy Jack B. Millard megszülessen, Merril Katalin és Jack Millard gyermekeként; és ezt a sok mindent nem lehet egy ostoba sértéssel felborítani. Ifjabb Millard egy özönvíz utáni világ szülötte s amikor ragyogó, kék szemeivel rámbámul, akkor nem csak érzem, hanem hiszem is, hogy engesztelésül küldte az Úr a világra. Válaszul arra a genfi félórára, amikor elátkoztam a világot a romok között, - a világot és magamat.

Minderről utólag gondolkodtam. Mielőtt gondolkodtam volna, már pofon is ütöttem a királyt, aki attól eltekintve, hogy koronás király, de igen sajnálatraméltó és rokonszenves egyéniség.

Huszonnégy óráig tartó tárgyalások után megtörtént a döntés, Aldwin miniszterelnök közbenjöttével.

Még pedig a következő döntés:

A pofon megtörténtét minden eszközzel el kell hallgatni. Semmi esetre sem szerezhethet a sajtó tudomást róla, semmiféle formában sem.

Engem utasítanak, hogy 48 órán belül hagyjam el Anglia területét. Egyben közlik velem, hogy igen célszerű volna visszautaznom az Egyesült Államokba.

A belügyminisztérium egy magasabb rangú tisztviselője keresett fel másnap délelőtt és közölte velem ezt a döntést.

Ugyanez az úr hosszasan elbeszélgetett Lord Quimpolle-lal is és magához hívatta a személyzetet.

V. Cézár és kísérete még tegnap este elhagyták a kastélyt.

A riporterek sejtettek valamit és lázasan szimatoltak a Manor körül. Meg is tudták volna a dolgot, ha felsőbb helyről nem közlik a laptulajdonosokkal, hogy mi történt és hogy világtörténelmi érdek az elhallgatása.

Ennek ellenére is megírták volna. Azonban, ha valamiről azt szeretnők, hogy semmi esetre se írják meg a lapok: egyetlen reményünk lehet rá, hogy el is érjük ezt. Ha ugyanabban az időben valamennyi lappal közöljük. Ha nem lehet arról szó, hogy egymás elől elírják, akkor nem is fontos nekik.

Indulás Plymouthból.

Soha még embert kellemesebb büntetésre nem ítélték, mint engem, amikor Anglia területéről, és ezzel Európából, kiutasítottak. Orvosunk, dr. Quincey, hozzájárult ahhoz, hogy az immár 49 napos ifjabb J. Millard tengerre szálljon. Ezek után azon gondolkodtam, ne tegyek-e köszönőlátogatást a belügyminisztériumban?!

Erre csak azért nem kerülhetett sor, mert a csomagolás és úti előkészületek túlságosan soká tartottak. Hajónk hétfő délután 6 órakor indult Plymouthból és mi még szombaton Quimpolle Manorban voltunk. A csomagolás nem éppen élvezet, de ez a csomagolás élvezet volt. Előkerültek a levelek, amiket Katalin lánykorában kapott imádóitól; könyvek, amiket okvetlenül magával akart hozni; hiába mondtam neki, hogy ezzel csak gyanussá tesszük magunkat az amerikai vámőrök előtt. Egy amerikai újságíró, aki üres kézzel indult Európába, de gyerekkel és egy láda könyvvel tér vissza; nem lehet normális. Igaz, majd azt mondom, hogy gránátnyomástól van.

Katalin például csomagolás közben jött rá, milyen messzire is megyünk voltaképpen. Az utazás igen könnyű és kellemes multság, ha egyik városból a másikba megy valaki. De egyik világrészből a másikba induló ember még ma is érez valamit abból a házárd felelősségvállalásból, amit Vasco da Gama, vagy Kolumbus érezhetett, amikor egyedül volt és nem kellett komédiáznia. Én legalább tudtam, milyen Amerika, de Katalin nem tudhatott mást, mint hogy mi az, amit itthagytam. Az ő számára én voltam Amerika és én nagy mértékben elvesztettem jenki-jellegemet. Amerikában is volt vérontás, az Államok is fegyverkeznek és politizálnak. De nem hiszem, hogy az amerikai polgárt valaha fegyverrel kényszeríthetné a többi amerikai polgár, hogy fegyvert ragadjon. Nem hiszem, hogy az Egyesült Államok valaha is fegyvert ragadjon másért, mint a maga védelmében; de még azt se hiszem, hogy külpolitikailag abba a helyzetbe kerüljön, hogy általános támadás ellen kellene védekeznie. Ahogy a fellángolt és rövid-lefolyású japán-konfliktus példája mutatja, Washingtonban mindig inkább a ruhát fogják feláldozni, mint az embert.

Mindazonáltal nagyon könnyen lehetséges, hogy valamikor nálunk is felfordul minden. Remélem, akkor Jack B. Millard már felnőtt férfi lesz és újabb világrészeket keres, ahol majd az ő fiával meghúzódhatik. És ha már nem lesz talpalatnyi hely a Földön, ahol békében élhet és dolgozhat az ember, akkor talán már megoldották a bolygók közötti közlekedés problémáját. Kizártnak tartom, hogy ne legyen valahol az űrben egyetlen égitest, amelyen a békét és biztonságot nem a Népszövetség és töltött fegyverek, hanem a rajta élő lények alaptermészete biztosítja.

*

Amikor a csomagolással készen voltunk, meglátogattuk Sir Arthurt és feleségét, hogy elbúcsúzzunk tőlük. A búcsú hidegen szívélyes volt. Ugyancsak hideg, de szívélyes búcsút vettünk a Newport-házaspártól, valamint a többi lakótól is. Lord Quimpolle rendelkezésünkre bocsájtotta az autóját. Ismét végignézhettünk a bágyadt pompájú, ködös és lágyan füstös tájon. Jack B. Millard először ült életében autón és határozottan tetszett neki a dolog. Katalin ölében ült és tapsolt, mintha a táj igényt tartott volna az elismerésre.

Londonba érve, kereszülrobogtunk Hackney és Hoxton szürke uccáin és megálltunk a Hotel Maroc előtt. Jack B. Millard először látta Londont. Amikor a kocsit keresztülfutott a Trafalgar Square-en, Katalin és én összenéztünk. Eszünkbe jutott az az alkonyati óra, amikor innen

bámultunk dermedten a szürkés-zöld égre, amelyen spanyol repülők rajvonala közeledett. Bámulva láttam, hogy Katalin szinte öntudatlan mozdulattal eltakarja Jack B. szemeit.

A vasárnapot szállónkban töltöttük. Csendes ünnepség volt, három résztvevővel, - J. B. M. ma lett ötven napos.

Délután a hallban ültem, az ujságokat olvasva, amelyek szerint a végre helyreállott európai biztonságot, egyensúlyt és békét komoly veszedelem fenyegeti az angol-olasz nézeteltérés miatt, ami V. Cézár személye miatt tört ki a két birodalom között... Nyugodtan böngészttem a híreket, - ilyen nyugodtan olvashatja az utazó valamely város szórakozóhelyeinek prospektusát: öt perccel azelőtt, hogy elutazik a városból. Én, európai érdekeltségeimhez képest feltűnő sokat szórakoztam itt... Nem csak a magam bőrét vittem vásárra, de halálosan fáj a szívem minden lehulló karért, elernyedő arcért, összeomló testért. Nem tagadom, boldog vagyok, hogy van hova mennem innen. Persze, tudom jól: az Amerikai Polgár cseppet sem különb ember az európai embernél! Csak Amerika különb Európánál. Az Egyesült Államoknak drágább a két hete bevándorolt ember élete, mint valamely európai ország szívének azé a hazafié, akinek ősei háromezer, vagy háromezer éve élnek a földjén. Egyszerűen azért, mert nálunk előbb volt Polgár és azután lett Alkotmány. A Polgár megrendelte, kialakította a számára legkényelmesebb rendszert és közfelfogást. Az európai gyerek olyan állapotokba születik bele, amiket már a dédapja se helyeselt; de képtelen változtatni rajtuk...

Amikor felnéztem, magas, sápadt férfi állt előttem, zsebredugott kezekkel, szemébe húzott kalappal, némán. Csak akkor ismertem meg, amikor leült mellém. V. Cézár volt, Lavandola királya, kopottas szürke felöltőben. Szemei vörösek voltak, mint akkor, amikor a parkban feküdt, egy padon s én felriasztottam.

Jó darabig ült némán s a parkettra függesztett tekintettel mellettem. Végre megszólalt, anélkül, hogy rám nézett volna:

- Maga arculütött engem! - mondta.

Kényelmetlenül éreztem magam.

- Felség, - kezdtem rekedten, de az arckifejezése elhallgattatott.

- Maga arculütött engem és azóta nem tudok másra gondolni.

- Sajnos, európai fogalmak szerint én nem adhatok elégtételt...

- Nem elégtételre gondolok, hanem az ütésre. Engem még nem ütött meg senki. Tudom, hogy egyelőre látszatkirály vagyok és holnap talán már az se. De mégis; az olasz udvarnál olyan bánásmódban részesítettek, mint egy trónkövetelőt szokás. Együtt nevelkedtem a királyi hercegekkel és Mária Primavera főhercegnőt szemelték ki jövőendő feleségemül. Egész életemben azt éreztem, hogy semmi szükség nincs rám, amint nem volt szükség az arabeszkekre a palotám homlokán, vagy színes Gorgo-fejekre és a csigákra a gondolákon. És egész életemben arra tanítottak, vagy neveltek, hogy szükség van, vagy lesz rám és most valaki pofonütött. Különös, de ez egész valómat megrendítette. Még Inez se mert kezét emelni rám, pedig tudja, uram, hogy mit jelent ez?! Tudja, hogy mit művelt velem az az asszony?! A kutyájától a lakájomig mindenkivel megcsalt, mert asszony volt; de, azért, kezét csókolt nekem; mert király voltam. Oktalanul és durván megsértettem az ön feleségét, aki nem vétett nekem és ön ekkor pofonvágott engem. És azóta nem ízlik nekem ez az egész komédia. Mi szükség van arra, hogy bá r k i király legyen?! Mi szükség van bármire, bárhol, bármikor?! Erre feleljen nekem.

- Felség...

- Ne szólítson így. Nevezzen Róbert Grahamnek, mert erre a névre tudtam útlevelet szerezni. Oda kellett adnom érte a Nagy Zafírkeresztet; mert az illető igen sokat kockáztatott ezzel a cselekedetével... A kormánynak szüksége van rám... Szóval, miután pénzem nincs és tájékozatlan vagyok, arra akarom kérni, vigyen ki magával az Egyesült Államokba. Hollywoodban el tudok helyezkedni majd és megtéríteni önnek az utiköltséget. Majd igyekszem segítségére lenni az úton.

- De...

- Kérem! Segítsen ebben nekem. Remekül tudok nyakkendőt kötni, erre egyik lakájom tanított meg. Ami a bridzstudásomat illeti...

- Én...

- És itt kell maradnom a szállóban, önökkel, a vonat indulásáig: mert az a gyanúm, hogy máris keresnek. De mindenütt inkább keresnek majd, mint önnél, aki arculütött...

És így történt, hogy délután velünk teázott V. Cézár és bemutattuk neki J. B. Millardet, aki a pályában összecsapta puha és rózsaszínű bokáit. Őfelsége komoran nézte J. B.-t, mintha irigykedne rá. Nedves szemeit a kabátujjába törölte és cigarettát kért.

- Valószínűleg terhükre vagyok, - mondta bocsánatkérő gesztussal, - de szeretném biztonságban érezni magamat.

- Nincs terhükre, felség - mondta Katalin, aki úgy nézett rá, mint egy megtért bűnösre s nem egy királyra szoktak nézni... De Katalin könnyörtelen volt, ami az elveit illette. - Mi végigéltük a háborút, - mondotta - és nem akarunk gondolni se rá többé. Jack kénytelen lesz még néhány hétig foglalkozni a dologgal, mert megírja emlékeit és fel fogja ajánlani egy nagy amerikai kiadónak. De egyébként elég volt belőle. Ha a fiam felnő, nem fogjuk megmondani neki, hogy valaha háború volt. A háború undorító vétkek halmaza és minden undorító, ami vele kapcsolatos. A gondolat is undorító. Az első kérőm öngyilkos lett, mert folyton a háborúra gondolt.

V. Cézár lehorgasztotta a fejét, mintha tehetne valamiről. Szerénytelenség lett volna pedig, ha feltételezi magáról ezt.

Őfelsége, Graham néven, szobát bérelt a szállóban s az éjszakát nyugodtan töltötte. Jelenlegi öltözetében nehéz lett volna felismerni.

Katalin ideges volt és egyre sürgette az indulást. Az uccán szürkecilinderes urat láttunk, aki olyan volt, mint Európa utolsó üdvözléte. Az állomáson megfigyeltem, hogy őfelsége halál-sáppadt, félénk és ideges. Valósággal megkönnyebbült, amikor elindult a vonat. Katalinnal szemben ült, az ablaknál és egymásután különböző csörgöket húzott elő a zsebéből és átnyújtotta őket J. B. Millardnak, aki ezen a napon lett ötvenegy napos és életében először ült vonaton.

- Lehet, hogy nem megyek Hollywoodba, - mondta őfelsége, amikor a zsebei már üresek voltak - ott nagyon sok lármás ember lehet...

- Mi Honorvillebe utazunk - feleltem - és ott mindannyian remekül kipihenhetjük majd magunkat, a hegyek közt.

A király főhajtással köszönte a meghívást. Kora délután értünk Plymouthba. A hivatalos teendők és a vámvizsgálat után kávéit ittunk egy terraszon, amelyről végig-láthattunk a

rakparton, fel a dokkokig, amelyek felett úgy szállkostak a sirályok, mint egy tucat elejtett zsebkendő. Az ég beborult, meleg volt a délután és végtelenül szürke. Rengeteg tehergőzös, kalauzhajó és komp járt a hullámtörő-gát mögött, vékony füstfelhőket bocsájtva fel. Tarka és hangos kép volt s a király olyan kíváncsian és bámulattal nézte, akár csak ifjabb Millard, az anyja ölében.

A 19.000 tonnás Hull gőzös fedélzetén az elindulások előtti sürgős-forgás, láрма, tülekedés és ordítózás kavargott. Katalin már utánanézett a csomagoknak; őfelsége semmit se hozott magával, - a hajón szándékozott bevásárolni a legszükségesebbet.

- Mit gondol, Millard, - fordult hozzám, a relingnek támasztva hajlott hátát. - USA meg fog túrni engem a területén?!

- Ha már egyszer Graham néven becsempésztük felségedet, akkor nyugodt vagyok, hogy minden símán fog menni. Az elnök és egész Amerika vendégszeretettel fogadja majd felségedet. S ha elhatározza magát, hogy az európai háborúról írt könyvemhez előszót ír, azért az előszóért többet fizet bármelyik kiadó, mint az egész könyvért...

Rámnézett és elmosolyodott, mint egy reménykedő és gyámoltalan, kopaszodó kamasz. A hajó elbődült. De még volt vagy háromnegyed óránk. Katalin feljött a fedélzetre J. B.-vel. A magasban szürke, karcsú repülőgép úszott csaknem hangtalanul. Katalin felnézett és elfordította a tekintetét. Kerek kocsin a fedélzetre tóltak egy igen fiatal embert, akinek rengeteg kitüntetése volt, de egyetlen lába sem. Katonazenekar játszott a parancsnoki híd előtt. Fél hat volt, ezerkilenszázötvenháromban. Elmegyünk innen! Minden elmúlik egyszer. Csak a halál halhatatlan; és ezért nem mehetünk elég messzire ahhoz, hogy akár elindulni is túlságosan érdemes legyen...

V. Cézár Európában marad.

Amint ott álltunk hármásban, - mert J. B. már ekkor a kabinban aludt, - miután búcsúpillantást vetett a partra és fitymáló tekintettel fordult el tőle, - a sietés, láрма, izgalom lassan elült. A hajó megtelt utasokkal, a kísérők nagyrésze eltávozott. A világ leghangosabb fajzata az „elutazók kísérői”, akiknek ugyan „tilos a vonatba szállni”, de kivétel nélkül beszállnak. Az elutazók kísérői irigyek, mint az esküvők közönsége. Most már tűrhető volt a levegő. A király önfeledt mosollyal bámult maga elé, a kátrányos deszkákra s ez az önfeledt mosoly egyszer csak megfagyott az arcán... Követtem a tekintetét. Négytagú társaság jött szembe, siető léptekkel Hátul két feketeruhás, keménykalapos idegen, elől maga Francis Belt, a gyarmatügyi miniszter, - a jövő embere! - és Zodrugin, őfelsége adjutánsa. Szorosan a király elé lépve, megálltak és Francis Belt sziszegve mondta:

- Ez nem volt méltó önhöz, felség! Nem ezt ígérte!...

Ugyanakkor a két keménykalapos és Zodrugin a király háta mögé léptek, arra gondolva, hogy esetleg elszalad. Katalin felháborodva nézett végig rajtuk.

A király azonban egész testében remegett. Arcából minden vér eltűnt. Alsó ajka lefittyent és jobb alsókarját védő mozdulattal tartotta maga elé. Rámnézett és tekintete nyavalyásabb volt, mint egy megvert kölyöké.

- Mi... Millard - motyogta - nem lehetne valamit...

- Őfelsége szabad akaratából jött a hajóra, - mondtam a miniszternek.

- Őfelsége hamis útlevelemmel jött a hajóra! - felelte a miniszter. - Ön, Millard, ne avatkozzék bele, mert módomban áll az ön elutazását is megakadályozni.

Katalin felkiáltott... A király hátralépett, de beleütközött Zodruginba.

- Felség, - mondta az, - menjünk. A hazának szüksége van felségedre.

Francis Belt türelmetlen mozdulatot tett.

- Eh, mit, a hazának! Európa békéjéről van szó!

- Európa békéjéről? - dünnyögte a király s félig lehúnyt jobbszeme alól kövér könnyesepp buggyant elő. - Persze, - mondta. Katalinhoz fordult:

- Asszonyom, elnézést kérek ezért a kellemetlen jelenetért. Millard úr! Ha elfoglaltam a trónt s ön ismét Európába jön, keressen fel engem. Meg akarom jutalmazni szolgálatait. Én... én nagyon hálás vagyok önnek. Most azonban mennem kell. Európa békéjéről van szó...

Körülnézett s elcsukló hangon mondta:

- Azonban... valaki adjon egy cigarettát.

A miniszter elővette aranytárcáját és a király elé tartotta.

A király rágyújtott és mélyet szippantva, elfordult. Azután, görnyedt háttal, megindult a menet élén.

A fordulónál megállt és visszanézett. Katalin lesütötte a szemeit. Én felemeltem a jobbkaromat és így üdvözöltem őfelségét, V. Cézárt, Lavandola királyát, velencei grófot, stb. Lent, a palló végén elegáns, kosztümös hölgy várt a királyra: Mme Pitto. Belekarolt Zodruginba és követte őfelségét, aki a vámhivatal sarkáig vezető tízyardos úton még ötször fordult vissza. Azután elvezették.

- Nos, Katalin, - mondtam rövid hallgatás után - menjünk le és nézzük meg a kölyköt.
- Jó! - mondta Katalin, fáradt arccal; s elindult előttem.

Hét óra tájban ismét felmentem a fedélzetre s megálltam a tennispálya sarkán. A hajó mögött, messze, lilásszürke ködben fehér sziklák vonala húzódott dél felé. Ez volt Európa. Ez a fehér vonal volt Ksiaplev, Philippe Brandan, Bert Denver, Merrill Kristóf és Genf és London. Ez a fehér vonal volt Shakespeare, Danton, Landru, Szent Johanna és Lola Montez. És Diderot és Courths-Mahler és Padilha és Beethoven és Gluck és Nero és Rettenetes Iván és Borgia Caesar és Giordano Bruno és akik máglyára vetették... és Fouché és Napoleon és France és Attila és Zeus és George Sand és Swedenborg és Sokrates és Luther és Pasteur és Nurmi és Loyolai Ignác és Robespierre! Szent Márk tér és Grinzing és Soho és Lac Léman és Hradsin és Potsdam és Kreml és Schönbrunn és Kvirinál és Le Havre és Lübeck és Hoek van Holland és Kalimegdán és Isola San Giorgio és Manzanares és Altona és Louvre és Bastille.

És már ez a fehér csik is eltűnt a lilásszürke ködben, amely egyre kevésbé lila és egyre szürkébb. Már nem látom Európát többé és ha soha senki nem látná többé talán nem is lenne kár érte. Semmi más nem érdemli meg, hogy fennmaradjon, csak a kilencedik szimfónia és néhány könyv, amit senki nem látná többé, talán nem is lenne kár érte.

Hat napig tartó tengeri utazás végeztével, - amely cseppet sem ártott fiam és szeretett feleségem egészségi állapotának - megérkeztünk New Yorkba, ahol nagy meglepetésemre apám és néhány jó barátom várt. Az őszi hosszú és meleg volt és igen kellemes napokat töltöttünk Honorville-ben, a hegyek között. A hatalmas, vörhenyes erdők felett esténként sápadtan küzdött a Hold a nappali világgal. Este hűvös szellő kerekedett; feleségemmel sok vitám volt, amíg rászoktattam, hogy pullovert viseljen, mert errefelé egészen más az időjárás, mint lent a síkon. Időnkint, főleg felhős napokon, sajogni kezd a balkarom. Egy hét múlva beköltözünk a városba és akkor nőrsz kerül J. B. mellé, hogy esténként elmehessünk hazulról. Katalin újabban megint sokat vitatkozik, úgy, hogy néha Európa kellős közepén érzem magam; holott, hála Istennek, nem vagyok ott. Itt az ideje, hogy ismét gyereke szülessen.

Mielőtt pontot tennék e - talán, a nyers élmények hatása alatt kissé rapszódikus - feljegyzések végére, néhány pontban összegezni fogom értesüléseimet a Második Európai Népszövetség Első ülészakájának zárüléséről.

„Evolúció...? Fenét!”

- A történelmi evolúció nevében felszólítom önöket, lássák be tévedéseiket! - kiáltotta Hjamarsen elnök. - Segítsenek megmenteni azt, ami az európai civilizációból megmaradt!

- Fenét kell ide evolúció! - felelte egy szenvedélyes delegátus - biztonság kell!

- Ugy van! Biztonság! - mondták többen. A Népszövetség I. számú albizottságot delegált, amelynek feladata volna az államok biztonságát garantálni. Olyan egyezményeket kell kötni, amelyek kölcsönös segélynyújtás, garanciák és érdekközösségek révén lehetetlenné teszik a felmerülő vitás kérdések erőszakos úton való likvidálását.

Nehogy az erőszak alkalmazása ilyen nemzetközi vitákban bárhogy is lehetővé váljon: a II. számú, ú. n. Fegyverkezési Albizottság hozzájárult ahhoz, hogy az új világháború kitörésének preventív megakadályozására minden európai állam állandó hadsereget tartson és megindíthassa a fegyvergyártást, illetve -szállítást. Még pedig a következő arányban:

Anglia évente előállíthat 200 tankot, 7 cirkálót, 200 torpedórombolót, 22.000 meghatározott kaliberű tarackot és mozsarat, 4000 bombavető repülőgépet, valamint hadigázokat korlátlan mértékben.

Franciaország ennek a 80%-át.

Németország ennek a 97.5%-át.

Olaszország ennek a 91.5%-át; pótolhatja továbbá a háborúban elpusztult repülőgép-anyahajóit. És így tovább.

Valamennyi államnak jogában áll tengeralattjárókat építeni, vagy vásárolni.

A második Amszterdami Egyezmény, amely mint ismeretes, a szelidítő hatású gázok előállítását tilalmazza, továbbra is érvényben marad.

Fegyveres konfliktusok kitörését megakadályozandó, az államok kötelezték magukat, hogy a hadüzenet intézményét megszüntetik. Ehelyett a jövőben KÉT HÉTTEL, valamely támadó jellegű akció megkezdése előtt be kell jelenteni az erre vonatkozó szándékot a Népszövetség III. Albizottságának, amely a bejelentést az Ötösbizottság Ténymegállapító Szervéhez továbbítja, amely Londonban székel.

Komoly ok nélkül ilyen háborús bejelentést nem szabad tenni. Amely állam komoly ok nélkül tesz ilyen háborús bejelentést, az a fegyveres akció megkezdése előtt nem KÉT, hanem NÉGY héttel köteles a bejelentést 3 gépelt példányban a III. Albizottsághoz felterjeszteni.

A jövőben polgárok által lakott területet (város, falú, ipartelep, stb.) gázzal elárasztani csak abban az esetben szabad, ha a polgárok fegyveres ellenállást tanúsítanak.

Fegyveres ellenállásnak számít, ha a polgárok a bombázás megkezdése előtt számított 24 órán belül nem ürítették ki lakóhelyüket.

Tilos a tompított hegyű és robbanólövedékek használata. Amely állam fegyveres konfliktus esetén bizonyítható módon ilyeneket alkalmazott, azt a Népszövetség VII. Albizottsága jegyzőkönyvi úton megörökítendő dorgálásra ítéli.

Üzletszerű fegyvergyártás a jövőben tilos! Csakis a Népszövetség VI. Albizottságának hozzájárulásával engedhető meg.

Minden esztendőnek bizonyos időszakában mindennemű fegyverhasználat egész Európa területén tilos. Ez az időszak a december 24. és 25. közötti éjszaka. Kivételt képez ez alól az a fegyveres konfliktus, ami ez időszak előtt legalább 30 nappal megkezdődött.

És végül: tilos a harcászati eszközöknek a fent engedélyezett mértéken felüli halmozása. Ennek a megakadályozására a Népszövetség VIII. Albizottsága külön megfigyelőt delegál minden államba. Ezek a megfigyelők minden esztendőben kötelesek legalább egyszer 24 órát azon államnak területén tölteni, amelynek megfigyelésére hivatvák.

Nem kötelezhető azonban egyetlen állam sem arra, hogy ilyen megfigyelőt beengedjen a területére. Ez merénylet volna az államok szuverénitása ellen.

Ez volt az Új Európai Békepaktum, amelyet a lakosság is igen nagy örömmel fogadott volna, ha közzétették volna vele a szövegét. A delegátusok mindenesetre percekig ünnepelték Sir Tootenhamet, amikor felolvasta, a Stocholmi Konferencia záróülésén.

Ugyanezen a záróülésen Corbitani delegátus felállt és bejelentette: Olaszország háborús lépésnek tekintené, ha Anglia valóban kísérletet tenne V. Cézár tényleges trónraültetésére. Amennyiben ez, amint az angol jegyzékből kiderül, már egy héten belül valóban megtörténne, akkor kéri a III. Albizottságot, vegye tudomásul, hogy Olaszország a Paktum értelmében azonnal a Szigetország felé indítja légi haderejét. A Paktum értelmében ugyan csak két héttel később tehetné meg ezt, ám az írásbeli bejelentés már két héttel ezelőtt megtörtént s arról a III. Albizottságnak csupán azért nincsen tudomása, mert akkor még nem alakult meg. Az is igaz, hogy a Paktum értelmében még csak most láthatnánk hozzá légi haderő előállításához - mondta végül Corbitani delegátus emelt hangon - azonban a Paktum ma életbelépett és megengedi bizonyos számú harci repülőgép üzemben tartását. Gondoskodtunk arról, hogy a Paktum életbelépésének pillanatától a megengedett mennyiség kétszerese üzemben álljon. Azért a kétszerese, mert a kopást és romlást, természetszerűen, pótolni kell.

Ezt a bejelentést a Népszövetség Nagytanácsa tudomásul vette s így a VII. Albizottság 1953 IX.-414.579-AB szám alatt iktatta. Tudomásul vették V. Cézár bejelentését, amely szerint igényt tart a lavandol trónra; Anglia bejelentését, amely szerint V. Cézár trónigényét, ha kell, fegyverrel is megvédi és további kilenc európai állam bejelentését, amelyek részben fegyverrel védik, részben fegyverrel akadályozzák majd V. Cézár akcióját, amennyiben arra sor kerül.

Utána 2000 terítékes díszbankett volt az új, általános és, amint azt mindnyájan szívből óhajtjuk: tartós európai béke örömére!

Vége.